

04.01.2016

TÜRKİYE'DE AĞIRLAŞTIRILMIŞ MÜEBBET HÜKÜMLÜSÜ MAHPUS OLMAK

İdil Aydınoğlu

TCPS
kitaplığı

TC
ADALET BAKANLIĞI
T Ticel Kapalı ve Açık Ceza İnfaz Kurumları
Mektup Okuma Komisyonu Başkanlığı
GÖRÜLDÜ

Bu kitap, 20 Temmuz 2015'te, Suruç Katliamında hayatını kaybeden çalışma arkadaşımız **Murat Yurtgöl**'e atfedilmiştir.

TCPS Kitaplığı 4

Türkiye'de Ağırlaştırılmış Müebbet Hükümlüsü Mahpus Olmak /
İdil Aydınoglu

Editörler: Ayşegül Algan - Mustafa Eren

Kapak ve Sayfa Tasarım: Tayfun Koç

ISBN 978-605-83651-0-0

Baskı: Şubat 2016

Ceza İnfaz Sisteminde Sivil Toplum Derneği

Adres: Katip Mustafa Çelebi Mahallesi, Billurcu Sokak,

No:5 Daire:2 Beyoğlu / İstanbul

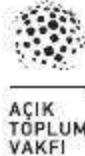
Telefon: 0212 293 69 82

e-posta: info@cezaevindestk.org.tr

Baskı ve Cilt

İncekara Kağ. Mat. Yay. ve Dış Tic. Ltd. Şti.

Tel: 0212 501 0883

**TÜRKİYE'DE
AĞIRLAŞTIRILMIŞ
MÜEBBET
HÜKÜMLÜSÜ
MAHPUS
OLMAK**

İdil Aydınöğlu

İÇİNDEKİLER

1. Önsöz	7
2. Giriş	23
3. Hapiste Ağırlaştırılmış Müebbet Olmak	28
3.1. Sayılarla Ağırlaştırılmış Müebbet	28
3.2. Ağırlaştırılmış Müebbet Cezasına İlişkin Hukuk	29
4. Ağırlaştırılmış Müebbet İnfaz Rejimi	34
4.1. Tek Kişilik Hücreden Kaynaklı Sorunlar	37
4.1.a. Tek Başına Yaşamak	39
4.1.b. Hücreler	48
4.1.c. Sağlık Sorunları	52
4.1.d. Ağırlaştırılmış Müebbet Mahpusların Tedavi Olanakları	57
4.1.e. Ağırlaştırılmış Müebbet İnfaz Rejiminin Psikolojik Sorunları	60
4.2. Havalandırma	64
4.3. Görüşler	71
4.4. Telefon Hakkı	79
4.5. Sosyal Aktiviteler	81
4.6. İyi Hal	83
4.7. Öğrenim Hakkı	88
4.8. Çalışmama	89
5. Ağırlaştırılmış Müebbet ve Tahliye	94
5.1. Tahliye Umudu Olmadan Ömür Boyu Hapis Yatmak	94
5.1.a. Avrupa'da Tahliye Umudu Olmayan Müebbet	100
5.2. Tahliye Umudu Olan Ağırlaştırılmış Müebbetler	106
6. Sonuç	110
7. Talepler	111
8. Kaynakça	114
9. Sonsuza Hükmetmek/Ağırlaştırılmış Müebbet Hapis Cezasının Sosyo-psikolojik Kökenleri Üzerine Düşünmek - Eser SANDIKCI	117
10. Mektuplar	123

ÖNSÖZ

Akıl hastaneleri, huzurevleri, askeri kışlalar, gemiler, yatılı okullar, manastırlar, tekkeler... Esir kampları, toplama kampları, ıslahevleri, hapishaneler... Tüm bu kurumları, ilk grupta yer alanlarla ikinci gruptakileri bir araya getiren ortak özellik “total kurum” oluşlarıdır. Total kurumlar, içerisindeki insanlar için kuşatıcıdır, dışarıyla kurulan toplumsal ilişkiye engel oluştururlar. Bu kurumlarda yönetilmesi planlanan geniş insan yığınları (akıl hastaları, yaşlılar, askerler, öğrenciler, esirler, mahpuslar...) ile yönetici personel arasında keskin sınırlar vardır ve yönetilenler için günlük faaliyetler sıkı bir şekilde programlanır. Bir yanda elinde otoriteyi tutan küçük grup vardır diğer yanda ise bu otoriteye sorgusuz sualsiz itaat etmesi beklenen yığınlar... Sosyolog Erving Goffman, 1961 yılında yayınladığı ve “Asylums” adını taşıyan kitabında¹ to-

---

1 Erving Goffman, Tımarhaneler, Heretik Yayınları, Ankara 2015

tal kurumların özelliklerini ortaya koyarken, Philip Zimbardo ise 1971 yılında gerçekleştirdiği “Stanford Hapishane Deneyi” veya “Zimbardo Deneyi” olarak bilinen deneyi ile bu kurumların patolojik yanını gözler önüne serer.² Otoritenin keskin sınırlarla ikiye ayrıldığı böylesi kurumlarda yönetenlerden yönetilenlere yönelecek kötü muamele ve şiddetin zemini her zaman vardır. Şiddet, total kurumların patolojik karakteridir. Bu şiddetin tamamen ortadan kaldırılıp kaldırılamayacağı ise ayrı bir tartışma konusudur.

“Total kurumlar” ve onların patolojik karakteri olarak “şiddet” tartışması Türkiye için güncel bir anlam ifade ediyor. “Güncel” çünkü başlıca total kurumlardan biri olan hapishaneler ve hapis cezası Türkiye’de giderek artan bir yer ediniyor kendisine.

2 Zimbardo Deneyi'ne ilişkin anlatım ve değerlendirme için bakınız: Mustafa Eren, Kapatılmanın Patolojisi/Osmanlı'dan Günümüze Hapishanenin Tarihi, Kalke-don Yayıncılık, Mart 2014

Artışta, Avrupa'da Birinci, Dünyada Onuncu...

Türkiye'de 1919 yılında mahpus sayısı 35.035'dir. 1950'lerden itibaren, 2005 yılına kadar mahpus sayısı 50 bin civarında seyretmiştir. Bunun tek istisnası 1980 darbe yıllarıdır. 2005 yılında 55.870 olan mahpus sayısı düzenli bir artış ile 2016 yılına gelindiğinde 180 bine çıkmıştır. 3 katı aşan bir artış söz konusudur.

Türkiye, Avrupa Konseyi'nin açıkladığı 2013 yılı verilerine göre, mahpus sayısındaki artış oranında Avrupa Konseyi'ne üye 48 ülke içinde ilk sıradadır. 2004-2013 yılları arasında Türkiye'nin mahpus sayısı yüzde 91.3 artmıştır.³

Ancak, Avrupa Konseyi'nin istatistiklerini oluştururken açıkladığı rakamlarla, Türkiye'nin Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü'nün (CTE) açıkladığı rakamlar karşılaştırıldığında, bu ikisi arasında farklılıklar olduğu ve CTE'nin açıkladığı rakamlara göre Türkiye'nin mahpus sayısındaki artışın yüzde 91.3 değil 151.1 olduğu görülmektedir.⁴

Avrupa Konseyi'nin açıkladığı istatistik incelendiğinde önemli bazı başka tespitler yapabilmek de mümkündür. Konseyin ista-

3 Council of Europe Annual Penal Statistics'in Türkiye için duyurduğu 2004 ve 2013 rakamları sırasıyla 71.148 ve 136.147'dir. <http://wp.unil.ch/space/files/2015/02/SPACE-I-2013-English.pdf>

4 CTE'nin, Türkiye'nin mahpus sayısına ilişkin olarak 2004 ve 2013 için açıkladığı rakamları sırasıyla 57.930 ve 145.478'dir. <http://www.cte.adalet.gov.tr>
Bu iki rakam arasındaki farklılık manidardır ve açıklanan her bir verinin şüphelle ele alınıp sağlamlasının yapılmasının gerekliliğini ortaya koymaktadır. Sadece bu tespit dahi sivil toplum örgütlerinin hazırlayacağı gölge raporların önemini ortaya koymaktadır.

tistiğini tuttuğu 53 ülkenin, 100 bin kişi başına düşen mahpus sayısına bakıldığında 2004 yılından 2013 yılına;

1. 53 ülke içinden 24 ülkede artış, 11 ülkede düşüş yaşanmıştır. (18 ülkede ise bazı yılların verileri eksik olduğu için hesaplama yapılamamıştır)
2. Düşüş yaşanan ülkeler sırasıyla şunlardır: Hollanda (% 36.8), Moldova (%34.9), Estonya (% 27), İsveç (24.8), Letonya (% 22.8), Bulgaristan (% 13.5), Almanya (% 12.9), Finlandiya (% 12.7), Romanya (%10.4), Azerbaycan (% 1.7), Polonya (%1.3).
3. Artış yaşanan ülkeler içinde yüzde 50'nin üzerinde artışın yaşandığı 4 ülke vardır: Ermenistan (% 82.8), Türkiye (% 78.9 - % 126.6), Makedonya (% 60.3), Hırvatistan (% 59.4).⁵
4. 2012 yılından 2013 yılına yaşanan dönüşüme bakıldığında ise 53 ülkeden 31'inde düşüş, 18 ülkede ise artış yaşandığı görülmektedir (4 ülke hakkında ise yeterli veri yoktur). Bu veriler 2004-2013 verileri ile karşılaştırıldığında 11 ülkede yaşanan düşüşün 2013 yılında 31 ülkede yaşandığı, artışın ise 24 ülkeden 18'e gerilediği görülecektir. Bu durumda Avrupa Konseyi üyesi ülkelerde son yıllarda mahpus sayısında azalma yaşandığı ve bu azalma durumunun giderek artan bir ivme ile devam ettiği söylenebilir.

5 Türkiye, yukarıda da sözü edilen rakam farklılıkları nedeniyle Avrupa Konseyi'nin raporunda 100 bin kişi başına düşen mahpus sayısının artışında Ermenistan'dan sonra 2. ülke olarak görülmektedir. Ancak, CTE'nin rakamları dikkate alındığında Türkiye % 126.6'lık bir artışla ilk sırada yer almaktadır.

Derneğimizin de iletişim halinde olduğu Suç Politikaları Araştırma Enstitüsü'nün (Institute for Criminal Policy Research - ICPR) Hapishane Nüfusu Listesi 11'e (Prison Population List – 11) göre istatistiği tutulan 223 ülke ve bağlı bölge arasında Türkiye; ABD, Çin, Rusya, Brezilya, Hindistan, Tayland, Meksika ve İran'dan sonra dünyada en kalabalık mahpus nüfusuna sahip 9. ülke.

ABD	2.217.000
Çin	1.657.812
Rusya	642.470
Brezilya	607.731
Hindistan	418.536
Tayland	311.036
Meksika	255.138
İran	225.624
Türkiye	172.562
Endonezya	161.692
Güney Africa	159.241
Vietnam	142.636
Kolombiya	121.389
Filipinler	120.076
Etyopya	111.060

ICPR'nin bu araştırmasına göre 2000-2015 yılları arasında istatistiği tutulan 223 ülkenin ve bağlı bölgenin nüfusu yüzde 18,2, mahpus sayısı ise yüzde 19,5 artmıştır.

Dünya Hapishane Nüfusu – 2000 Sonrası Değişim				
	<i>2000 yılı tahmini hapishane nüfusu</i>	<i>Son kullanılabilir hapishane nüfusu toplamı (31.10.2015)</i>	<i>2000 sonrası hapishane nüfusu değişimi %</i>	<i>2000'den 2015'in başına nüfus değişikliği (Birleşmiş Milletler) %</i>
AFRİCA	902.500	1.038.735	+ 15.1	+ 43.8
Rwanda hariç	787.500	984.456	+25.0	
AMERİKA	2.690.300	3.780.528	+ 40.5	+ 17.3
ABD hariç	752.818	1.563.528	+107.7	
ASYA	3.023.500	3.897.797	+ 28.9	+ 17.5
Çin-Hin. hariç	1.324.014	1.821.449	+ 37.6	
AVRUPA	2.013.600	1.585.348	- 21.3	+ 3.3
Rusya hariç	953.196	942.878	- 1.1	
OKYANUSYA	34.000	54.726	+ 59.1	+25.2
DÜNYA	8.664.300	10.357.134	+ 19.5	+18.2

Bu tablo içerisinde Türkiye'yi değerlendirdiğimizde Türkiye'nin aralarında olduğu Avrupa ülkelerinde nüfusta % 3.3'lük bir artış varken mahpus nüfusu % 21.3 azalmış ancak TÜİK ve CTE'nin rakamlarına göre nüfus % 16.1 artarken mahpus nüfusu ise % 226.2 artmış.

2000'den 2015'e Türkiye'de Nüfus ve Mahpus Nüfusu Artışı			
	<i>2000</i>	<i>2015</i>	<i>Artış Yüzdesi</i>
Nüfus	67.803.927	78.741.053	16.1
Mahpus Nüfusu	49.512	161.522	226.2

Bu artış ile Türkiye sadece Avrupa'da değil dünyada mahpus artışı listesinde ilk sıralarda yer alıyor. ICPR'nin listesine göre 2000-2015 tarihleri arasında mahpus sayısında % 100'den fazla artış yaşanan 42 ülke var. Türkiye ise bu ülkeler arasında 10. sırada.

2000-2015 Mahpus Sayısında Yüzde 100'den Fazla Artış Yaşanan Ülkeler							
	Ülkeler	2000	2005	2010	2015	Artış	Artış Oranı
1	Bahrain	437		1.100	4.028	3.591	822%
2	Kosovo	227	1.199	1.333	1.816	1.589	700%
3	Iraq	7.000	26.472	39.130	42.880	35.880	513%
4	Angola	4.000	8.300	16.183	22.826	18.826	471%
5	Afghanistan	5.262	10.590	18.283	26.519	21.257	404%
6	Vanuatu	46	138	187	230	184	400%
7	Seychelles	166	162	432	735	569	343%
8	El Salvador	7.754	12.525	24.662	31.686	23.932	309%
9	Venezuela	14.196	19.853	40.825	55.007	40.811	287%
10	Turkey	49.512	55.870	120.814	172.562	123.050	249%
11	Paraguay	3.219	6.282	6.197	10.949	7.730	240%
12	Ecuador	8.029	11.971	11.800	25.902	17.873	223%
13	Indonesia	53.399	97.671	117.863	161.692	108.293	203%
14	Djibouti	200		600	600	400	200%
15	Cambodia	5.502	8.160	14.043	16.497	10.995	200%
16	Guatemala	6.974	8.247	11.148	19.810	12.836	184%
17	Burkina Faso	2.204	3.315	5.198	6.251	4.047	184%
18	Nepal	6.000	7.135	10.739	16.813	10.813	180%
19	Samoa	173	247	300	481	308	178%
20	Virgin Is. (UK)	43	106	117	119	76	177%
21	Peru	27.734	33.010	45.464	75.379	47.645	172%
22	Gibraltar (UK)	18	27	53	48	30	167%
23	Brazil	232.755	361.402	496.251	607.731	374.976	161%

24	Cyprus	312	536	637	811	499	160%
25	Macedonia	1.178	1.844	2.516	3.034	1.856	158%
26	Sierra Leone	1400	1.400	2.237	3.488	2.088	149%
27	St Kitts-Nevis	135	209	256	334	199	147%
28	Kiribati	57	74	90	141	84	147%
29	Haiti	4.219	3.670	5.331	10.266	6.047	143%
30	Solomon Is.	134	295	268	323	189	141%
31	Colombia	51.518	66.829	84.444	121.389	69.871	136%
32	Gambia	478	450	780	1.121	643	135%
33	Nauru	6	3	20	14	8	133%
34	Costa Rica	7.575	9.053	12.110	17.440	9.865	130%
35	Malta	257	294	583	582	325	126%
36	Uruguay	4.469	6.211	8.700	9.996	5.527	124%
37	Israel	9.421	16.059	20.164	20.245	10.824	115%
38	Uganda	21.700	26.126	30.312	45.092	23.392	108%
39	Chad	2.385	3.416	4.775	4.831	2.446	103%
40	Belize	765	1.234	1.420	1.545	780	102%
41	Antigua-Barbuda	170	194	295	343	173	102%
42	Qatar	570	465	551	1.150	580	102%

Bahreyn, Kosova, Irak, Angola, Afganistan, Vanuatu, Seyşeller, El Salvador ve Venezüella'nın ardından 10. sırada yer alan Türkiye'nin içerisinde olduğu bu listeye göz atmak, Türkiye'nin ceza infaz sistemine ve bu sistemin geldiği aşamaya dair bir ipucu da sunmaktadır.

Adalet Bakanlığı'nın Planlaması ve Yeni Hapishane Rejimi

2000 tarihinde 49 bin olan mahpus sayısı Ocak 2016'da 182 bine ulaştı. Yani hapishanelerin mevcudu her ay 738 kişi daha arttırıldı. Bu artış, öylesine yaşanmadı. Bir planlama dahilinde, öngörülerek sağlandı. Adalet Bakanlığı, derneğimizin bilgi edinme başvurusunu cevapladığı 7 Ocak 2014 tarihli belgesinde 2017 yılı sonuna kadar 118 bin kapasiteli 199 yeni hapishane açılacağını belirtmişti. Bu açıklama hapishanelerin kapasitesinin ve dolayısıyla mevcudunun 2017 yılı sonuna kadar 250 binin üzerine çıkarılacağını ifade ediydi.

Kapasite artışıyla ters orantılı olarak hapishane sayısı ise azalmaktadır. Bunun nedeni 2006 yılından itibaren planlı bir şekilde küçük kapasiteli ilçe hapishanelerinin kapatılması ve daha fazla kapasiteli, "oda sistemi"ne dayalı hapishanelerin açılmasıdır. 1968'de 633, 1991'de 651, 2000'de 559 olan hapishane sayısı bu tarihten sonra düzenli olarak düşürülmüş, 2005'de 441, 2010'da 371, 2016 başında ise 361'e kadar geriletilmiştir.

Hapishane sayısının 651'den 361'e kadar gerilemesi sadece 290 hapishanenin kapatılmasıyla yaşanmadı. Adalet Bakanlığı'nın açıklamalarına göre 2000-2015 tarihleri arasında 112 yeni hapishane ile 32 ek bina inşa edildi. Yani var olan 361 hapishanenin sadece 249'u 2000 öncesi inşa edilmiştir. Bu 249 hapishanenin 73'ü de 2000-2014 tarihleri arasında restore edilerek "oda sistemi"ne dönüştürülmüştür.⁶

6 - Adalet Bakanlığı'nın derneğimizin bilgi edinme başvurusuna verdiği 7 Ocak 2014 tarihli bilgi edinme başvurusunun cevabından.

Bu rakamlar hapishanelerin yeniden inşa süreci içerisinde olduğunu göstermektedir. Kapatılan hapishanelerin neredeyse tamamının “kaza tipi” küçük kapasiteli ve koğuş tarzı hapishaneler, açılan hapishanelerin önemli bir bölümünün ise kampüs içerisinde yer alan, büyük kapasiteli ve “oda tipi” hapishaneler olması yapısal bir dönüşümün göstergesidir.

Hapishane sayısı azalırken hapishanelerdeki yapısal dönüşüm nedeniyle kapasite sayısı ise artmıştır. 2000 sonunda 73.769 olan kapasite, 2016 başında 180.176'e çıkarılmıştır. Bu sistemli dönüşüm 2015 yılında da devam etti. Adalet Bakanlığı Ceza ve Tevkifleri Genel Müdürlüğü'nün 6 Temmuz 2015 tarihli verilerine göre 2015 yılı içerisinde 2 ilçe hapishanesi kapatılırken 8 yeni hapishane açıldı.

Mimaride yaşanan bu dönüşüm bir bütün olarak “ceza infaz sistemi rejimi”nde yaşatılmak istenen dönüşümün bir parçası olarak görülebilir. Sadece mimari değil, yasalar ve hapishanelerde günlük yaşantı da merkezi olarak değiştirilmek istenmektedir. 2015 yılının ilk yarısında yoğun olarak tartışılan *Ceza İnfaz Kurumları Güvenlik Hizmetleri Kanun Tasarısı* bu dönüşümün ifadesidir. Tasarı, hapishanelerde dış güvenliğin jandarmadan alınıp yeniden düzenlenmesinin yanı sıra mahpuslara karşı kapalı alanlarda kimyasal silah, toz, gaz, basınçlı su ve güvenlik köpeklerinin kullanılabilmesi, olağanüstü aramaların yapılabileceği, hapishanelerde kavga, kargaşa hallerinde infaz koruma memurlarına ateşli silah kullanma yetkisinin verilebileceğini öngörmektedir.

STÖ'lerin ve Politika Yapıcıların Rolü ve Sorumluluğu

Bu rakamların ve analizlerin ardından, yazının girişinde yer alan tartışmaya, “total kurumlar” ve onların patolojik karakteri olarak “şiddet” konusuna tekrar dönebiliriz. Hapishanelerin bu patolojik özelliğini kabul ettikten sonra, hapishanesiz bir toplum tasavvur etmek, bu gerçekleşinceye kadar da bu patolojiyi geriletebilmek sorumluluğu ile karşı karşıya kalıyoruz. Bu rol ve sorumluluk devlet kurum ve kuruluşlarından ziyade sivil toplum örgütlerine düşmektedir. Kapalı kurumların şiddet içeren yanını olabildiğince denetim altında tutabilmek, buraları insan hakları ve insan onuruyla “olabildiğince” uyumlu hale getirmek sivil toplum örgütlerinin müdahalesi ve müdahilliği ile mümkündür ancak. STÖ'lerin dışlandığı, dışında tutulduğu “iyileştirme” çalışmalarının başarılı olabilmesinin imkanı yoktur. Bu kurumlar için “sivil” izleme yapılması elzemdir.

Bu mecburiyet karşısında asıl sorumluluk ise devlete, politika yapıcılara aittir. STÖ'lerin sürece müdahil olabilmesinin kanallarını yaratacak ve bu müdahilliği yasal bir çerçeve içerisinde güvenceye kavuşturabilecek olan devlettir, politika yapıcılarıdır. Politika yapıcıların ve ilgili devlet kurumlarının bu konuda isteksiz olması STÖ'lerin elini kolunu bağlayan bir duruma yol açmakta ve bu alanda çalışma yürütmeyi imkansız kılmasa da oldukça zorlaştırmaktadır. Kapalı kurumlar bir yana, bir devlette STÖ'lerin kamuya ne kadar müdahil olabildiği o devletin demokratikliğinin başlıca kriterlerinden biri olarak görülebilir. Türkiye'nin bu konudaki karnesi ise ne yazık ki yeterince iyi değildir.

Türkiye'de STÖ'lerin hapisanelerde çalışma yürütebilmesinin, izne tabi olsa da hapisanelere rahatça girebilmesinin ve hapisane idaresi, personeli ve mahpuslarla görüşmeler yapabilmesinin kolay olduğunu söylemek mümkün değildir. Buralar "kapalı kurum" nitelendirmesinin hakkını verecek şekilde STÖ'lere "kapalı"dır. Zaman zaman Adalet Bakanlığı'nın izni ile buralara giriş mümkün olsa dahi, ne STÖ'lerin ne de bu alanda araştırma yürüten akademisyenlerin ve araştırmacıların hapisanelerde rahatça çalışma yürüttüğünü söyleyemeyiz.

Bu konudaki bir diğer sıkıntıyı ise bilgi edinme hakkı önündeki engeller oluşturmaktadır. Derneğimiz, "Bilgi Edinme Başvurusu" aracılığıyla bilgi edinme hakkını yoğun bir şekilde kullanmaya çalışmaktadır. Ancak yaptığımız bilgi edinme başvurularının önemli bir kısmı "talep özel bir çalışma, araştırma ve inceleme gerektirdiğinden yerine getirilememiştir" denilerek yanıtız bırakılmaktadır. Bir ülkenin Adalet Bakanlığı'nın hapisanelerinin mevcudunu; kadın hapisaneleri dışında kaç kadın mahpusun hangi hapisanelerde, çocuk hapisaneleri dışında kaç çocuk mahpusun hangi hapisanelerde tutulduğunu; toplam emanet paranın ne kadar olduğunu, bu emanet paradan ne kadar emanet para faizi elde ettiğini; LGBTİ mahpusların kaçının hangi hapisanelerde tutulduğunu bilmemesine imkan var mıdır? Ancak bu ve benzeri sorularımızın hepsi yukarıda belirttiğimiz inandırıcılıktan uzak, hazır kalıp cümleyle cevaplanmakta, daha doğrusu yanıtız bırakılmaktadır. Bilgi edinme başvurularının cevapsız bırakılması devletin bu konuda yeterince istekli olmadığını göstergesi olarak görülebilir.

Biz STÖ'lere "kapalı kurumları" faaliyetleri ve üretimleri aracılığıyla görünür kılmak sorumluluğu, devlete ve politika yapıcılara ise STÖ'lerin müdahil olabilmesinin önünü açmak görevi düşmektedir.

Neden Özel İhtiyaçları Olan Mahpuslar?

Derneğimiz kurulduğu 2006 yılından bu yana sosyal bilimler literatüründe "dezavantajlı gruplar" olarak da nitelendirilen ancak bizim "özel ihtiyaçları olan" demeyi tercih ettiğimiz ve doğru bulduğumuz mahpus gruplarıyla ilgilenmektedir. Özellikle 2012 yılında "Özel İhtiyaçları Olan Mahpuslar Projesi"ne başlayarak ve 2013 yılında Birleşmiş Milletler Uyuşturucu ve Suç İle Mücadele Ofisi'nin "Özel İhtiyaçlara Sahip Mahpuslar Üzerine El Kitabı"nın Türkçe çevirisini yapıp basarak bu konudaki çalışmalarını sistemli ve sürekli hale getirmiştir.

Hapishaneler ve mahpuslar söz konusu olduğunda genel algı, hem hapishaneleri hem de mahpusları tarihten ve kendi içi ayrımlarından azade bir şekilde, bir bütün olarak düşünmek yönündedir. Oysa bu doğru değildir. Ne hapishaneler ne de oralarda tutulan mahpuslar tek tiptir. Mahpus denildiğinde, kadın, çocuk, engelli, yaşlı, genç, yabancı, LGBTİ, ağırlaştırılmış müebbet hükümlüsü, hasta, çocuğuyla beraber hapiste tutulan kadın, hamile kadın gibi özel ihtiyaçları olabilecek pek çok mahpus grubunu düşünmek yerine soyut bir mahpus düşünmek demek aslında doğallığında erkek, sağlıklı, orta yaşlı, Türk, Müslüman, Sünni bir tip düşünmek düşünmek demektir. Bunun kendisi bir ön kabul haline gel-

mekte ve hapisanelere dair politika üretilirken de özel ihtiyaçları olan mahpuslar göz ardı edilmektedir.⁷ Bu göz ardı edişin doğal sonucu ise “kötü muamele”dir.

Kötü muamele sadece darp etmek veya fiili bir tavır alışıla olmaz. Özel ihtiyacı olan insanların bu ihtiyaçlarını karşılamamak ve “tüm insanlara eşit yaklaşıyoruz, kimseye ayrıcalık tanıyamayız” denilerek sözde “eşitlikçi” bir gerekçeyle insanları ihtiyaçlarından mahrum bırakmak da kötü muameledir. Örneğin ortopedik engelli bir mahpusun koğuşunda rahat hareket etmesine, sosyal faaliyetlerden ve alanlardan yararlanmasına olanak sağlayacak düzenlemeleri yapmamak onu yatağa mahkum etmek, fiili tecrit uygulamak anlamına gelmektedir. Bu özel ihtiyaçlar göz ardı edilemez. Göz ardı edildiğinde bu ihtiyaca sahip kişiler kötü muameleyle karşı karşıya kalırlar. Bu kötü muamelenin gerekçesi de “eşitlik” olamaz. “Eşitlikçi” değil “eşitleyici” bir yaklaşıma ihtiyaç vardır.⁸

Derneğimiz, özel ihtiyaçları olan mahpuslara yönelik çalışmalar yürütürken ihtiyaçlarının giderilmemesi yoluyla kötü muamele edilmesini engelleyebilmek ve özel ihtiyaçları olan mahpus gruplarının durumlarını ortaya koymak, sorunlarını görünür kılmak ve bu sorunlara çözüm önerileri sunmak amaçlarıyla hareket etmektedir. Bu mahpus gruplarının uğradığı hak ihlallerini ve

7 Bu konuda ayrıntılı bir yazı için bakınız Mustafa Eren, “Özel İhtiyaçları Olan Mahpuslar”, Teorik Bakış, sayı 4, Mayıs 2014

8 “Eşitlikçi değil eşitleyici yaklaşım” sözü derneğimizin 14 Aralık 2015 tarihinde gerçekleştirdiği “Ankara’da Hapishaneleri Konuşuyoruz” başlıklı sempozyumunda çocuk hakları konusunda çalışmaları ile bilenen avukat Seda Akço Bilen tarafından kullanılmıştır.

maruz bırakıldıkları kötü muameleyi geriletebilmek ancak bu ve benzeri çalışmalarla mümkün olacaktır.

Murat Yurtgöl'ü Sevgiyle Anıyoruz...

Özel İhtiyaçları Olan Mahpuslar'a yönelik çalışmalarımızın emekçilerinden olan ve "Ağırlaştırılmış Müebbet Hükümlüsü Mahpuslar Alt Ağı" temsilciliğimizi yürüten Murat Yurtgöl, 20 Temmuz 2015'te, Suruç Katliamında hayatını kaybetti. Kendisini sevgiyle anıyor ve ışıklar içerisinde uyumasını diliyoruz.

Mustafa Eren

CİSST/TCPS Yönetim Kurulu Başkanı

Şubat 2016

"20 yıldır hapishanedeyim ve 12 yıldır da tek başıma tutuluyorum. 12 yıldır bir insanla sohbet etmek, çay içmek, gülmek, şakalaşmak olanağım hiç olmadı. Artık kendimi uzayın bir noktasında, tek başıma hissediyorum. Yansıtılamayan, yaşanamayan, paylaşılamayan duygularımle; bastırduğım, yok saymak zorunda kaldığım özlemlerimle; anılarımda kalıp can çekişen sevdiklerimle birlikte zaman ve uzamı anlamlandırmaya çalışıyorum. Zor olmuyor mu? Of hem de nasıl! Yetmezlikler, olanaksızlıklar, kısırlıklar, tek düzelik, anlamsızlık, hiçleştirme saldırılarından oluşan bir okyanus ortasındayım sanki. İçimin çelik zincirlerinin her birini kırıncaya dek tüm enerjimi, tüm tinsel birikimimi kullanmam, tüketmem gerekiyor. Ha bire ses duyurma, buradayım ve varım demeye çaba harcıyorum. Yetmiyor. F'nin uzun, dolambaçlı, karamsar labirentlerinde bir çıkış bulamıyor haykırışım. Anlamsızlık deryasında anlam avcısı olarak sürekli uğraştayım sizin anlayacağınız. " (S. Kırıklar/Buca F Tipi Hapishanesi – 98'den beri hapishanede 2005'ten beri hücrede – tahliye umudu yok)

GİRİŞ

Bu çalışma Türkiye’de ağırlaştırılmış müebbet infaz rejiminin ne olduğunu, nasıl bir yaşam inşa ettiğini ve yaşanan sorunları göstermeyi amaçlamaktadır. Bunu yaparken, ağırlaştırılmış müebbetler ile yapılan yazışmalar esas alındı¹. Bunların yanı sıra kanun maddeleri, AİHM kararları ve insan hakları metinleri de kullanıldı.

Kitap boyunca ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası almış kişiler için doğrudan kullandığımız “ağırlaştırılmış müebbet” ifadesinin hukuk terminolojisi açısından sorunlu olduğu öne sürülebilir. An-

---

1 Bugüne kadar 80 ağırlaştırılmış müebbet hükümlüsü kişiye mektup gönderdik. Bu kişilerden 42’si tahliye umudu olmayan ömür boyu hapis cezasını infaz edeceklerini beyan ettiler. 11 mahpusun ise tahliye olma imkânı var. Geri kalan mahpuslar bu konuda bilgi vermediler ya da mektuplarımıza henüz yanıtlanmadılar. Yazıştığımız kişilerden 43’ü kendilerine ait tutuklanma sürelerine ilişkin bilgileri bizimle paylaştı. Bu kişilerden 16’sının 20 yıl ve daha fazla süredir, 32’sinin ise 10 yıl ve daha fazla süredir hapsedildiğini biliyoruz. Ne yazık ki bu sayıların durumu izah etmeye yeterli olduğunu söylemek mümkün değil.

cak gerek mektuplarda gerekse de günlük hayatta ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası almış kişilerin bu şekilde ifade edilmesi yalnızca bir kısaltma, az kelime sarf etme kolaylığı değildir. Bu infaz rejimi o denli baskındır ki, artık doğrudan bir nitelendirme sıfatı haline gelmiştir. Biz de bu çalışmada, bu vurguyu hep akılda tutmak için teknik olarak biraz sorunlu da olsa 'ağırlaştırılmış müebbet' terimini kullanmayı seçtik çünkü bu hapsedilmeyi ya da cezalandırılmayı aşan, kişilerin tüm varlığını kuşatan bir infaz rejimidir.

Çalışmanın devamında kullanacağımız birkaç terime daha açıklık getirmek istiyoruz. Bu çalışmanın amacı hukuk sisteminin gözünden bu infaz rejimine bakmak değildir. Tam tersine; bunu yaşayan kişilerin gözünden ve onların dili ile bu infaz rejiminin anlatılabileceğini ve anlaşılabilirliğini düşünüyoruz. Bu nedenle kullandığımız ifadeleri, onlara dışarıdan atfedilen kavramlarla değil; onları yaşayan insanların tanımlamalarına dayanarak seçiyoruz.

Örneğin kanunlarda "oda" olarak geçen mekân, mahpusların büyük bir kısmı tarafından "hücre" olarak nitelendiriliyor. Bu ifade, kişilerin buldukları mekân ile kurdukları ilişkiyi de gösteriyor. Burayı bir oda olarak görmüyorlar. Kaldı ki "Hücreler" başlığı altında açıklayacağımız üzere, buna katılmamak da pek mümkün değil. Dolayısıyla çalışma kapsamında kullandığımız ifadeleri belirlerken ağırlaştırılmış müebbet mahpusların kendi terminolojilerini de dikkate aldık ve kendimizi kanunların diliyle ve resmi terminolojiyle sınırlamadık.

Ağırlaştırılmış müebbet, Türkiye Cumhuriyeti kanunlarına göre bir kişiye verilebilecek en ağır cezadır. Ancak bunun da ötesinde,

cezanın infazının içerdiği oldukça sınırlayıcı kurallar nedeniyle, diğer tüm hapsedilme biçimlerinden keskin biçimde ayrılmaktadır.

Çalışmanın devamında, ağırlaştırılmış müebbetleri, diğer mahpuslardan ayıran temel meseleleri açmaya ve bu uygulamaların nasıl etkiler yarattığını, mahpuslardan gelen mektuplar ile örneklemeye çalışacağız.

"... daha inceltilmiş yöntemlerle insanın düşüncesini, duygularını, davranışlarını, biyolojisini, sosyalitesini ve ruhunu hedef alıyor. Ağırlaştırılmışlar için idam cezası kaldırılmış fakat var olan uygulamalarla yavaş yavaş fiziki, ruhsal, düşünsel ölüme sürüklenme var. Zaten her ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası alanların müddetnamelerinde büyük harflerle (tahliye tarihi yerine) 'ÖLÜNCEYE KADAR' ibaresi var. Bu ibare cezalandırma mantığının korkunçluğunu ele veriyor. (...) ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası (...) bizler için her gün ölüm anlamına geliyor (...); idamla bir defa öldürmek yerine yavaş yavaş öldürmeyi tercih etmektir. (A. R. A. Bolu F Tipi -98'den beri tutuklu- 2008'den beri hücrede - tahliye umudu yok)

Bu nedenle bu çalışma, ağırlaştırılmış müebbet infaz rejiminin "ne" olduğuna bakmaya çalışacaktır.

En basit tabiriyle "olağanüstü bir infaz rejimi" olan ağırlaştırılmış müebbet infaz rejimi, bu özelliğini iki unsuruna borçlu diyebiliriz. Birincisi; terörle mücadele yasasından ceza alanlar için ömür

boyu, diğerleri için 30 yıl ve üzeri hapsi emretmesidir.² İkincisi ise; 23 saatlik tek kişilik hayatı düzenlemesidir.

Bu hayatı belirleyen, sınırlayan kurallar, infazı her bir kişi için farklı kılmaktadır. Tutulduğunuz hapisane, hapisanenin ailenizin yaşadığı yere yakınlığı, görüşe gelebilecek aile bireylerinizin sayısı, yaşınız, ekonomik durumunuz, tüm bunlar infaz sürecindeki koşullarınızı doğrudan etkiler. Bu nedenle, bu ceza her kişi için farklı ağırlıkta izolasyon yaşanmasına sebep olur. Ağırlaştırılmış müebbet cezasının koşulları o kadar sınırlı ve ağırdır ki yukarıda saydığımız değişkenlerden herhangi birindeki olumsuzluk, sizi tamamen farklı ve ağır yoksunluklarla karşı karşıya bırakabilir.

Kitap içinde okuyacağınız bilgiler ve mektup alıntıları yaşanan sorunlara ilişkindir ve bu olağanüstü infaz rejimi koşullarının “ağırlığı” nedeniyle, en basit tabiriyle üzücü hikâyeler ve ifadeler içermektedir. Hapis cezasının kendisi başlı başına bir insan hakkı ihlalidir, ağırlaştırılmış müebbet cezası ise bu insan hakkı ihlalini katlayarak arttırmaktadır. Amacımız okuyucunun ağırlaştırılmış müebbetlere üzülmeye ya da tersi bir şekilde kötü duygular beslemeye değil ağırlaştırılmış müebbetler için belirlenen yaşamın içeriğini göstermek ve hak temelli bir tartışmanın gerekliliğine vurgu yapmaktır. Tüm mahpuslar gibi ağırlaştırılmış müebbetler de acımayı ya da nefret etmeyi değil; insan olmaktan kaynaklı yaşamsal haklarının teslimini hak ediyorlar.

2 Müebbet hapis ceza süreleri de 30 yıla kadar uzayabilmektedir fakat hapisanede tutulma koşulları diğer mahpuslarla aynı olduğundan farklı bir çalışma gerektirmektedir.

Mektuplarımızda, yazıştığımız kişilerden bize yaşamlarını anlatmalarını istedik. Bir günlerini nasıl geçirdiklerini, buldukları mekânı nasıl kullandıklarını, ağırlaştırılmış müebbet olmanın nasıl bir şey olduğunu yazdılar. Çünkü oradaki yaşamı, yaşamadan, dışarıdan anlatabilmek mümkün değil.

Bu çalışma, dünyada özgün bir yere sahip olan ağırlaştırılmış müebbet infaz rejimi konusunda verilen emeklere bir katkı sunmayı ve bu infaz rejimini birkaç açıdan değerlendirebilecek bir kaynak oluşturmayı amaçlamaktadır.

HAPİSTE AĞIRLAŞTIRILMIŞ MÜEBBET OLMAK

Sayılarla Ağırlandırılmış Müebbet

Türkiye hapisanelerinde bulunan ağırlandırılmış müebbetlerin sayısına ilişkin yapmış olduğumuz bilgi edinme başvurusu üzerine Adalet Bakanlığı Ceza Tevkifevleri Genel Müdürlüğü'nün 21.02.2014 tarihinde verdiği yanıtı göre "terör ve örgütlü suçlardan 126, adli suçlardan 1327 olmak üzere toplamda 1453 hükümlü bulunduğu" bilinmektedir. (Ancak bu tarihten sonra yapmış olduğumuz benzer ve farklı içerikli bilgi edinme başvurularımız " talep edilen bilgiler; özel bir çalışma, araştırma ve inceleme gerektirdiğinden yerine getirilememiştir.")

Hapishaneler ile ilgili birçok konuda olduğu gibi ağırlandırılmış müebbetler ile ilgili de istatistiki verilere ve çalışmalara ulaşmak oldukça zor. Neredeyse 2 yıldır, Türkiye hapisanelerinde ağırlandırılmış müebbet sayısının kaçaya yükseldiğini bilmiyoruz. Bu

kişilerin; suç dağılımları, tutukluluk süreleri, yaşları, cinsiyetleri, sağlık durumları, uyrukları, cinsel yönelim ve cinsiyet kimliklerine ilişkin bilgi sahibi değiliz. Bu nedenle CİSST/TCPS olarak ulaşabildiğimiz veya bize ulaşan ağırlaştırılmış müebbetlere ilişkin edindiğimiz bilgileri aktarmaya çalışacağız.

Ağırlaştırılmış Müebbet Cezasına İlişkin Hukuk

Türkiye, ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasıyla, idam cezasının kaldırılmasından sonra tanıştı. Ekim 2001'de savaş tehdidi ve terör suçları haricinde; 2002'de "Savaş ve çok yakın savaş tehdidi hâllerinde işlenmiş suçlar" haricinde idam cezası kaldırıldı. Son olarak 2004 yılında, ölüm cezası ile ilgili maddeler tümüyle kaldırılmıştır.

Türkiye'de en son 25 Ekim 1984'te Hıdır Aslan idam edilmiştir.

2001 yılındaki değişiklik ile 'terör suçları' dışında kalan idam cezası almış kişilerin; 2002 yılından sonra ise, Türkiye hapishanelerinde bulunan tüm idam cezası almış kişilerin cezaları ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasına çevrildi. (Zira bu tarihteki kanuna göre ancak savaş ve çok yakın savaş tehdidi halinde işlenmiş suçlarda ölüm cezası öngörülebilirdi ve idam cezasının tamamen kaldırıldığı 2004 yılına kadar, Türkiye savaş haline geçmedi). Ancak ölüm cezasının kaldırılmasının ardından ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası almış kişilerin nasıl bir infaz rejimine tabi olacaklarına ilişkin belli bir düzenleme yoktu.

Dolayısıyla ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasına ilişkin infaz re-

jiminin yasalaştırıldığı 2005 yılına kadar, bu cezaya hükmedilmiş kişilerin nasıl bir infaz rejimi ile karşı karşıya olacakları belli değildi. Buldukları koşullar değişmedi. Diğer mahpuslarla beraber kalmaya, görüşlere aynı şekilde çıkmaya devam ettiler. Kitap boyunca aktaracağımız infaz rejimine ilişkin kısıtlamaların hiçbirine tabi tutulmadılar.

"İdam cezam yıl sonunda Yargıtay tarafından (3'e 2 oyla) onaylandı ve dosyam meclise gönderildi. İdam cezası kaldırılana kadar mecliste ilk dosya olarak tutuldu. İdam kalkınca da ağırlaştırılmış durum devreye konuldu. (...) Yukarıda 23 yıldır içeride olduğumu yazdım. Bu yılları 2005'e kadar arkadaşlarımla iç içe birlikte geçirdim. Koşuflarda kalınıyordu. Ancak 2005'ten sonra daha doğrusu 2005'le birlikte tekli hücreye alındım. Yani 11 yıldır tek başıma kalıyorum. Artık hücreler bana alıştı ben hücrelere! Acaba? Hücrelerin alıştığı doğru da, benim alıştığım... Bana göre bu cezalandırma infaz sistemi uygulaması tamamen intikam amaçlı. İnsanlık dışı. Öldürmeye yönelik bir uygulama" (N.Ö Kırıkkale F Tipi - 92'den beri hapisshanedede 2005'ten beri hücrede - tahliye umudu yok)

Ağırlaştırılmış müebbet infaz rejiminin, idamın muadili olarak yasalaştırıldığına ilişkin yaygın bir kanı olmasına rağmen, cezanın tanımlanması ve nasıl infaz edileceğinin belirlenmesi ancak 3 yıl sonra düzenlenmiştir.

Uzaktan bakıldığında kişilerin ölüm ile cezalandırılması, insanlık tarihinin "karanlık sayfaları"na gömülmüş gibi gözükmektedir.

Ancak yazıştığımız birçok kişi, özellikle tahliye umudu olmayan ağırlaştırılmış müebbetler, bu infaz rejiminin idamdan daha kötü olduğunu belirtmişlerdir.

"Devlet darağacını kaldırmış olsa da idamı kaldırmış değil. Artık bunu zamana yayarak yapıyor. Hepsi bu." (C.B Tekirdağ 2 No'lu F Tipi – 2009'dan beri hapisanede – 2015'ten beri hücrede – tahliye umudu yok)

Çünkü ağırlaştırılmış müebbet olmak yalnızca hapsedilmek anlamına gelmiyor. Aslında, hiçbir insan ile iletişim kurmaya izin vermeyecek şekilde daraltılabilen bir yaşamdan bahsediyoruz.

"Özcesi anlatmaya çalıştığım tüm hususlar ceza içinde ceza anlamına geliyor. (A. R. A. Bolu F Tipi – 98'den beri tutuklu – 2008'den beri hücrede – tahliye umudu yok)

Ağırlaştırılmış müebbet infaz rejiminin koşulları kanunla belirlenmiştir.³ Buna göre;

a) Hükümlü, tek kişilik odada barındırılır,

b) Hükümlüye, günde bir saat açık havaya çıkma ve spor yapma hakkı tanınır,

c) Risk ve güvenlik gerekleri ile iyileştirme ve eğitim çalışmalarında gösterdiği gayret ve iyi hâle göre; hükümlünün, açık havaya çıkma ve spor yapma süresi uzatılabileceği gibi kendisi ile aynı ünitelerde kalan

3 13.12.2014 tarihli 5275 Sayılı Ceza Ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun'un 25. maddesi ve Ceza İnfaz Kurumlarının Yönetimi İle Ceza Ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Tüzük'ün 47. maddesi

hükümlülerle temasta bulunmasına sınırlı olarak izin verilebilir,

d) Hükümlü yaşadığı yerin olanak verdiği ve idare ve gözlem kurulunun uygun göreceği bir sanat veya meslek etkinliğini yürütebilir,

e) Hükümlü, kurum idare ve gözlem kurulunun uygun gördüğü hâllerde ve onbeş günde bir kez olmak üzere (f) bendinde gösterilen kişilere, süresi on dakikayı geçmemek üzere telefon edebilir,

f) Hükümlüyü eşi, altsoy ve üstsoyu, kardeşleri ve vasisi, belirlenen gün, saat ve koşullar içerisinde on beş günlük aralıklarla ve günde bir saati geçmemek üzere ziyaret edebilirler,

g) Hükümlü hiçbir suretle kurum dışında çalıştırılmaz ve kendisine izin verilmez,

h) Hükümlü kurum iç yönetmeliğinde belirtilenlerin dışında herhangi bir spor ve iyileştirme faaliyetine katılamaz,

ı) Hükümlünün cezasının infazına, hiçbir surette ara verilemez. Hükümlü hakkında uygulanacak tüm sağlık tedbirleri, tıbbî tetkik ve zorunluluklar hariç kurumlarda, mümkün olmadığı takdirde tam teşekküllü Devlet ya da üniversite hastanelerinin tek kişilik ve yüksek güvenlikli mahkûm koşullarında uygulanır.”

Yukarıda yer alan fıkralar okunduğunda, hükümlünün kesin olarak sahip olduğu hakların;

- günde 1 saat açık havaya çıkma ve (bu esnada) spor yapma;
- 15 günde 1 kez ve 10 dakika, yalnızca 1. dereceden akrabalar ile telefon görüşü;

- 15 günde 1 kez en fazla 60 dakika, yalnızca 1. dereceden akrabalar ile görüş yapma hakkı olduğu görülecektir.

Diğer fıkralarda bahsedilen imkânlar, ağırlaştırılmış müebbet hükümlüsünün iyi halli olması halinde, bulunduğu hapisane idaresi tarafından verilebilecek; aksi takdirde de geri alınabilecek unsurlardır. Hapishane idaresi bu koşulları sağlamakla yükümlü değildir; bunları sağlama yetkisine sahiptir.

Sonuç olarak bir ağırlaştırılmış müebbet hükümlüsü en çıplak haliyle günde bir saat yüksek duvarlı bir avluya çıkma ve 1. dereceden akrabaları ile oldukça kısıtlı (detayları aşağıda belirtilecek) iletişim kurma hakkına sahiptir.

AĞIRLAŞTIRILMIŞ MÜEBBET İNFAZ REJİMİ

Ağırlaştırılmış müebbetler, yukarıda belirttiğimiz gibi tüm infaz süreleri boyunca tek kişilik odalarda kalırlar ve günde 1 saat havalandırmaya çıkma hakları vardır. Bu uygulama, hücre cezasının süreklileştirilmiş hali gibidir. Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun'un 44. Maddesi ;

"Hücreye koyma cezası, hükümlünün eylemlerinin nitelik ve ağırlığına göre bir günden yirmi güne kadar, açık havaya çıkma hakkı saklı kalmak üzere, geceli ve gündüzlü bir hücrede tek başına tutulması ve her türlü temastan yoksun bırakılmasıdır."

şeklinde düzenlenmiştir. Buradaki ifadeler, ağırlaştırılmış müebbet infaz rejiminin daha kısa bir tanımı gibidir. Hücre cezasına tabi olan kişi de ağırlaştırılmış müebbetler gibi; havalandırmaya çıkma hakkı baki kalmak üzere, ceza süresi boyunca tek başına hücrede ve tecritte kalmaktadır.

Bu uygulama, mahpusun hapisane idaresine ve güvenliğine karşı işlediği fiiller ya da kaçma teşebbüsü halinde öngörölmüş bir cezadır.

Hücreye koyma cezasına ilişkin uluslararası düzenlemeler bulunmaktadır. Birleşmiş Milletler Mahkumlara Uygulanacak Muameleye İlişkin Standart Asgari Kurallar, diğer adıyla Mandela Kuralları md. 44 hücre cezasını tanımlamıştır. Buna göre hücre cezası; bir mahpusun günde 22 saat ya da daha fazla, anlamlı insan temasından mahrum bırakmaktır. Uzatılmış hücre cezası, 15 günü aşan hücre cezası anlamına gelir.

Yine Mandela Kuralları md. 43'e göre süresi belirsiz ya da uzatılmış hücre cezası yasaklanmalıdır. Yine md. 45, hücre cezasının istisnai bir uygulama olması ve olabildiği kadar kısa tutulması gerektiğini; mahpusun cezasının bir unsuru olmaması gerektiğini belirtmiştir.

Üstelik bu kişilerin her gün tıbbi denetimden geçirilmesi, hücrede tutulmasının devamına ilişkin doktor gözetiminde olması gerektiği Avrupa Cezaevi Kuralları'nda da belirtilmektedir (md. 43/2-3). Yine, hücre cezasının ancak oldukça kısa süre için uygulanabileceğine ilişkin görüş Avrupa Cezaevi Kuralları'nda yer almaktadır (md. 60.5).

Uluslararası düzenlemelerde, hücre cezası 'tehlikeli' ya da 'saldırgan' kimseler ve durumlar için en son yöntem ve kısa süreli olarak (maksimum 15 gün); doktorlar tarafından günlük psikolojik ve fiziksel kontrol biçimiyle kabul edilir sayılmaktadır.

CPT, “Belli durumlarda, hücre hapsinin insanlık dışı ve aşağılayıcı muamele anlamına gelebileceğini; herhangi bir olayda her tür hücre hapsinin mümkün olduğunca kısa tutulması”⁴ gerektiğini belirtmektedir. CPT’nin Türkiye’ye yönelik Haziran 2013 tarihli raporunda ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasının, günde 1 saat açık havaya çıkarma ve anlamlı insan temasından yoksun olması nedeniyle hücre cezası niteliğinde olduğunu tekrar belirtilmiştir.⁵

Yukarıda detaylıca açıkladığımız üzere, ağırlaştırılmış müebbet infaz rejiminin yasal düzenlemesi aynı zamanda hücre cezası anlamına gelmektedir.

Şayet tüm hapsedilenler, cezalandırma amacıyla hapsediliyorlar ise; yani ‘ceza’ hapsedilmek ise, ağırlaştırılmış müebbetler için gerçekleştirilen bu olağanüstü durum için hangi kelimeyi kullanmalıyız? Avrupa Cezaevi Kuralları md. 102.2; “Özgürlükten yoksun bırakarak hapsetmenin kendisi bir cezadır. Bu nedenle, hükümlü mahpuslara uygulanan rejim, hapsetmenin doğasında var olan sıkıntıyı daha da ağırlaştırmamalıdır.” demektedir.

Türkiye hukukuna göre disiplin cezası olarak uygulanan rejimin, ağırlaştırılmış müebbetler için kural olması; ceza içinde cezanın sıradanlaştırılmasıdır. Hapishane içindeki belli davranışlara yönelik bir cezalandırma olmaktan çıkan bu uygulama, ağırlaştırılmış müebbetler için infaz sürecini “hapsetmekten beter” hale getirmek anlamına geliyor.

4 (CPT Standartları prg. 56)

5 (CPT Türkiye Raporu Haziran 2013, prg. 78)

"Dünyada ağırlaştırılmış müebbetlerin genel mantığı çok azılı, tehlikeli mahkumu izole edip başka mahkumlara zarar vermesini engellemektir. Bizim ülkede amaç bu değildir." (B.G Sincan 2 No'lu F tipi – 2009'dan beri hücrede – tahliye umudu yok)

Sonuç olarak, en çıplak haliyle ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasının infazına ilişkin düzenleme, insan hakları hukukunun belirlediği kurallara aykırıdır.

Tek Kişilik Hücreden Kaynaklı Sorunlar

a) Hükümlü, tek kişilik odada barındırılır.

Tek başına bu cümle, infaz rejiminin en vurucu iki unsurunu belirtir. Mahpus, tek başına ve bir "odada" bulunacaktır. Elbette bulunulan yere "oda" demek güç, zira odanın bir bütünün parçası olması gerekir. Ancak ağırlaştırılmış müebbetlerin tutuldukları hücrelerin dışı ile herhangi bir bağlantıları olmadığından "oda" kelimesini kullanmak güç.

Ağırlaştırılmış müebbetlerin tek kişilik hücrelerde tutulmasının oldukça fazla sonucu var. Bunları belli başlıklar altında anlatmaya çalışacağız.

İlle tek kişilik hücreye alınışında, dört yanı yuksel duvarlarla çevrili küçük bir sokağa girildiğini zannettim. Ardından kapı kapanınca derin bir kuyuluyum gibi geldi. Öyle fazla eğami yoktu. Ama hücrenin ortasında dağ gibi bir yüksekti oluşturmıştu. Eşyaları yerleştirirsem belli hücre daha geniş gelir diye düşünüyordum eşyaları yerleştirdim. Ama hücre hâlâ daracıkta. Bir ranza, bir elbise dolabı, bir masa-sandalye. Hiçbirinin yarısını kaplamadı. Bulabulum ve tuğide ben yerleştirdim yarısından fazlası gitti hücrenin. Suf meşekten hücreyi alıttım. Ale de olsa öncece kabir içinde tutulduğum mekandır. İnsan içinde tutulduğu mekânı tanımasa, yaşamı daha zor olur. Denilebilir ki: "altı-altı bir hücre" dir. Kapı ne ki? Hem öyledir, hem de değildir. Hücre fakat bir saman ve mekân gerçekliğiyle inşa edilmiştir. Hücreyi alıttım, 5 m'lik bir mekân çıktı kocaman bir pencereyi var. Ancak ki hava alayım. Ama pencereden hava içeri girmiyordu. Hava sirkülasyonu için iki geniş havadarun içeri girip çıkması gerekiyor. Hücrede bu sifem yok. Bu nedenle pencere izlenilirdir. Pencerenin büyüklüğüne bakıldığında "Hiç olmasa güneş görüyor" dedim. Ertesi gün baktım ki güneş de içeri girmiyordu. Hücre yirmi saat kapalıdır. Bu nedenle havasıdır, nemlidir, sadece tuvaletli var. Tuvalet lavabosunda bulabuları yıkıyorum. Bulabuları koyacak dolap yok. Günde 4 saat kapı açılıyor. Ağrı havalandırılmaya zıttan bir arkadaş ile o saman konuşabiliyoruz. Yirmi saat havasızlık ve hareketlilikten kaynaklı bezen direncinin desteğine hissediyordum. Fırtın bulabulca spor yapıyorum. Günde konuşuyordum. (dört saat içinde) kevinin sağısı yirmiyi geçmiyordu. Tek başına tutulma unutkanlık ve konuşmayı daha zorluyordu. Mesela gülemiyordun. Anı ve zevkini paylaşamıyordun. Ya da rahatlandığında sana sıcak bir şey yapacak kimse yok.

(E.A Bolu F Tipi - 99'dan beri hapishanede - 2009'dan beri hücrede - tahliye umudu yok)

"Komik bir anımı anlatayım. Malum her yemeği midemdeki sorunlardan dolayı yiyemiyordum. Kantin listesinde közlenmiş patlıcan yazılıydı. Hani yağda kızartılmadığı için yemem çok daha iyi diye kantinden satın aldım. Bu közlenmiş patlıcan küçük bir cam kavanozda. Akşam berbat bir yemek geldi. Ben de yemeği almadım. Onun yerine patlıcan yemeyi hayal ettim. Tabağı masaya koydum, ekmeği ve patlıcan kavanozunu getirdim ancak

kavanozun kapağını açamadım. Genelde evde anneler açmaz getirip bize açtırırlardı. Allahım, bir saat boyunca uğraştım ama açılmadı. Yemek kaşıklarımız teneye gibi... Kaşıkla da açamadım. En son çareyi kavanozu kırmakta aradım. Tabi kavanozu yavaşça kıracaktım ancak kavanozu hafif duvara vurmamla tuz buz haline geldi. Patlıcanlar ve cam parçacıklar birbirine karıştı. Korkudan yiyemedim. O akşam kuru ekmeğe yemekle yetinmiştim. Bir kavanozu açmamak büyük beceriksizlik. Ama tek oldun mu bunu birine 'al bunu aç' deme ihtimalin bile yok..." (B.G Sincan 2 No'lu F tipi - 2009'dan beri hücrede - tahliye umudu yok)

"Göz alerjim var. Doktor gözyaşlarımın kurduğunu, refresh adlı 'gözyaşı' damlasını kullanmamı istedi. Peki damlayı gözümeye kim koyacak? Yahu bir insanın gözüne ilaç damlatmasının bu denli zor olabileceğini düşünmezdim. 10 gün boyunca bu işi öğrenemedim. Sonra alıştım. Bazen şişenin ucunu gözümeye soktuğum oluyor." (B.G Sincan 2 No'lu F tipi - 2009'dan beri hücrede - tahliye umudu yok)

1- Tek başına yaşamak

Ağırlaştırılmış müebbetler yalnız; tek kişilik bir yaşam sürerler. Bir kişinin, ömrünün neredeyse tamamını tek başına yaşaması ne demektir? Ağırlaştırılmış müebbetleri, hükmün infazı başladığı andan itibaren nasıl bir yaşam beklemektedir?

*"...ikinci bir kişiyle çay içmeyi bile özliyor insan."
(Z.A Sincan Kadın F Tipi - 96'dan beri hapisanede -
2010'dan beri hücrede - tahliye umudu yok)*

Hapishaneler söz konusu olduğunda sosyallik üzerine yapılan tartışmalar da beraberinde geliyor çoğunlukla. Teorik bir tartışmaya girmeden, bütün bilim alanlarında, insanın sosyal bir varlık olduğunun tespit edildiğini söylemek mümkün. İnsanın canlı bir varlık olarak hayatta kalmanın ötesine geçebilmesinin ve yaşamasını sağlamanın kurduğu ilişkilere bağlı olduğunu belirtmek de...

"Bir hayvan dahi 5 yıl tek başına kapatıldı mı deliri-yorken, bir de beni düşünün. Tek başıma 16 yıldır 10 m2 odada tek başımayım." (B.E İzmir 1 No'lu F Tipi - 2000'den beri hapisanede - 2000'den beri hücrede - tahliye umudu var.)

"Temel mantığı ve amacı 'besleyerek' öldürmeye dayalı bir sistem olmaktadır. Çünkü insanın insan olma vasıflarının, zamana yaydırılarak öldürülmesi amaçlanmaktadır. Zamana yayılarak gerçekleştirilen öldürme olayında ilkin duyguda, sonra düşüncede gerçekleştirilen öldürme olayıyla yaratılmak istenen; insanın yatak, yemek masası ve tuvalet arasında bir hortum olması hedeflenir. Bunun sonucunda artık fiziki öldürme gerçekleşmiş olur.

*(...) Tecrit ve izolasyon mekânı olan hücreler, insanın canlı olarak mezarda yaşattırılması olayı ve mekânıdır.
(...) İnsana değmeden akıp giden bu zaman akışında ası-*

lı kalan insanın kendisidir ve zaman ile hayat hep bireye dönüktür. Yaşamak ile bu yaşayışı dile getirmek çok farklı olduğundan; ifadelendirmek de kolay olmadığından, yalnızca yaşanılarak anlaşılabilir bir gerçekliktir.” (M.A Rize Kalkandere L Tipi – 95’ten beri hapisanede – 2005’ten beri hücrede – tahliye umudu yok)

“İnsan toplumsal bir varlıktır. Ve bireyin yalnızlaştırılması onun doğasına müdahaledir. Odaya kapatılmam nedeniyle ciddi anlamda zorlanıyorum. (...) Ağırlaştırılmış müebbetle hükümlü –yalnızlaştırılan birey- zamanla fazlasıyla içe kapanıp, asosyal bir kişi oluyor. Psikolojik sorunlar baş gösterebiliyor.” (H.K Sincan 2 No’lu F Tipi – 2003’ten beri hapisanede 2005’ten beri hücrede – tahliye umudu yok)

“Zamana yaydırılmış ölümü öngören bir ceza infaz sistemi, bireye ancak ölüm ve yaşam arasındaki en ince çizgide yaşama şansı ve koşulları tanıyabilir. Bu anlamda yaşam ve ölümün kesiştiği noktaya eşit bir mesafede ve koşullarda yaşadığımızı söyleyebilirim.” (S.G Kırıkale F Tipi 1992’den beri hapisanede – 2005’ten beri hücrede – tahliye umudu yok)

“Mutlak sessizliğin hedeflendiği bir mekânda kendi volta adımlarını dinlemek bir süre sonra rahatsız edici hale geliyor ve yabancı bir ses arıyorsun.” (C.B Tekirdağ 2 No’lu F Tipi – 2009’dan beri hapisanede – 2015’ten beri hücrede – tahliye umudu yok)

Bir kişiyi ağırlaştırılmış müebbet infaz rejimine tabi kıldığınızda, onun yalnızca duvarların arkasında, toplumdan uzak tutmaya karar vermiş olmuyorsunuz. Onu toplumsal ilişkilerden, iletişimden, konuşmaktan, ses ya da kahkaha işitmekten, tartışmaktan da alıkoyuyorsunuz.

"Sosyal olan toplumsal insanın bu meziyetinden kopartılmak istenmesi insan ve hayat adına en büyük acımasızlıktır." (M.A Rize Kalkandere L Tipi – 95'ten beri hapisanede – 2005'ten beri hücrede – tahliye umudu yok)

"Tek kalmayı da öğreniyor insan; günümün çoğu okuyup yazarak geçtiği için tek kalışın yarattığı olumsuzlukları görece nötralize edebiliyorum. Ama yine de insana hasret kalıyorum. Sohbet edebileceğim birini arıyorum." (S.O Sincan 2 No'lu F Tipi – 2006'dan beri hapisanede – 2014'ten beri hücrede – tahliye umudu yok)

"Kişiyi toplumsallıktan, doğadan, insanlardan, yoldaşlarından izole edip koparmak, bir insan için bundan ağır bir ceza olur mu? (M.S Kırıklar Buca 2 No'lu F Tipi – 2011'den beri hapisanede – 2013'ten beri hücrede – tahliye umudu yok)

"Hücreler cezaevinin en son bölümündedirler. Her şeyin dışında, var olan hücre sessizliğini arttırarak, sessizliği zamansızlıkta bir işkence biçimine dönüştürmek için böyle yaklaşmıştır. (M.A Rize Kalkandere L Tipi – 95'ten beri hapisanede – 2005'ten beri hücrede – tahliye umudu yok)

"Derdini, düşünceni paylaşacağın, düşünce ve görüşünü paylaşıp kendini derinleştireceğin bir sohbet durumu artık yok. Ve bence en az bu dilsel paylaşım kadar önemli olan, her sofraya oturduğunda yemekte tek başına olman. Yemeğin tadı-tuzu kalmıyor ve gün geçtikçe iştahsızlık başlıyor." (H.G Şakran 2 No'lu T Tipi - 95'den beri hapishanede - 2002'den beri hücrede - tahliye umudu yok)

İlk adaya geçtiğimde bu harekette yaşamıyordum önce T tipi gözlemleri kundı banyon, WC, en fazla diyor sun. Gahi bu rindentlerin ne kadar sağlıklı bir koşulda olduğunu ortaya çıkarıyor. Giderek tek olmak seni etkiler ve huzurlanmaya başlıyorsun ve yabancılık korkusu başlıyor. Mesela ben yalnız olmak için düşünmek için kitaplarımı hep sesli okur ve kitaplarım telefona kalmamasını sağlamaya da çalışıyorum. İnanırsanız habire te sesli konuşur oluyorum. Bunda bir abesinde konuşma ve ifade etmede zorluklar oluşturmuyor. Bir kokameliğe almış basını yapıyor. İtirim.

(T.Ö Kürkçüler F Tipi - 2009'dan beri hapishanede - 2014'ten beri hücrede - tahliye umudu var)

Tek kişilik hayat, mahpusların dışarıya ve sevdikleri ile olan ilişkilerini doğrudan etkiliyor. Dışarıya ile iletişimin bu denli sınırlı olması, hücre ile dışarıya arasındaki ayrımı sabitliyor ve hayatın merkezini hücre yapıyor. Ağırlaştırılmış müebbet nedir, sorusuna verilen bazı cevaplar, hücre ve kendilik üzerinde kurulan bir yaşama farklı bir yaklaşımı ortaya koyuyor.

*"Herhangi bir hapis cezası almaktan korkmamaktır.
Kendi içine doğru sınırsız bir sefere çıkmaktır.
Zamanın sınırsız tekdüzeliğinde mekânın kaybolmasıdır.
Hassaslaşmak tüm ses, koku ve renklere..."*

Biraz da unutmaktır her şeyi... Günleri, ayları ve yılları

karıştırmak... Birbirinin aynısı tıpatıp yüzlerle gün geçirmek; aynı renk, aynı koku, aynı yalnızlık...

Bir yazı okumuştum 'fayans faşizmdir' diye... Fayans banyolarda, tuvaletlerde kendi beyazlığının dışında hiçbir rengi kabul etmediğini, en ufak rengin göze battığını, en ufak kirin insanın asabını bozduğunu hemen kendi üzerindeki silinmesinin gerektiğini haykıran bir nesne olduğu şeklinde bir yazıydı. Ne güzel bir açıklamaydı. Hücrelerin ve ağırlaştırılmış müebbet mahkumluğun da bir yanı faşizmdir. Sözüm yanlış anlaşılmasın, konu, uygulama ya da bu tür bir mahrumiyetin 'faşizanlık' olduğu noktası değildir. Ağırlaştırılmış müebbet, mahkumunu faşist bir bireye çeviren bir uygulamadır.

Çok ciddi tehlikeler vardır. Teksin! İçinde bulunduğun o küçük yerin tek hakimisin. Adeta hücrenin diktatörü konumundasın. Bütün eşyalar üzerinde mutlak egemenliğe sahipsin. Hiçbir şeyi, hiçbir yetkiyi hiç kimseyle paylaşmıyorsun. Biliyorum şimdi gözünüzün önüne pörtlek bir adam geliyor. Gelmesin. İşte hücreler ve bu sistem insanı faşistleştiriyor. Çok müthiş kurallara sahip oluyorsun. Bir kaşığın, bir plastik çatalın, bir yemek kabın, 2 tabağın ve bir bulaşıklığın var. Ordaki düzen öyle net ki. Küçük bir masan... Her şey belli bir düzen içinde... Bir eşyanın yeri değişti mi çiviye basmış gibi huzursuzluğa kapılırsın... Kendine bir düzen kurarsın. Bu düzenin hakimi sadece sensin. Bu bile faşistliğin boyutunu gösterir mahiyettedir." (B.G Sincan 2 No'lu F tipi – 2009'dan beri hücrede – tahliye umudu yok)

"Biliyorsunuz insan özü itibariyle toplumsal bir varlıktır. Hücreler, bireyin her şeyden önce kendini düşünmesine, toplumsallığından soyunup bencil, maddiyatçı, çıkarıcı bir ruh ve psikolojik hale evrilmesine son derece elverişli ortamlardır. " (B.A Bolu F Tipi – 2008'den beri hapisnane – 2012'den beri hücrede – tahliye umudu yok)

Bu durum kişilerin hafızalarını da etkileyebiliyor. Hücrenin sabit olması, dışarıdaki gelişmelerin mahpusun hayatında yer etmesini engelleyebiliyor. Belki kendiliğinden belki bir savunma mekanizması olarak gerçekleşen bu durum, farklı şekillerde karşımıza çıkıyor. Kişiler neredeyse tek bağlantıları olan aileleri ile kurdukları bağı zayıflatacak şekilde unutkan olabiliyorlar. Zira onlarla kurdukları iletişim de oldukça sınırlı.

"Bizim aile nüfusu 11... Yani görüşe gelenlerin sayısı 10 kişi. Ağırlaştırılmış müebbet mahkumların %90'ı Batı bölgelerinde. Yani Güneydoğu'da henüz hücre sistemine uygun cezaevleri yapılmamış. Bu yüzden ailelerin kapalı görüşe gelmesi imkânsız... Ayda bir açık görüşe gelmeleri bile lüks sayılır. Ben de bizim evdekiler için her ay başı biri gelsin dedim. Durum bu olunca yılda bir kardeşimi ya da anne ve babamı görebiliyorum. 1 saate 1 yılı sığdırmak zor oluyor. Hele hücrede hafıza bitiyor.

(...) Evet meğer 3. Yeğenim varmış. İsmi de ben koymuşum. Ama doğduğunu görmüyorsun. Ablanla 2 yılda 2 kez görüşebiliyorsun. Yani 2 saat eder... Yahu o 2 saatte ne konuşabilirsin ki... Yeğenini görmedin mi de

o sanki yokmuş hissi oluyor.” (B.G Sincan 2 No'lu F tipi – 2009'dan beri hücrede – tahliye umudu yok)

Ağırlaştırılmış müebbetler için hayat iliklerine kadar sınırlanmış olsa da dışarıda hayat devam ediyor. Onlar da iyi ve güzel haberler kadar, kötü ve acı olayları göğüslemek durumunda kalıyorlar. Ancak bunu elbette yalnız yapmak durumundalar.

“Ağırlaştırılmış müebbet olmak demek, üzerimize 20 saat kapalı olan daracık bir hücrede, aynı anda aynı görüntüleri izleyip de yan hücredeki arkadaşımıza acımızı anlatamamak, onun gözyaşlarını silememek, sıkıca sarılıp birbirimize güç verememek demektir. Acıyı tek yaşamak demektir; tek başına ağlamak, tek başına katillere ve efendilerine lanet yağdırmak...” (D.T Sincan Kadın F Tipi – tahliye umudu yok)

Sima madden katliamında ben de yakınlarımı yitirdim. ikisi akrabam olmak üzere yedi tanıdığım yandı, kül oldu orada. Bir hafta acı ile kurandım, yemek yiyemedim, uyuyamadım. Özellikle F koşullarında travmatik saldırılar ve ataklar insanı daha farklı etkiliyor. Şiddetle katlanıyor. Çünkü, yaşlanacağınız bir amuzdan, bir teselli timsinindey, bir bardak çay sunumundan yoksun oluyorsunuz.

(S. Kırıklar/Buca F Tipi Hapishanesi – 98'den beri hapishanede – 2005'ten beri hücrede – tahliye umudu yok)

Mahpuslar hapiste sevdikleri birçok kişiyi de kaybediyorlar. Ancak diğer mahpuslara tanınabilen cenazeye katılma izinleri yok.

"29 Kasım 2014'te (...) annemi yitirdim. (...) Biz ağırlaştırılmış tutsaklar için canımızı, annemizi ya da eşimizi, çocuğumuzu yitirmemiz durumunda, onları son yolculuğuna uğurlama şansımız yok. Herkese bu hak tanınıyor. Bize yasak." (H.K Sincan 2 No'lu F Tipi – 2003'ten beri hapisanede 2005'ten beri hücrede - tahliye umudu yok)

Birçok mahpus gibi ağırlaştırılmış müebbetler de kimi zaman revir, hastaneye gitme vb. gibi sebeplerle hücrelerinden çıkarılıyorlar. Diğer mahpuslara, birlikte kalmadıkları bir başkasını görmek için bir imkân yaratabilen bu durum, ağırlaştırılmış müebbetler için mümkün olmuyor.

"Hiçbir biçimde kimsenin seni ne de senin kimseleri görmen istenilmemektedir. Hele kendi arkadaşlarıyla karşılaşman neredeyse imkânsızdır. Çünkü herhangi bir nedenle hücrenden çıkartıldığında koridorda birilerini görmen istenmediğinden koca koridorlar boşaltılmıştır, sen hücreden çıkartılmadan." (M.A Rize Kalkandere L Tipi – 95'ten beri hapisanede – 2005'ten beri hücrede - tahliye umudu yok)

Ağırlaştırılmış müebbetin idam ile mukayesesini sadece tahliye umudu olmayan mahpuslar için geçerli değil. Çünkü yaşanan koşulların kendisi ölüm ile birlikte anılıyor. İnfaz rejiminin kendisi, yaşamak zorunda bıraktığı hayat; tahliye umudu olan mah-

puslar için de idam ile örtüşüyor ya da ondan daha kötü olarak nitelendiriliyor.

"Bu cezanın tek bir anlamı var: biz seni idam edemiyoruz. Ya ipini kendin çek ya da her gün öl ve yaşa! Ki her gün ölüp dirilmek de ayrı bir metanet işi. Herkes o kadar güçlü olmayabilir." (B.T Bakırköy Kadın Kapalı - 2002'den beri hapisanede - 2011'den beri hücrede - tahliye umudu var)

2- Hücreler

Yalnız yaşamamanın yanı sıra, hücrelerin fiziki yapısına ve buradan kaynaklı sorunlara da değinmek gerekiyor.

Bir ağırlaştırılmış müebbetin, infaz süresi boyunca erişebildiği 3 mekân olduğu söylenebilir. Hücresi, havalandırması ve görüş odası... Bunların haricinde hastalanırsa revire, revir doktoru tarafından uygun görülürse de teşhis ve tedavi için hastaneye çıkabilir. Ağırlaştırılmış müebbetin yaşantısı bu mekânlara sıkıştırılmıştır.

Ağırlaştırılmış müebbetlerin günlerinin 20-23 saatini geçirdikleri yer hücreleridir. Bu hücreler, yaklaşık 8 metrekaredir. İçlerinde bir tuvalet, bir yatak, bir dolap ve bir mini buzdolabı bulunmaktadır. Kişiler, satın almak kaydı ile bir masa, radyo ve TV edinebilmektedirler. Mektuplarda belirtildiğine göre bu sayılanların dışında bir şeyi odada tutmak mekânın boyutu açısından mümkün değildir.

"Hücreler yaklaşık 4.5 metre uzunluğunda, 2 metre genişliğindedir. Bu uzunluk ve genişlikteki mekânın içi, (...) boydan boya banyo-lavabo-tuvalet bölümü ile yere sabitlenmiş olan ranza kaplanmaktadır. Kalan bölümde ise insanın kullanması gereken sandalye-masa-dolap vb. eşyalarla kaplanmakta. Tüm bunlar da hücrenin sınırlandırılmışlığını daha da arttırmaktadır. Günün, 24 saatin, 23 saatinin geçtiği işte böylesi sınırlandırılmış bir mekândır hücreler." (M.A Rize Kalkandere L Tipi - 95'ten beri hapisanede - 2005'ten beri hücrede - tahliye umudu yok)

"Ağır müebbet koşullarına, yani temelli olarak tekli hücrelere geçmeden önce 1 yıl boyunca 3'lü odalarda tek kalıyordum. Kendi talebimle bunu istemiştim. Bir çeşit 'yalnızlığa alıştıran antrenmanları' diyebiliriz. (...) 3'lülerden alıp tekli hücreye götürdüler ve kapı açıldı. İçeriye girer girmez ilk hissettiğim şey büyük bir basıncı. Alçak tavan, omuz genişliğinden azıcık fazla ama daracık, kıpkısa bir koridor, ıssızlık... Zaten hapisteydim ama bir kısıtlanmışlık duygusunun gelip çöktüğünü hatırlıyorum. (...) Velhasıl bu hücrelerin 'tabut' olarak nitelendirilmesini gerçekten de hak ettiğine kanaat getirmiştik o vakit. (C.B Tekirdağ 2 No'lu F Tipi - 2009'dan beri hapisanede - 2015'ten beri hücrede - tahliye umudu yok)

"4.70 metre (470 cm) uzunluğunda ve 2.30 metre (230 cm) genişliğinde bir yer düşünün. Burayı uzunlaması-

na ikiye bölün. 1,15 kalır. Çünkü bu bir yanda tuvalet ile ranza mevcut. Geriye sade 4.80 uzunluğunda ve 1.5 genişliğinde bir alan kalıyor. Bu alana lütfen bu eşyaları yerleştirin: 1 adet mini buzdolabı, 1 adet elbise dolabı (demir ve yere sabit), 1 adet küçük masa, 1 adet plastik sandalye... bir de küçük 37 ekran bir TV:.

Bağlamam vardı, asacak ve bırakacak bir yer olmadığından eve yolladım." (B.G Sincan 2 No'lu F tipi - 2009'dan beri hücrede - tahliye umudu yok)

Tuvaletler alaturka olup, lavabonun hemen yanındadır. Hücrelerin içinde mutfak ya da ikinci bir lavabo bulunmadığından, ağırlaştırılmış müebbetler yemek yedikleri tabak ve diğer eşyaları tuvalette yıkamak zorundadırlar. Yine aynı lavaboda çamaşırlarını yıkamak zorunda oldukları gibi. Ve bu lavabonun olduğu tuvalette banyo da yapmaktadırlar. Bu durumun hijyen ve sağlık açısından önemli bir sıkıntı ve endişe yarattığını birçok mektupta okumak mümkün.

"Sağlık üzerinde olumsuz etkide bulunan bir diğer faktör de tuvalet, banyo ve bulaşıkların yıkanması için aynı yerin kullanılıyor olmasıdır. Örneğin bulaşıklarını tuvalet lavabosunda yıkıyorum. Bunun beraberinde getireceği sağlık sorunlarına değinmek bile anlamsız. Ayrıca bulaşıkları yıkadıktan sonra, yıkanan bulaşıkları koyabileceğimiz bir dolap dahi mevcut değil (...) Biz de kalorifer peteklerinin üzerine koymak zorunda kalıyoruz. Ayrıca bu petekler hemen tuvalet kapısının karşısındadır. Aradaki mesafe 1 metreden azdır." (A.

R. A. Bolu F Tipi – 98'den beri tutuklu - 2008'den beri hücrede - tahliye umudu yok)

"Aynı musluktan su içiyoruz, yine aynı musluktan çamaşır ve bulaşıklarımızı yıkıyor ve diğer ihtiyaçları karşılayan suyu alıyor. (...) Bence toplumun öncelikle üzerinde durması gereken konu, bu hijyenik olmayan hücrelerin kapatılmasıdır." (Y.Ö Tekirdağ 2 No'lu F Tipi – 2005'ten beri hapisanede – tahliye umudu yok)

Havalandırmanın oldukça kısa saatler açık olması sonucu, yıkanan çamaşırların kurutulması için yine hücrenin dışında bir mekân kalmıyor. Doğrudan güneş almadığı için havalandırmanın açık olduğu kısa zaman diliminde çamaşırların kurumaması mümkün olmuyor. Bu nedenle yıkanan çamaşırın havalandırma da kurutulması isteniyorsa bir sonraki güne bırakılması zorunlu hale geliyor. Bu nedenle çamaşırlarını hücrede kurutan mahpuslar mektuplarında, hücrenin içinde bulunan kaloriferlerin üzerinde çamaşır kurutmanın ve bu havayı teneffüs etmenin sağlıkları açısından önemli bir risk olduğu belirtilmektedir.

"Yine kıyafetlerimizi de tuvalette yıkayıp hücrede kurulamamak zorunluluğumuz var. Elbise yıkadığımız günlerde, yine banyo günlerinde içerisi sürekli nemli oluyor. Bu durum da ciddi üst solunum yolları hastalıklarına sebebiyet verecek bir ortam olduğu anlamına geliyor." (B.A Bolu F Tipi – 2008'den beri hapisanede – 2012'den beri hücrede – tahliye umudu yok)

Bir ağırlaştırılmış müebbet, kendisi ile yaptığım görüşmede hücrede

relerde bir adet priz bulunduğunu bu nedenle de tüm elektronik eşyalarını aynı yere koymak zorunda kaldığını belirtmişti. Bir tane daha priz olsaydı, en azından eşyaların yerini değiştirebilecekti. Bu gibi ufak detayların gününüzün 23 saatini geçirdiğiniz oldukça dar bir mekânda, ne kadar büyük sonuçlar yaratacağını tahmin etmek hiç de güç değil.

Ağırlaştırılmış müebbetlerin günlük yaşamlarının 'aynı' lıktan kurtulması gerekiyor.

"Dedim ya burda hep aynı hareketleri yapıyorsun, hep aynı objelerle haşır neşirsindir. Mesela çok merak ediyorum, bir gün bir kapının kolunu çevirme işiyle karşı karşıya gelsem o kolu çevirebilecek miyim? O kadar yıldır ki bir kapının kolunu çevirip bir kapıyı açma veya kapama işini yapmayalı, ister istemez bu düşünce beni meşgul ediyor." (F.D Şakran 2 No'lu T Tipi - 95'den beri hapisanede - 2008'den beri hücrede - tahliye umudu yok)

3-Sağlık Sorunları

CPT hücre cezalarına ilişkin bütün raporlarında; bu uygulamanın ağır psikolojik ve fizyolojik sonuçları olduğu belirtmektedir. Bu nedenle hücre cezasının oldukça kısa tutulması ve sürekli doktor denetiminde devam etmesi gerekir. Şayet bu cezanın mahpusun fiziksel ya da psikolojik sağlığı üzerinde olumsuz etkisi olduğu tespit edilirse uygulamaya son verilmelidir.

“Hücre cezasının sağlığa yönelik etkileri konusunda yapılan çalışmalarda, ciddi semptomlar gösteren mahpuslara ilişkin oranın 3’te 1’den, % 90’a kadar değişebiliyor. Bu çalışmalarda şimdiye kadar uykusuzluk ve karmaşadan, halüsinasyon ve psikoza kadar farklı semptomlar kaydedildi. Hücre cezasının sağlık üzerindeki olumsuz etkileri birkaç gün içinde başlıyor ve her geçen gün bu olumsuz etki artıyor.”⁶

Daha önce ağırlaştırılmış müebbetlerin koşullarının hücre cezası ile paralellik gösterdiğini belirtmiştik. Burada mektuplaştığımız kişilerin en sık bahsettiği sağlık sorunlarını sıralamaya çalışacağız.

Ağırlaştırılmış müebbetler de diğer mahpuslar gibi birçok sağlık sorunları yaşıyorlar. Bunların bazıları ölümcül olabileceği gibi, bazıları hemoroit, gastrit gibi hapisane ile özdeşleşmiş hastalıklar. Ancak bu bölümde özel olarak infaz rejiminden kaynaklanan sağlık problemlerine yer vermek istedik. Zira hapisanelerde sağlık sorunları zaten önemli bir başlıktır; hapisaneler sağlık sorunlarının ürettiği, çoğaldığı yerlerdir. Bu konuda daha detaylı bilgiyi Türkiye’de Hasta Mahpus Olmak kitabında bulabilirsiniz.

“Sinsi hastalıklar hapisanede çok rahat kuluçkadan çıkabiliyor. Nice arkadaşın sapasağlamken hapisaneye düştükten sonra çeşit çeşit hastalıkla boğuştuklarına şahit oldum” (C.B Tekirdağ 2 No’lu F Tipi – 2009’dan beri hapisanede – 2015’ten beri hücrede - tahliye umudu yok)

6. Uluslararası Psikolojik Travma Sempozyumu/ The Istanbul Statement on the use and effects of solitary confinement

Ağırlaştırılmış müebbetlerin duyu kayıpları, diğer mahpuslardan daha ciddi boyutlarda karşımıza çıkıyor. Kapalı ceza infaz kurumlarında bulunan kişilerin, uzun mesafeler görmediğini tahmin etmek güç değil. Ancak ağırlaştırılmış müebbetlerin bulunduğu hücrelerin ve kullandıkları havalandırmaların küçüklüğü göz önüne alındığında, çok daha kısa mesafelere maruz kaldıklarını belirtmek gerekir. Bu nedenle mektuplaştığımız kişilerin büyük bir çoğunluğu, görme yetisinde sorun yaşadığını belirtiyor.

Bunun yanı sıra koku ve sese duyarlılık da son derece artıyor. Serbest kişiler için oldukça normal olan her türlü uyaran, özellikle ağırlaştırılmış müebbetler için rahatsız edici olabiliyor.

"İnsanın insani meziyetlerden kopartıldığı ve zamana yayılarak öldürülmek istenen insanın yaşadığı bu hücrelerde; sese, kokuya hassasiyetler gelişirken, hep yakını görmekten kaynaklı gözlerde ilkin hücrenin etkileri görülebilmektedir. Her geçen gün duvarların yakın mesafesinden kaynaklı göz sorunu yaşamaya başladım. Kullandığım gözlük numarası her geçen gün daha da yükselmeye başlıyor." (M.A Rize Kalkandere L Tipi - 95'ten beri hapisanede - 2005'ten beri hücrede - tahliye umudu yok)

"Benim göz sorunum dışarıda iken de vardı. Tabi o zaman 3 numara gözlük kullanıyordum. (...) Şu an 9 numara gözlük takıyorum. (Y.Ö Tekirdağ 2 No'lu F Tipi - 2005'ten beri hapisanede - tahliye umudu yok)

"Karamsarlık, seslere karşı duyarlılık, baş dönmesi, kulak

çinlaması, uykuya dalamama, yaşam enerjisinin düşmesi, tek düzelik, gelişmelere ilgisizlik, temel gereksinimlerin karşılanamaması sonucu yoksunluk hissi..." (S. Kırıklar/Buca F Tipi Hapishanesi - 98'den beri hapishanede -2005'ten beri hücrede - tahliye umudu yok)

Aldığımız mektuplardan öğrendiğimiz kadarıyla hücrelerde bulunan pencerelerden doğrudan güneş ışığını almak mümkün değildir. Mahpuslar, tüm hayatlarını suni ışık ile geçirmektedirler. Bu durum baş ağrısı, görüş bozukluğu gibi sorunlar yaratmaktadır. Ayrıca güneş ışığının insanın hem fiziksel hem psikolojik sağlığı açısından önemi de hesaba katılmalıdır.

"Hücrenin ışık almamasından ötürü ışıklar sürekli (içerdekî karanlıktan ötürü) açık olmak zorunda. Bu durum da görme bozukluklarına yol açıyor." (A. R. A. Bolu F Tipi - 98'den beri tutuklu - 2008'den beri hücrede - tahliye umudu yok)

"Alerjik durumlar tamamen içinde yaşadığımız ortamlardaki hassasiyetlerden kaynaklanmaktadır. Misal fazla güneş göremediğimden kaynaklı artık güneşe çıktığımda tıpkı Norveç, İsveç ve Ruslar'da olduğu gibi yüzümde kahverengi lekeler oluşuyor." (B.G Sincan 2 No'lu F tipi - 2009'dan beri hücrede - tahliye umudu yok)

Ağırlaştırılmış müebbetler, oldukça küçük hücrelerde bulunmaktadır, ayrıca bulunulan hücrenin kapısı sürekli kapalıdır. Odanın içindeki hava değişiminin oldukça az olduğunu ve bu nedenle nefes darlığı çektiğini belirten çok sayıda kişi bulunmaktadır.

"Şu an benim tutulduğum hücre küçücük bir yerdir ve temiz hava alması mümkün değildir. Zira etrafı yedi sekiz metreyi aşan uzun, yüksek dört duvarla çevrilidir. İçerden baksan gökyüzünün bir avuç olduğunu görürsün. Yani yoğun bir oksijen ihtiyacı duyuyor insan. Oksijen çok az. Kişi ağzından dışarı bıraktığı kendi karbondioksidiyle besleniyor diyebilirim." (Y.Ö. Tekirdağ 2 No'lu F Tipi – 2005'ten beri hapishanede – tahliye umudu yok)

"Hücrede havalandırma sistemi yok. Penceresi var fakat hava dolaşımını sağlayacak bir sistemin olmamasından ötürü içerdeki kirli hava her zaman varlığını koruyor. Yine nefes alamama sorunun yanı sıra uykusuzluk problemlerine de yol açıyor durum. Oksijensiz, temiz havasız bir yaşamın beraberinde getireceği sağlık sorunları malumunuz." (A. R. A. Bolu F Tipi – 98'den beri tutuklu – 2008'den beri hücrede – tahliye umudu yok)

Hücrelerin küçüklüğünün bir diğer etkisi ise, içinde hareket etmenin olanaksız olmasıdır. Bu nedenle birçok ağırlaştırılmış müebbet, odasındaki vaktini oturarak geçirmektedir. Bu durum, kişilerin önemli sağlık sorunları yaşamasına sebep olmaktadır. Yalnızca havalandırmaya çıkılan zaman diliminde hareket etmek, mahpusların çoğunlukla hareketsiz kaldıkları anlamına geliyor.

"Bir defa hücreler ancak insanın ranzasında yatabilecek şekilde tasarlanmış. Zira masa, sandalye, dolap, tv vb. gibi eşyalar koyulduğunda, insan gezilecek yer bulamıyor. (...) kalkıp oturabiliyoruz. 20 saat kapımın kapalı olduğu düşünülecek olunursa bu hareketsiz yaşamın uzun

vadede insan sağlığı açısından ciddi tahribatlara yol açacağı aşikar. Yer darlığından ileri gelen bu hareketsiz yaşamın bedensel, organsal çürümeye götüreceği kesin.

Zaten şimdiden görme bozukluğu, kireçlenme, bel ağrıları vb. sağlık sorunlarım baş göstermiştir.” (A. R. A. Bolu F Tipi – 98’den beri tutuklu – 2008’den beri hücrede – tahliye umudu yok)

“Ama yine de kilo alıyorsun çünkü hareket etmen çok çok sınırlı” (H.G Şakran 2 No’lu T Tipi – 95’den beri hapisanede – 2002’den beri hücrede – tahliye umudu yok)

4. Ağırlaştırılmış Müebbet Mahpusun Tedavi Olanakları

“Hükümlünün cezasının infazına, hiçbir surette ara verilemez. Hükümlü hakkında uygulanacak tüm sağlık tedbirleri, tıbbî tetkik ve zorunluluklar hariç kurumlarda, mümkün olmadığı takdirde tam teşekküllü Devlet ya da üniversite hastanelerinin tek kişilik ve yüksek güvenlikli mahkûm koğuşlarında uygulanır.”⁷

Kanunda yazdığı üzere ağırlaştırılmış müebbetlerin kurum dışında tedavi edilmeleri gerekse bile tek kişilik hücrelerde kalacakları düzenlenmiştir. Bu durum, ağırlaştırılmış müebbetlerin sağlığa erişim haklarını da olumsuz yönde etkilemektedir. Ameliyat olması gereken bir ağırlaştırılmış müebbet mahpusun yazdığı mek-

7 - Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun, madde 24/1-1

tufta; mide ameliyatı olması gerektiği ancak ameliyat sonrasında yanında refakatçi kalamayacağından en temel ihtiyaçlarını dahi karşılayamayacak durumda kalmamak için ameliyat olmayı geciktirdiğini belirtmiştir.

"Eğer dışarda olsaydım bu rahatsızlıklarımın tamamına bir ayda müdahalede bulunabilirdim. Şu an ameliyattan ürüyorum. Çünkü hasta koşulları yerin altında, karanlık ve güneş görmüyor. Refakatçi yasak. Misal mide ameliyatı oldum diyelim ameliyattan hemen sonraki gün bana kim bakacak? İşte o an gardiyan ve askerin insafına kalıyorsun. Tuvalete bile yalnız gidemeyecek haldesin. (...)

Şimdi ameliyat olsam ve tekrar cezaevine getirilsem ne yapacağım bir başıma. Kapıya gidip kendi yemeğimi bile alamam. Tuvalete bir başıma gidemem. Banyo yapamam." (B.G Sincan 2 No'lu F tipi - 2009'dan beri hücrede - tahliye umudu yok)

Refakatçinin bulunmaması, ihtiyaçlarını karşılayamayacak ağırlaştırılmış müebbetin daimi olarak infaz koruma memurlarına bağımlı olmasına sebep olacaktır. İnfaz koruma memurlarının ise bütün hapisanedeki mahpuslardan sorumlu olduğu göz önüne alındığında hasta ağırlaştırılmış müebbet mahpus ile sağlıklı bir biçimde ilgilenme imkânının olamayacağı öngörülebilir.

"Daha geçenlerde bel fitiğinden on beş gün boyunca yataкта kalmak zorundaydım. Günler geceler boyunca bir bardak su içemediğim oldu. Lavaboya kadar gidemedim

örneğin. Yataktan kalkışım ancak on beş – yirmi dakikada mümkün oluyordu. Revire gidemediğimden, iğneler hücrede yapıldı. İğneler alerji yaptığmdan iki kez kriz geçirdim. Bünyem kaldırmadı. Yirmi gün sonra ancak 'normal' yürümeye başladım. Tedavim devam ediyor. Yanımda insan olmadığından hiç yardım alamamak sorunu daha da arttırdı. Temizlik yapamadım. Çok zorlu, anlatamayacağım koşullarda beklemek, durmak zorundaydım." (S. Kırıklar/Buca F Tipi Hapishanesi – 98'den beri hapishanede – 2005'ten beri hücrede – tahliye umudu yok)

"Hastalansan su getirenin, çamaşırını yıkayanın yok." (B.G Sincan 2 No'lu F tipi – 2009'dan beri hücrede – tahliye umudu yok)

Ağırlaştırılmış müebbette cezanın infazına son verilmemesinin bir diğer sonucu da, hapishanede kalmaması gereken kişilerin, tahliye olmasının da engellenmesi. Bazı hastalıkların hapishanede tedavisi mümkün değil ise o kişiye hapishanede kalamaz raporu verilir ve böylece kişi tedavisine dışarıda devam eder. En azından diğer mahpuslar için böyle bir hak tanınmıştır. Uygulamadaki sorunlar ve hak ihlalleri için Hapiste Sağlık kitabına bakınız. Ancak bir ağırlaştırılmış müebbet hapishanede kalamaz raporu olsa dahi, tahliye olamıyor.

"Benim hastalığım önünde bir de şu engel var. Cezaevinde kalamaz raporun olsun olmasın, hiçbir şekilde infazıma ara verilemez diye kanun maddesi var. Bildiğim kadarıyla şu anda Adli Tıp Kurumu'nun 'cezaevinde

kalamaz raporu'na rağmen bırakılmayan ağırlaştırılmış müebbet hükümlü arkadaşlarım var." (H.K Sincan 2 No'lu F Tipi – 2003'ten beri hapisanede 2005'ten beri hücrede – tahliye umudu yok)

5. Ağırlaştırılmış Müebbet İnfaz Rejiminin Psikolojik Sonuçları

Bu bölümde şimdiye kadar yalnızca fiziksel sorunlara yer verdik. Zira mahpusların psikolojik koşullarına ilişkin tanı ve tedavi imkânları az olduğu kadar, tarafımıza da bildirilen psikolojik hastalık sayısı yüksek değil. Ancak tüm kitap boyunca okuduğunuz ifadeler belli bir psikolojik durumu yansıtıyor olmalı. Yalnız yaşamak, mahpusların psikolojisini doğrudan etkiliyor.

Uzun yıllar hücrede kalan ve özellikle havalandırmada başka ağırlaştırılmış müebbetler ile iletişim kurma şansı bulamayan kişiler, konuşma istemine vurgu yapıyorlar. Başka bir insana temas etmemenin doğuracağı psikolojik sorunların ciddiyetine dikkat çekmek gerekiyor.

"Yalnızlıktan ve insan görmemekten dolayı tuhaf sorunlar yaşıyorum. Örneğin hiç gülmediğimi fark ettim. Uyumda kendimi konuşurken yakalıyorum. Konuşarak uyanıyorum, konuşmam bir süre daha devam ediyor ve yalnız olduğumu anlıyorum." (S. Kırıklar/Buca F Tipi Hapishanesi – 98'den beri hapisanede – 2005'ten beri hücrede – tahliye umudu yok)

“Kıvılcı bir bir başıma, insan pöremiyorum. İyide. Niyedir
 insan pöremiyorum. Sadece ayda bir 1 saat sükunet pöreyorum. Bütün kore-
 isay vutuyorum hatırlıyorum.”

(B.G. Sincan 2 No'lu F tipi - 2009'dan beri hücrede - tahliye umudu yok)

Mahpusların kendilerinden başka iletişim kuracak birine sahip olmamaları, bazı yetilerini kullanmayı imkânsız hale getirebiliyor. Bu süre zarfında kişilerde hafıza, konsantrasyon gibi sorunlar ortaya çıkabiliyor.

*“Mesela zaman içinde unutkanlık gelişir, düşünce da-
 ğınıklığı, havasızlıktan dolayı sürekli baş ağrısı, uykuda
 dengesizlik. Yanında bir şeyler paylaşacağın, tartıştığın
 arkadaş olmayınca zaman içinde kendine hapsolma,
 sese karşı hassaslaşma vb. şey sıralanabilir.” (F.D Şakran
 2 No'lu T Tipi - 95'den beri hapisanede - 2008'den beri
 hücrede - tahliye umudu yok)*

*“Bunun yanında ciddi psikolojik sorunlara da yol açabi-
 liyor. İlişki kurmada güçlük, konuşma yetisinin zayıfla-
 ması, çok boyutlu düşünmeden sabit düşünme eksenli
 bir kayış ortaya çıkabilecek psikolojik rahatsızlıklardan
 birkaçı sadece. Hafızanın zayıflaması da bunlardan
 biri.” (B.A Bolu F Tipi - 2008'den beri hapisanede -
 2012'den beri hücrede - tahliye umudu yok)*

Anti-depresan kullanımının ağırlaştırılmış müebbetlerde yaygın olduğu gelen mektuplarda belirtiliyor. Çalışmanın devamında açıklayacağımız üzere, siyasi amaçlı fiiller nedeniyle hapse girmiş olan mahpusların, adli mahpuslardan önemli bir farkı var. Her

ne kadar tahliye umudu olmayanlar siyasi mahpuslar olsa da hapishane koşullarına “daha dirayetli” olduklarını belirtiyorlar. Ulaşabildiğimiz adli mahpus sayısının daha az olduğunu belirtmek durumundayız. Bu nedenle adli mahpusların durumları ile ilgili gelen bazı görüşlere de yer vermekte fayda var.

“Adlilerde ciddi sağlık sorunları oluşuyor. Psikolojik. Depresyon tablosu göstermeyen bir tek adliye rastladım. Hepsi istisnasız depresyon ilaçları, psikolojik ilaçlar kullanıyor, uyku hapları alıyorlar. Kimseye güvenmeme, sürekli kaygı hali var. Duyguları en uç noktalarda yaşama hali meydana geliyor. Olmayacak şeye duygulanıp, olmayacak şeye hücreyi yakacak kadar öfkelenebiliyorlar.” (K.H.Ç Sincan 1 No'lu F Tipi – 98'den beri hapishanede – 2005'ten beri hücrede – tahliye umudu yok)

Etkiler birçok farklı biçimde gerçekleşebiliyor. Bazı mektuplarda kişiler bu infaz rejiminin kendilerini 'tek tip'leştirdiğini belirtmişlerdi. Birçok mektupta yalnızlığa bağlı duyguların yoğunluğuna yapılan vurguları görüyoruz. Bazı kişiler ise kendi fiillerini gözlemleyerek belli psikolojik sorunlara işaret edebiliyorlar.

“Tek odadan kaynaklı elbette rahatsızlığım oldu. Panik atak ve simetri rahatsızlıklarım oluştu.” (T.Ö Kürkçüler F Tipi – 2009'dan beri hapishanede – 2014'ten beri hücrede – tahliye umudu var)

“Hücreler ve yoğun yalnızlık bireylerin psikolojik durumunu olumsuz etkiliyor. İlk dönemler ciddi psikolojik sorunlar yaşadım. Sessiz bir hücrede uyumak çok zor.

(...) Her gece aynı rüyaları görmeye başladım. İnanılmaz bir biçimde tek bir rüyayı görüyordum. Sürekli bir zirvede ve etrafım uçurum. Oradan inemiyorum. En zirvede ve inecek hiçbir şey yok... Ya da binlerce katlı inşaatlarda en üstlerde ve çok dar bir saçakta, inecek bir merdiven olmaması... Ve bu rüyaları her gün saatlerce, gece boyunca gördüm. O uçurumlarda oturdum saatlerce... Öylece durup bekledim ve saatler sonrasında artık bir çıkış bulamayıp her seferinde intihar ediyordum. Kendimi uçurumdan atarak ve sonradan uyanıyordum. Yine uyuduğumda yine aynı durumla karşılaşıyordum. Gece 12'de uyuyup sabah 8'de uyanan biriydim. Aynı gece içinde her 2 saatte bir rüyamda intihar etmek zorunda kalıyordum.

Psikologa gittim. (...) Psikologla yalnız görüşme imkânım yok. Her gün kapıyı üzerine kapatan nöbetçi görevli de senin yanında oturmakta ve seni dinlemektedir. Bu duruma itiraz etmişim ama yapılacak bir durum yok. (...) Velhasıl psikiyatrye gittim mahkum olduğumuz için klasik bir 'anti psikotik' verdi. (...) Oysa sonradan öğrendim, sadece psikologla belli periyotlarla konuşmak bile bu durumu düzeltebilirmiş...." (B.G Sincan 2 No'lu F tipi – 2009'dan beri hücrede – tahliye umudu yok)

Hapishanelerin STK ve akademiye kapalı olması, hapsedilmiş kişilerin psikolojik durumlarının dışarıdan denetlenmesini de engelliyor. İnsan psikolojisinin sağlığın bir parçası olduğu gerçeğinin, hapishanelere de taşınması gerekiyor. Ağırlaştırılmış mü-

ebbetlerin, bu koşullar altında hangi psikolojik problemleri yaşadığının araştırılması ve belirlenmesinde oldukça büyük bir fayda var. Ancak bu sayede bu infaz rejiminin, mahpuslar üzerinde nasıl bir tahribat yarattığını öğrenme şansımız olabilir.

Havalandırma

b) Hükümlüye, günde bir saat açık havaya çıkma ve spor yapma hakkı tanınır,

c) Risk ve güvenlik gerekleri ile iyileştirme ve eğitim çalışmalarında gösterdiği gayret ve iyi hâle göre; hükümlünün, açık havaya çıkma ve spor yapma süresi uzatılabileceği gibi kendisi ile aynı ünite de kalan hükümlülerle temasta bulunmasına sınırlı olarak izin verilebilir,

Ağırlaştırılmış müebbetler, kanunda belirtildiği haliyle günlerinin 23 saatini hücrelerinde geçirmektedirler.

Havalandırma denilen yer küçük ve yüksek duvarları olan bir alandır. Ağırlaştırılmış müebbetlerin spor yaptıkları, hapisane idaresinin iznine bağlı olarak sosyalleştikleri ve temiz hava aldıkları mekân burasıdır. Havalandırmada kaldıkları sürenin asgarisi kanunen 1 saat olarak tanımlanmaktadır.

"Havalandırma saatleri oldukça kısıtlı, sınırlı; uzun süre kapalı ortamda kaldıktan sonra birkaç saatlik havalandırma, uzun süre hareketsiz kalan bedenlerimizin gerektiği kadar hareket etmesi önünde büyük engel. (A.

R. A. Bolu F Tipi – 98'den beri tutuklu – 2008'den beri hücrede – tahliye umudu yok)

Beton dışında bir maddeye, örneğin toprağa, bitkiye temas etme şansları yoktur. Ağırlaştırılmış müebbetler, infaz süreleri boyunca bir tek gökyüzünü görebilirler.

"Geçen gün hücre cezası için infaz hakimliğine götürüldüm. Cezaevinden çıktığımda pencereden yeşili gördüm, gonca gülleri. O anki duygumu ifade edecek kelime yok. Arkadaşlara 'içim yandı, sızladı' dedim döndüğümde. Yeşile ve güzelliğe hasret olmanın acısı!!! Tarifi yok..." (H.K Sincan 2 No'lu F Tipi – 2003'ten beri hapishanede 2005'ten beri hücrede – tahliye umudu yok)

"Günlük 3 saat sadece yüksek duvarlar arasında gökyüzünü görebiliyorum." (B.E İzmir 1 No'lu F Tipi – 2000'den beri hapishanede – 2000'den beri hücrede – tahliye umudu var.)

"...çıkınca ölene kadar beton bir binada uyumayacağım, diyorum. Ahşap bir kulübe hayali bana çok sıcak geliyor; açık havada uyuma fikri bile daha cazip geliyor betondan." (S.O Sincan 2 No'lu F Tipi – 2006'dan beri hapishanede – 2014'ten beri hücrede – tahliye umudu yok)

"On yıllardır toprağı avuçlayamadık, yüzümüze süremedik, kokusunu içimize çekemedik. Yine güneş ışınlarını göremiyoruz, onun ısını tenimizde hissedemiyoruz. Çünkü hücreler dar, küçük ve duvarları da güneşi engel-

leyebilecek yükseklikte. " (Y.Ö Tekirdağ 2 No'lu F Tipi – 2005'ten beri hapishanede – tahliye umudu yok)

Ağırlaştırılmış müebbetler, açık havadan faydalanamadıkları için ya her şeyi odalarında yapmak durumunda kalıyor, ya da havalandırmanın kapalı olduğu saatlerde, açık havaya erişim sağlayamadıklarından temel ihtiyaçlar konusunda sıkıntı yaşıyorlar.

"Çöp kutuları tüm cezaevlerinde havalandırmada olur. Çünkü sabah havalandırma kapısı açılır, akşam da kapanır. (...) kapılarım 10:00 ila 14:00 arası açılıyor. 14:00 ila 10:00 arasında 20 saatlik bir zaman dilimi var. O küçük hücrede çöpünle birlikte yaşıyorsun." (B.G Sincan 2 No'lu F tipi – 2009'dan beri hücrede – tahliye umudu yok)

"Misal elbise yıkadın. Peki nereye asacaksın? O küçük hücrede elbise asarsan 1 yılda garanti verem olursun. Bu konuda çok vaka olmuş... Deneyle sabit... " (B.G Sincan 2 No'lu F tipi – 2009'dan beri hücrede – tahliye umudu yok)

Ancak gelen mektuplardan biliyoruz ki, birçok mahpus havalandırma saatlerinin sınırlı olmasından dolayı odasında kurutmak durumunda kalıyor.

Bir hapishanede yapılabilecekler sınırlıdır. Ancak yapmak zorunda oldukların ile imkânlarının çakışması her mahpus için zorlayıcıdır.

"Bu cezaevinde her gün sabit olarak saat 10:00 ila 11:00 ve 15:00 ila 16:30 arası sıcak su veriliyor. Kapılar ise

10:00 ila 14:00 arası açık.. Yani benim çamaşırları havalandırmaya asmam için saat 10:00 ila 11:00 arası giysi yıkamam lazım. Öğleden sonra kapılar kapalı. Sabah kapı açıldığı vakitte banyoya girip 1 saat çamaşır yıkadın. Sonra elbiseleri dışarıya astın. Öğle arası yemek geldi, odada yemeği yedin. Yani senin içerde 2 saatin gitti. Bu iki saat kapının açık olduğu iki saat. (...) Öğleden sonraya bırakamazsın çünkü çamaşır ipi havalandırmada ve havalandırma kapısı kapalı olur... Çok gıcık değil mi?" (B.G Sincan 2 No'lu F tipi - 2009'dan beri hücrede - tahliye umudu yok)

Burada yazılı olan sorun aslında saatlerin uyarlanması gibi basit bir yöntemle çözülebilir ve kişi havalandırmadan daha fazla faydalanabilir. Ancak böyle bir sorunun var olması mahpus-idare ilişkilerinin yetersiz olduğuna işaret edebileceği gibi, havalandırma süresinin kısıtlı olmasının, dolaylı sonuçlarını da göstermektedir.

Kanuna göre 1 saatlik bu süre asgari. Yani hapisane idaresine, mahpusun tutumuna göre süreyi arttırma yetkisi verilmiş. Bir başka deyişle eğer mahpus disiplin cezası almaz ve iyi halini sürdürürse bu süre hapisane yönetiminin inisiyatifine bağlı olarak uzayabiliyor. Bu durum, "İyi Hal" başlığında değindiğimiz başka sorunlara yol açabiliyor.

Ancak iyi hal uygulamasından bağımsız olarak, her hapisanede karşılaşılan uygulama farklı oluyor. Bu durumu kitap boyunca okuduğunuz mektup örneklerinde de görebilirsiniz. Bazı hapisane yönetimleri 1 saat bazılaraysa 3-4 saate kadar havalandırma süresini uzatabiliyor.

"...da (Sincan'da) 3 arkadaş yan yana hücrelerde kapılarımız sabahdan akşama kadar açık kalabiliyorduk. ...da (Erzurum'da) sadece günde 1 saat havalandırmaya çıkabiliyordum. 23 saat kapalıydım." (H.K Sincan 2 No'lu F Tipi – 2003'ten beri hapisanede 2005'ten beri hücrede – tahliye umudu yok)

Ağırlaştırılmış müebbetlerin, yine iyi hal kuralına bağlı olarak, kendileri gibi ağırlaştırılmış müebbetler ile görüşebilmesi, hapisane idaresinin yetkisinde. Yazıştığımız mahpuslardan öğrendiğimiz kadarıyla bu sayı 3 mahpusu aşmıyor. Yani bir ağırlaştırılmış müebbet mahpusun sosyal iletişim kurabileceği insan sayısı 2'yi aşmıyor. Ancak bu uygulama her hapisanede de gerçekleşmiyor. Bazı hapisaneler, havalandırma saatlerini arttırsalar da başka kişiler ile birlikte havalandırmaya çıkmaya izin vermiyor.

"Her gün gördüğün arkadaşlarının yüzünden başka yüz görmeyen yasak. Başka biriyle sohbet yasak... 2009'a kadar bu uygulama yoktu. Ayrı ayrı havalandırma bölümlerinde olan arkadaşlarımızla da yan yana gelebiliyorduk. Ama yasalarda bir değişiklik olmadan uygulamada değişiklik oldu. Tecrit daha da katmerleşti." (H.K Sincan 2 No'lu F Tipi – 2003'ten beri hapisanede 2005'ten beri hücrede – tahliye umudu yok)

"İlk 2 ay günde sadece 1 saat bahçeye çıkılabiliyor, 2 ay sonrasında bu süre 2 saate çıkarılıyor. Herkes yani yan yana olan odalar bir bahçeyi kullanıyorlar ama aynı anda kimse birbiriyle çıkartılmıyor." (T.Ö Kürkcüler F Tipi – 2009'dan beri hapisanede – 2014'ten beri hücrede – tahliye umudu var)

Mahpusların 2'den fazla kişi ile havalandırmaya çıkmamasının bir diğer sonucu da, sayının denk gelmediği yerlerde hiç kimse ile havalandırmayı paylaşmamak anlamına geliyor.

"Şimdi F Tiplerindeki tekli hücreleri anlatayım. 3 hücre bir ortak havalandırmaya çıkıyor. Örnek verelim, bir F Tipinde 14 mahkum ağırlandırılmış diyelim. 3+3+3+3+2 olur. Yani bir yerde sadece 2 kişi olur. Bu sayıyı 13 düşünün; 3+3+3+3+1 olur. Yani bir mahkum hiç kimseyi göremez." (B.G Sincan 2 No'lu F tipi - 2009'dan beri hücrede - tahliye umudu yok)

Elbette tüm hapisanelerde yer alan adli ve siyasi mahpusları bir araya koymama kuralı burada da işliyor. Örneğin siyasi bir mahpus, bulunduğu hapisanede başka bir siyasi ağırlandırılmış müebbet yok ise adli ağırlandırılmış müebbetler ile de görüştürülmüyor. Hatta gelen mektuplarda siyasi mahpusların yargılandığı ve ceza aldığı örgütler dahi görüştürülmeme sebebi olabiliyor. Bir diğer yandan kişilerin ağırlandırılmış müebbet hapis cezası almış olmaları; birbirleriyle arkadaş olabilecekleri ya da iyi anlaşabilecekleri anlamına da gelemeyeceğinden, birbiriyle iletişim kuramayabilecek ağırlandırılmış müebbetlerin aynı hapisanelerde kalması, havalandırmaya yalnız çıkmaları ile sonuçlanabiliyor.

"Günde 4 saat havalandırma hakkım var. Normalde aynı koridorda başka ağırlandırılmış müebbet varsa onu haftada 1 saat görme hakkım varmış ama koridorunda başka ağırlandırılmış müebbet mahkum yok. Evet durum bu..." (B.G Sincan 2 No'lu F tipi - 2009'dan beri hücrede - tahliye umudu yok)

"Kaldığım yerin çevresinde yalnız adliler var ve onların yaşam tarzları, kültürleri çok farklı. Yalnızca futbol, sigara ve yemek ile ilgileniyorlar. Bu da durumu daha zorlaştırıyor." (S. Kırıklar/Buca F Tipi Hapishanesi - 98'den beri hapishanede - 2005'ten beri hücrede - tahliye umudu yok)

"Ben 'yıkıcı' statüsünden geldiğim için beni 'bölücü'lerle bir araya koyamayacaklarını söylüyorlar." (S.O Sincan 2 No'lu F Tipi - 2006'dan beri hapishanede - 2014'ten beri hücrede - tahliye umudu yok)

Dolayısıyla burada kişinin sosyal ilişkisinin neredeyse son hadine kadar sınırlandırıldığı bir durumla karşı karşıya kalıyoruz. Kişilerin kim ile görüşebilecekleri dahi cezaları üzerinden tayin ediliyor. Ağırlaştırılmış müebbetler bir nevi ayrı bir toplumun; kimse ile iletişime geçirilmemesi gereken üyeleriymiş gibi; toplumsallıktan dışlanıyor ve tecrit ediliyorlar.

Yalnızca ağırlaştırılmış müebbetler ile görüştürülmeleri, aynı hapishanede kalan kişilerin yıllarca hiç görüşmemesine sebep oluyor.

"Diğer tüm tutuklu ve hükümlü arkadaşlarımızdan yalıtılmış durumdayız. Onlarla hiçbir şekilde görüşemiyor, sosyal faaliyetlere hiç çıkamıyoruz."

Diğer ağırlaştırılmış müebbet arkadaşlarımızı da hiçbir şekilde görme olanağımız olmuyor. Sadece aynı havalandırmayı kullandığımız arkadaşlarla (ki sayı en fazla

3 kişiyi buluyor) 'sosyal faaliyetlere' çıkıyoruz." (A.R.A. Bolu F Tipi – 98'den beri tutuklu – 2008'den beri hücrede – tahliye umudu yok)

Görüşler

f) Hükümlüyü eşi, altsoy ve üstsoy, kardeşleri ve vasisi, belirlenen gün, saat ve koşullar içerisinde on beş günlük aralıklarla ve günde bir saati geçmemek üzere ziyaret edebilirler,

Ağırlaştırılmış müebbetlerin en çok değindiği konulardan biri de görüşlerdir. Hapishane görüşleri açık ve kapalı olmak üzere iki ayrı türde karşımıza çıkıyor. Kapalı görüş mahpusun, sıra sıra camlar olan bir koridora girerek, kendisini duvarların ayırdığı görüşçüleriyle telefon aracılığıyla görüşmesi şeklinde gerçekleşiyor. Kişiler birbirlerini ses geçirmeyen camın arkasından görebiliyorlar, iletişimlerini ise birbirlerine bağlı telefon ile sağlayabiliyorlar. Kişiler arasında hiçbir fiziksel temas gerçekleşmediği gibi görüşçüler ile tek tek ve sıra ile görüşmek gerekiyor. Ancak tek bir kişi ile konuşulsa dahi, diğer görüşçüler görüş alanında kalabiliyor. Açık görüş ise, mahpusların görüşçüleri ile bir masa etrafında ya da karşı karşıya oturabildiği (bazı hapishane idareleri yan yana oturmaya izin verebiliyor), fiziksel temasın yani sarılmanın, el ele tutuşmanın, öpüşmenin mümkün olduğu görüşme. Mahpusların dışarıdaki insanlar ile tek teması açık görüşler ile mümkün olabiliyor. Açık görüşlerde tüm görüşçüler aynı anda mahpus ile görüşebilmekte ve vakit geçirebilmektedir.

Diğer mahpuslar için ayda 3 kez kapalı bir kez açık görüş hakkı

tanınmışken; ağırlaştırılmış müebbetler için ayda bir kez açık bir kez kapalı görüş öngörülmüştür.

Öncelikle ağırlaştırılmış müebbetlerin görüşçülerinin yalnızca birinci derece akrabalar ile sınırlı olduğunu belirtmek gerekiyor. Bu da; anne, baba, kardeş, eş ve çocuklar demek. Bir diğer deyişle ağırlaştırılmış müebbet mahpuslar teyze, amca, dayı, hala gibi yakın akrabalarını; kardeşlerinin çocuklarını, eşlerini; kendi torunlarını ve diğer hiçbir akrabalarını görememektedirler. Diğer mahpusların 3 arkadaş görüşçüsü belirleme hakları, ağırlaştırılmış müebbetler için düzenlenmemiştir.

"Tabi beni en çok etkileyen bu yönüdür, yeğenlerimin büyüyor olmalarını sadece resimlerden görebilmektir."
(T.Ö Kürkçüler F Tipi - 2009'dan beri hapisyanede - 2014'ten beri hücrede - tahliye umudu var)

"elbette tecrit uygulamalarının tümünden kaldırılmasını istiyorum fakat mevcut yaklaşım ve politikalara bakınca yakın zamanda mümkün olmayabileceğini de düşünmeden geçemiyorum. Bu nedenle şartlarımıza biraz daha insani açıdan bakılıp, ihtiyaç vb. gibinin göz önünde tutulması için esnetilmesi pekala mümkün öncesinde.

Örneğin, aile ve yakınlarımızla diğer tutuklu ve hükümlüler gibi, bizlerin de görüş yapabilmesi, ziyaretlerimize gelebilmeleri için infaz şartlarımızda bir düzenleme yapılması sohbet, paylaşım ihtiyacımıza da bir nebze çare olacaktır. Aile görüşçülerimize getirilen kısıtlamaya

ilişkin bir değişiklik yapılmayacaksa, savcılık özel izni ile ziyaretimize gelmek isteyen akrabalarımıza izin verme yetkisi savcılara tanınsın, diğer tutuklu ve hükümlülere verilmiş olan bu hak (savcılık özel izni) bizi de kapsasın. Ara sıra da olsa akraba ve yakınlarımızı görmek, konuşmak (16 yıldır göremediğim yeğenlerim var) istememiz de çok insani bir ihtiyaç ve talep." (L.A Gebze Kadın M Tipi - 99'dan beri hapisanede - tahliye umudu yok)

"Ömrüm boyunca yeğenlerimi, amcamı, teyzemi, halamı ve dayımı göremeyeceğim. Kız kardeşim evlendi ama eşini göremiyorum. Yengemi göremiyorum..." (B.G Sincan 2 No'lu F tipi - 2009'dan beri hücrede - tahliye umudu yok)

Elbette meseleye yalnızca hapsedilmiş kişinin hakkı olarak bakmamakta fayda var. Ağırlaştırılmış müebbetlerin hapsedilmeden önce bir hayatları ve kendilerini seven kişiler olduğunun, kendileriyle görüşmek ya da tanışmak isteyen akrabaları olduğunun da hesaba katılması gerekir. Bu sınırlama ile, dışarıdaki kişilerin; 2. ve 3. derece akrabalar ile birlikte arkadaşlarının da kısıtlandığını ve böylece sevdikleri kişileri görmelerinin engellendiğini belirtmek gerekir.

"Ağırlaştırılmış müebbet infaz sistemine başlanan yılların başındaydı. Kız kardeşim hamileliğinde ziyaretime gelemedi. (...) doğar doğmaz, annesi erkenden, aceleyle ziyaretime gelmeye karar verdi. Soru ve sorun şu: kalbimin bir parçası minik ....'mla görüşebilecek miyim? Yasaya göre hayır. (...) kara kara düşünüyorduk. (...) En

son yan odadaki yoldaşım dedi ki: Sen gel bir dilekçe yaz, durumu izah et, belki kabul ederler. Cevap tahmin edeceğin gibi yasanın soğuk, betondan duvarı. Görüşemedim minik serçemle. Kocaman olmuş. Sanırım okulun dördüncü sınıfına başladı bile.

(...) Birkaç yıl sonra ...'nın annesi hamile kalmaz mı? Evet bu sefer annesi tecrübeli ya, doktor maktör dinlemeden doğumdan önce geldi görüşüme. Ve böylece ... ile görüşme şansım oldu. Onu öptüm, kokladım, kucakladım. Evet. ... benimle görüşmesini hatırlamıyor. Bu arada ikisi de niye benimle görüşemediklerine dair sorularına cevap bulamamışlar. Anlayamıyorlar hala..." (M.S.D Sincan 2 No'lu F Tipi - 93'ten beri hapisnede - 2005'ten beri hücrede - tahliye umudu yok)

Ağırlaştırılmış müebbetin infaz süresi en az 30 yıl olduğundan birçok mahpus, anne ve babasını bu süre zarfında kaybetmektedir. Birçok kişinin hiç evlenmemiş olması ya da bu süre içerisinde evliliklerinin sonlanması, kanunun onay verdiği çocuk ve eş ile görüşme hakkını da olanaksız kılabilir. Görüş günlerinin haftada içi olması tüm mahkumlar gibi ağırlaştırılmış müebbetleri de önemli ölçüde etkiliyor. Mahpusların görüşebileceği kişilerin iş gücüne katılmış olması; işten izin alamamaları halinde hapisnede ziyaretlerine gelmelerini engelleyebilir. Ayrıca birçok mahpusun ailelerinden uzaktaki hapisanelerde tutuluyor olmaları; kimi zaman ekonomik, kimi zaman sağlık gibi sorunlar nedeniyle ziyaretlerin gerçekleşmesine engel oluşturuyor. Dolayısıyla birçok ağırlaştırılmış müebbet, kanunen sınırlı tutulan görüşçüleriyle

bile görüşme şansı bulamıyor. Bu durum, içinde buldukları yalnızlığı ve tecriti daha da artırıyor.

" Ailem Soma'nın .. köyünde yaşıyor. Annem-babam yaşlı insanlar. Yalnızca 1000 TL emekli maaşı ile geçiyorlar. Ziyaretime yılda bir kez gelebiliyorlar. Son ziyaretin üzerinden 1.5 yıl geçti. Zaten onun dışında ziyaretçi haklarım hukuken kısıtlı." (S. Kırıklar/Buca F Tipi Hapishanesi - 98'den beri hapishanede - 2005'ten beri hücrede - tahliye umudu yok)

"Biz ancak 1. dereceden akrabalar ile görüşebiliyoruz. Anne, baba, kardeşler... Yaş itibarıyla birçok arkadaşımızın anne-babası artık hayatta değil. Ve pek kimse evli olmadığından göreceğ eş ve çocuklar da yok." (H.K Sincan 2 No'lu F Tipi - 2003'ten beri hapishanede 2005'ten beri hücrede - tahliye umudu yok)

"Ailem Antalya'da yaşıyor; bir kısmı geçici olarak Antalya'ya yerleşti. Ailemle genelde telefon ve mektup aracılığıyla iletişim kuruyorum. Ekonomik ve sağlık sorunları nedeniyle buraya nadiren gelebiliyorlar."(S.O Sincan 2 No'lu F Tipi - 2006'dan beri hapishanede - 2014'ten beri hücrede - tahliye umudu yok)

"Ailem Van'dadır, beş altı yıldır ailemden uzak cezaevlerinde kalmaktayım. Ve bu altı yıl içerisinde, kardeşim hariç, çocuklarımla hiç görüşmedim. Zaten tekerlekli sandalyede oldukları için ziyaretime de gelemiyorlar." (Y.Ö Tekirdağ 2 No'lu F Tipi - 2005'ten beri hapishanede - tahliye umudu yok)

"Görün ki 8.5 yıldır yatıyorum, bir kez olsun iyi halimi bozmadım, disiplin suçu almadım. Ama bu durumdan ötürü resmen hayatta kalma mücadelesi veriyorum. İdam cezası yerine bu cezayı verdiler. (...) hangi yasayı geçirseler altına ağırlaştırılmış müebbet faydalanamaz diyorlar. (...) Sorarım son nefese kadar zindanda yaşanacaksa idam daha iyi değil mi? (...) Yahu öz kardeşimin çocuğunu göremiyorum. Anamı babamı bir arada göremiyor, onlara birlikte sarılamıyorum. Dediğim gibi anam babam daha ne kadar yaşar? 9 yaşında bir oğlum var, eşim zaten yok. (...) Hani TCK'da diyorlar ya 'acı çektirerek, hunharca öldürmek' diye işte bu cezanın da benim gözümde ondan bir farkı yok." (U.D Osmaniye 1 No'lu T Tipi - 2009'dan beri hapisshanedede -2012'den beri hücrede - tahliye umudu var)

"Benim tüm ailem ülke dışında, sadece yılda bir defa görüşüme gelebiliyorlar. O da sadece kardeşim (Annem, ağabeyim, ablam ve yeğenim gelemiyor.) (...) Mesela ülkede amcam, halam, dayım ve teyzelerim olmasına rağmen hiçbiri gelemiyor." (H.T Elbistan E Tipi - 2010'dan beri - tahliye umudu yok)

Mahpuslar birçok sebepten dolayı aileleri ile görüşemeyebiliyorlar. Özellikle yaşları ilerleyen anne ve babalar görüşlere gelmekte zorlanıyorlar. Bu da ağırlaştırılmış müebbetlerin, anne ve babalarını, vefatlarından çok daha önce "kaybetmelerine" sebep olabiliyor.

"Anam da geçen yıl mayıs ayında vefat etti. En son Haziran 2014'te gelmişti ziyaretime. 6.5 yıl aradan son-

ra hem de. Beni tanımadı. Elini öpüp yanına oturdum. Uzun uzun yüzüme baktı. Sonra da 'Benim oğlum da bu hapishanede yatıyor, sana çok benziyor' dedi. Ben 'eee, na sona benim, ben, oğlun' deyince ancak toparlanabilirdi. Oğlunu tanıyamamanın ezikliğini yaşadım tüm ziyaret boyunca. (...) kulakları da artık işitemez olduğundan telefonda da pek konuşamıyorduk. Sadece 'seni bir kere daha göreydim de öyle öleydim' diyebiliyordu. Öyle diye diye de öldü zaten." (M.U Kocaeli 2 No'lu F Tipi - 97'den beri hapishanede - 2005'ten beri hücrede - tahliye umudu yok)

Diğer mahpuslar için görüşler, birlikte kaldıkları kişiler ile birlikte yapılır. Çoğu zaman diğer koğuş ve odalardaki kişiler ile görüşe çıkmaktadırlar. Dolayısıyla günlük hayatlarında karşılaşmadıkları kişiler ve onların görüşçüleriyle aynı ortamda bulunma imkânı yakalarlar. Ancak, diğer mahpuslar için sosyalleşme ve kalabalık içinde bulunma imkânı yaratan bu durum, ağırlaştırılmış müebbetler için geçerli değildir. Ağırlaştırılmış müebbetler kendilerinden başkasının bulunmadığı bir ortamda görüşlerini yapmaktadırlar.

Diğer mahpuslar için toplu yapılan açık görüşler, ağırlaştırılmış müebbetler için tek tek yapılıyor. Yani mahpus, gelen görüşçüler ile tek tek görüşmek zorunda kalıyor. Örneğin annesi ile görüşen mahpusun, babası ile görüşmesi için, annesinin görüş kabininden çıkması gerekiyor. Bunun sonucu olarak da ailesini hiçbir zaman bir bütün olarak göremiyor; ağırlaştırılmış müebbetlerin bütün ailesi ile aynı anda ve bir arada vakit geçirmesi de engellenmiş oluyor.

"Ailem kalabalıktır. Dört, beş kişi geliyorlar. Tek tek görüşe alındıkları için ancak her biriyle on, on beş dakika görüşebiliyorum. Psikolojik olarak insan rahat görüşemiyor. Aile uzaktan geliyor. Biraz da bu yüzden gelmeyin diyorum ama geliyorlar." (E.A Bolu F Tipi – 99'dan beri hapisanede – 2009'dan beri hücrede – tahliye umudu yok)

"Çoğunlukla ailelerimizden uzağız. Ailelerimiz yine de boğazlarından kesip, hatta borç alıp bir sürü masrafa girerek bazen ziyaretimize geliyorlar. Ama esas eziyet bundan sonra başlıyor. Çünkü normal görüş süresi bir saattir. Ancak ziyaretçilerimize bu süreyi sayıya göre paylaştırıyorlar ve gelen ziyaretçilerimizi bizimle tek tek görüştürüyorlar. Örneğin ben evliyim ve üç çocuğum var. Dördü birlikte ziyaretime geldiklerinde her biri tek başına ve yalnız 15 dakika benimle görüşebilir! (...) Ailelerimizle olan ilişki de anlamsızlaşıyor." (S.G Kırıkkale F Tipi 1992'den beri hapisanede – 2005'ten beri hücrede – tahliye umudu yok)

"Eğer gelen ziyaretçi sayısı daha fazlaysa onları görmeyen ve onlarla yapacağın görüşme beş dakikaya iniyor. Düşün yıllar sonra gelen ailenizi 5 dakika görebiliyorsunuz. Ve bu beş dakika 'merhaba, nasılsın, iyi misin' sözlerini sormanla bitiyor. Aile ile doğru düzgün ve derli toplu bir konuşma yapma fırsatın olmuyor. Akrabalarını, çevreni ve doğup büyüdüğün yerleri sormana vakit bulamıyorsun."

Allah'tan fotoğraf makinaları var ki, ailen fotoğraflarını çekip sana gönderiyor ve onları tanıyorsun.” (T.Ö Kürkçüler F Tipi – 2009'dan beri hapisanede – 2014'ten beri hücrede – tahliye umudu var)

Bu durum yalnızca mahpusları değil, onları görmeye gelen kişileri de etkiliyor. Bir başka deyişle mahpusun tek tek görüşmesine ilişkin kural, ailelerin de görüş hakkını gelen kişi sayısına orantılı olarak azaltıyor.

Bir de benim sigaretlerime baktığın gibi her tek sigaret ailemce bırakılıyor. Bununla beraber sana kuruma isim (aslında ile benim için bir arzetti) olduğu için benimle birlikte gelebiliyor. (sigaretten önceki günlerde ilkin benim gelit ve yurum saat görüşte o günün saat keşinin ortasında beklemek kurumu diye doluyor. ama bu, geleceği zaman başka bir şekilde onun gibi gelen görüşleri halen aynı yakan. Aynı zamanda ailenin, sigaret ailemce bir kez zaman bir anında görüşte birlikte bir fotoğraf bile çekemiyorsunuz.

(H.G Şakran 2 No'lu T Tipi – 95'den beri hapisanede – 2012'den beri hücrede – tahliye umudu yok)

Telefon Hakkı

e) Hükümlü, kurum idare ve gözlem kurulunun uygun gördüğü hâllerde ve on beş günde bir kez olmak üzere (f) bendinde gösterilen kişilere, süresi on dakikayı geçmemek üzere telefon edebilir,

Mahpuslar, her hafta 10 dakika ile sınırlı olmak üzere, kendi satın aldıkları kartlar ile ankesörlü telefon aracılığıyla aileleri ile görüşebilmektedirler. Ağırlandırılmış müebbetler ise, ancak 15 günde 1 kez bu hakka sahipler. Ayrıca “Görüşler” başlığında belirttiğimiz

gibi arayabilecekleri kişiler yine birinci derece akrabalar ile sınırlandırılmıştır.

"Acil sorun ve ihtiyaçlarımızı ailelerimize iletmede 15 gün beklememiz gerektiğinden ciddi anlamda sıkıntılar yaşıyoruz, zamanında çözemediğimiz için de ilaveten farklı sıkıntı, mağduriyet içinde kalıyoruz, bırakılıyoruz." (L.A Gebze Kadın M Tipi -99'dan beri hapisshanedede - tahliye umudu yok)

(Ağırlaştırılmış müebbet olmak ne size göre ne demek? Sorusuna cevaben) "Ankara katliamında aynı gün olayı öğrenip ve aileden barış yürüyüşüne kesin katılımın olduğunu bilip ailenle 13 gün boyunca iletişim kuramamaktır. (...) 7 Ekim Çarşamba günü hem telefon hem de açık görüş günümüdü. Bir sonraki telefon ve görüş günüm 21 Ekim Çarşamba günüydü. Ve Bu süre zarfında tv ve medyadan günün 18-19 saatini ölü ve yaralı isimlerini takip ederek geçirdim. (...) 11 gün cehennem gibi geçti." (B.G Sincan 2 No'lu F tipi - 2009'dan beri hücrede - tahliye umudu yok)

Öte yandan "Çalışamama" başlığında belirteceğimiz üzere ağırlaştırılmış müebbetlerin temel ihtiyaçlarını karşılamada ekonomik olarak diğer mahpuslardan daha zor durumda olduğuna da değinmek gerekiyor. Zira kanuna göre⁸ telefon görüşmesi bir hak olarak tanımlanmakta olsa dahi, yine aynı kanuna göre mahpusun

8. Ceza Infaz Kurumları ve Tutukevlerinde Hükümlü ve Tutukuların Dışarıdaki Yakınlarıyla Telefonla Görüşmeleri Hakkında Yönetmelik.

görüşme giderlerini karşılaması zorunlu kılınmıştır. Bu durum, “hak” kın kullanılabilmesi için ekonomik zorunluluk öngörülmesi bağlamında da tartışılması gereken bir husus olmanın yanında, ağırlaştırılmış müebbetlerin ekonomik koşullarını ve hakka erişimini de zorlaştırmaktadır.

Zira parası olmayan bir ağırlaştırılmış müebbet, telefon kartı satın alamadığı gibi, borç ya da ödünç isteyeceği bir kişiye de sahip değildir. Dolayısıyla telefon hakkını kullanamayabilir.

Sosyal Aktiviteler

d) Hükümlü yaşadığı yerin olanak verdiği ve idare ve gözlem kurulunun uygun göreceği bir sanat veya meslek etkinliğini yürütebilir,

Topluma kazandırmak diye bir safata var Allah adına: Zahir 6-7 m² bir oda'da tek başına yaparken, hiçbir kursa - faaliyete katılmayarak, havalandırmayı bile sadakatla sırt alabilirken, 15 günde bir ve diğer insanlardan ayrı görüş yaparken ve her türlü saygıllıktan men iken: kim-nereye kazandırabilir?

(B.T Bakırköy Kadın Kapalı - 2002'den beri hapisanede - 2011'den beri hücrede - tahliye umudu var)

Sosyal aktiviteler, sohbet saatlerini, resim, el işi vb. gibi meslek kurslarını kapsayabilir. Türkiye hapisanelerinde bulunan ve geliştirilmesi gereken bu imkânlar, tabii tutuldukları olağanüstü infaz rejimi nedeniyle sosyalleşmeye ve uğraşa oldukça fazla ihtiyacı olan ağırlaştırılmış müebbetlere de açık olmalıdır. Bazı hapisana-

nelerde sohbet ve spor imkânı tanınırken; bazılarında tanınmıyor. Mektuplaşılan mahpusların bazıları, daha önce kaldıkları hapis-hanede bu imkâna sahip olduklarını belirtirken büyük bir kısmı ise bu imkânlardan yararlandırılmadıklarını, talep etmelerine rağmen yer sıkıntısı nedeniyle kurslara çıkarılmadıklarını ifade ediyorlar. Dolayısıyla genel ve düzenli bir uygulama olmadığı açık.

"Haftada sadece bir saat spor amacıyla üstü açık saha-ya çıkarılıyor. Bunun dışında hiçbir sosyal, kültürel, eğitsel, sanatsal etkinlikten ve ortak alanlardan faydalanamıyoruz." (S.G Kırıkkale F Tipi 1992'den beri hapis-hanede – 2005'ten beri hücrede – tahliye umudu yok)

"Ağırlaştırılmışlara el işi atölyesi, seminer, kurs, konser vb. tüm etkinlikler yok... Aslında idare istese bu hakkı verebilir. Ama idareler bugüne dek vermiyor. Kendi odanda da el işi yapman yasak... Oysa diğer mahkumlar haftada 2 kez gruplar şeklinde spora çıkıyorlar. 1-2 kez seminere, 1-2 kez el işi atölyesine ya da kurslara... Peki biz? Bize spor hakkı var. En fazla 3 kişiyle yani senin haricinde 2 kişiyle spora çıkabilirsin. O da %100 cezalısındır." (B.G Sincan 2 No'lu F tipi – 2009'dan beri hücrede – tahliye umudu yok)

"(...) bu yönlü bir talebimiz olmasına rağmen 'yer sıkıntısı' gerekçesiyle bu haktan yararlanabilmiş değiliz. (...) Oysa daha önce bulunduğumuz cezaevlerinde yasal hak çerçevesinde farklı kimi sosyal etkinliklere katılınılıyordu. Bu da en azından geçen zamanı bir nebze de olsa renklendirmeyi getirmektedir." (M.A Rize Kalkandere L

*Tipi – 95'ten beri hapisanede – 2005'ten beri hücrede
- tahliye umudu yok)*

*"Şu anda kaldığım kurumda ağırlaştırılmış müebbet olmayan tutsaklar haftada 2 saat spora, 3 saat de sohbeta çıkıyorlar ve diğer arkadaşlarla görüşebiliyorlar. Kurumda farklı farklı kurslar olduğunda onlara da çıkabiliyorlar. Ancak ağırlaştırılmış cezası alan tutsaklar haftada 1 saat dışında bir yere çıkamıyorlar ve yan hücrede birlikte kaldığı arkadaşlar dışında başka kimseyi göremiyorlar. İstisna da olsa o bir saat spora çıkarılmayanlar da var."
(H.K Sincan 2 No'lu F Tipi – 2003'ten beri hapisanede
2005'ten beri hücrede – tahliye umudu yok)*

İyi Hal

Hapishanelerde bulunan kişiler için "iyi hal" oldukça belirleyici bir meseledir. Çünkü iyi halli olmanız, denetimli serbestlik ve koşullu salıverme gibi hukuki düzenlemeler açısından önemlidir. Ağırlaştırılmış müebbetler için ise iyi hal, biraz daha temiz hava, ziyaret veya telefon sürenizin uzatılması veya aynı havalandırmaya bakan hücrelerdeki diğer ağırlaştırılmış müebbetlerle havalandırmaya çıkabilme vs. anlamına gelir. Mahpusun bu tür "ödüllerden" faydalanabilmesi için "iyi halli" olması gerekmektedir. Mahpuslar, disiplin cezası aldıklarında iyi hallerini ve infaz rejimindeki iyileştirmelerini kaybederler.

"İlk başlarda günde sadece bir saat havalandırmaya çıkabiliyorduk. Fakat bu zamanla iki, üç, dört ve bazı

yerlerde beş saate kadar çıkarıldı. Ancak bu bir şarta bağlıdır. (...) iyi halli olman gerekir yani disiplin cezası almaman gerekir. Açlık grevine girmen, slogan atman... dahi disiplin cezası gerektirir. (...) iyi halimiz otomatikman ortadan kalkıyor, havalandırmaya çıkma süresi bir saate iniyor. Ve böylece günün 23 saatini daracık hücrede, kapın kapalı olarak tek başına geçirmek zorundasın.

Kısacası temiz hava alman, havalandırmaya çıkıp havalandırmanın genişliği ve çapı kadar gökyüzü görmen bile şarta bağlanmıştır. Bu tür uygulamalar bireye 'kurallarına riayet edersen eğer zor da olsa yaşayabilirsin yoksa en insani ve zaruri ihtiyaçların bile sana karşı bir silah olarak kullanılacaktır' mesajı veriyor." (S.G Kırıkale F Tipi 1992'den beri hapisanede - 2005'ten beri hücrede - tahliye umudu yok)

Ancak bir mahpusun nasıl iyi halli olacağı konusunda kesin bir hukuki düzenleme bulmak zor. Genel olarak belli disiplin cezalarından kaç gün sonra iyi hal statüsüne geri dönülebileceğine ilişkin bir düzenleme mevcut ancak bazı uygulamalardan biliyoruz ki bu tek başına yeterli değil.

"Her insanın havalandırma süresinden yararlandığı 1 saatin artması senin tutum ve yaklaşımlarına indirgenmediğinden çoğu zaman artmıyor. Yine diğer iki hücrede bulunan arkadaşınla birlikte havalandırmaya çıkma istemin de çoğu zaman keyfi uygulamalara takılmakta. Ya birlikte çıkarılmazsın ya da birlikte çıkartıldığında da

havalandırmayı birlikte kullanma süren değişebilmekte. Bazen artarken bazen de kişi başı kullanman gereken bir saati de bulmuyor.” (M.A Rize Kalkandere L Tipi – 95'ten beri hapisanede – 2005'ten beri hücrede – tahliye umudu yok)

Hukuki kesinliği olmayan bu düzenleme hapishane idarelerine geniş bir tasarruf hakkı tanımakta ve keyfililiğin önünü açmaktadır.

Mahpusların büyük bir kısmının hukuk ve adalet sistemine güvenmediği açıkça görülüyor. Hapishane koşullarında haklarını arayamayacaklarına yönelik genel bir kabul söz konusu. Bu durum CİSST'in mektuplaştığı ağırlaştırılmış müebbet mahpuslarının neredeyse hepsi tarafından dile getirilmektedir.

“Sivil hayattaki insanlar dahi hakkını arayamazken ve her koşulda daima devlet haklı çıkarken nasıl olur da size cezaevlerindeki demokrasiden insan haklarından ve insani yaşamaktan bahsedebilirim.” (B.E İzmir 1 No'lu F Tipi – 2000'den beri hapisanede – 2000'den beri hücrede – tahliye umudu var.)

“Bunun yanı sıra TV, radyo ve gazete alımı da iyi halli olma şartıyla bağlanmıştır. Ağırlaştırılmış mahkumların tek aktivitesi kütüphanedir. Bu da idarenin elindedir. Yani iyi halli olma zorunluluğu vardır. Bu cezaevinde bu konularda bir kısıtlama olduğunu söyleyemem. Ama bu olamaz, olmaz anlamına gelmemektedir. Yani bu iyi halli olma durumu, bir 'tehdit' olarak her zaman tetiktedir. İdare isterse senin görüşe giderken ki yürüyüşünü

beğenmeyebilir, ya da şu an size yazdığım bu mektubu beğenmeyip hemen yarın TV'ye, radyoya el koyup havalandırma saatlerimi bir saate indirebilir. Aynı şekilde kütüphane hakkımı da engelleyebilirler. Bu mevcut haklar, mevcut yasalar kapsamında bir tehdit aracı olarak kullanılabiliyor.

(...) Bunun belki biz siyasi mahpuslar üzerinde ciddi bir etkisi olmayabilir. (...) Ancak daha önce hemen yan hücreme verilen bir adli mahkumla karşılaştım. Son 3 yıl boyunca bu korkulardan dolayı idareye dilekçe yazmaktan bile çekinmişti. Bu çok tehlikeli bir durumdur." (B.G Sincan 2 No'lu F tipi - 2009'dan beri hücrede - tahliye umudu yok)

Mektuplaştığımız her kişiye, CİSST/TCPS'in hazırladığı "Mahpus Hakları El Kitabı"nı da gönderiyoruz. Böylece mahpusların, hapisane koşullarında da hakları olduğunu ve bunları savunabilecekleri hukuki mekanizmalar bulunduğunu belirtmeye çalışıyoruz. Bazı kişiler bu hakları biliyor, bazıları da bu sayede öğreniyor ancak birçoğunun hapisane içi hukuk sistemine güveni çok az. Bu durum yalnız yaşayan ve her adımı hapisane yönetimine bağlı olan ağırlaştırılmış müebbetler için çok daha önemli bir hal alıyor.

"Evet kanunda ve yasalarda öyle haklarımız yazılı ki okusanız dünyanın en iyi hapisane koşullarına sahip bir ülke olduğumuza siz de inanırsınız. Tüm haklarımız kağıt üzerinde yazılıdır ama uygulama yoktur. (...)

Her şey mülki amirlerin iki dudağının arasından çıkacak inisiyatifte bağlıdır. Mahkumlar arasında yaşanan sorunlarda kanunlar uygulanır ama cezaevi ile olan sorunların, iç tüzük gereği üstü kapatılır ve yüzde yüz suçlu çıkarılır; üstüne de disiplin cezası alırsın. Ben size cezaevinde yaşadıklarımı yazsam, mektubum size ulaşamayacağı gibi yalanlandırılacak, üstü kapatılacak ve üstüne de bana ceza verilecektir. Aile içinde yaşanan aile içinde kalır mantığı işlemektedir.” (B.E İzmir 1 No’lu F Tipi – 2000’den beri hapisanede – 2000’den beri hücrede – tahliye umudu var.)

Bazı hakların, mahpusların disiplin cezaları ile doğrudan bağlantılandırılması başka bir tehlike ihtimali doğuruyor. Bir kişi ile ilgili karar ya da tespitin bir başkası tarafından yapılması her zaman risklidir. Hele ki bu kişi kapatılmışsa ve kendisi hakkında karar verecek kişinin doğrudan kontrolüne bırakılmışsa... İyi halin ortadan kalkması mahpusların şartlı tahliyeden yararlanmalarının da önünü kapamakta ve 12 yıl hüküm giyen bir adli mahpus 7 yıl sonra, siyasi mahpus ise 9 yıl sonra tahliye olabilecekken iyi hal ortadan kalktığı için “infazları yanmakta” ve 12 yıl hapiste tutulabilmektedir.

Mahpusların iyi hallerini kaybetmelerine sebep olan disiplin cezalarına itiraz hakları bulunmaktadır. Ancak mahpuslar mektuplarında, infaz hakimlerinin tarafsızlığına yönelik düşüncelerini dile getirmektedir.

“Telekonferansla yargılamayı kabul etmediğimiz için ifadelerimiz alınmıyor, savunma hakkımız elimizden

alınıyor. Savunma alınmadan zamana yaydırılmış tek taraflı bir yargılama sürdürülüyor. Böylece tedbir amaçlı tutukluluk fiili cezaya dönüştürülüyor. Ya da en hafifinden yılları yüzyılları bulan cezalarla karşılaşılıyor. Bu da yetmiyormuş gibi cezaevi idari kurum olmasına rağmen yargı kurumu gibi davranıp sayısız disiplin cezaları ve infaz yakmalarıyla karşılaşılıyor.” (M. Kırıklar/ Buca F Tipi Hapishanesi)

Dolayısıyla ağırlaştırılmış müebbetler için oldukça önemli olan kanuni iyileştirmeleri engelleyebilecek cezaların, kesinlikten uzak ve kuşku duyulan bir itiraz sürecine tabi olmaları, mahpuslar için önemli bir sorundur.

Öğrenim Hakkı

Ağırlaştırılmış müebbetlerin öğrenim hakları hukuken kısıtlanmıştır değildir. Ancak eğitimlerine devam etmenin önünde birçok fiili engel var. Tüm sorunların sonucu olarak ağırlaştırılmış müebbetler için öğrenim oldukça güç hale geliyor.

“Şu anda Açık Öğretim Fakültesi Sosyoloji Bölümü üçüncü sınıfına devam ediyorum. Geçtiğimiz dört dönem boyunca, bölümümde birinci oldum. (...) Derslerimin yan okumaları ve kaynak kitap olarak binlerce kitap öneriliyor. Ancak benim bunları edinmem çok zor. (...)

Eğitime destek için hapishanenin olanakları neredeyse hiç yok. Örneğin bilgisayar dersinden iyi bir ortalama

ile geçtim ama hiç bilgisayar görmedim. Oysa dışarda insanlar sürekli iletişim ve bilişim teknolojileriyle haşır neşir oluyorlar. Bizler bu alanda da insanlığın, gelişmelerin çok gerisinde kaldık. Kaldı ki çağdaş ceza infaz sistemlerinde bu tür gereksinimler artık karşılanmak durumundadır.” (S. Kırıklar/Buca F Tipi Hapishanesi - 98'den beri hapishanede -2005'ten beri hücrede - tahliye umudu yok)

Çalışamama

Ağırlaştırılmış müebbetleri diğer mahpuslardan ayıran bir diğer unsur ise hapishanelerde bulunan ve mahpuslara çalışma imkânı yaratan iş kollarına dahil olamamalarıdır.⁹ Çalışamama konusunun mahpusları nasıl etkilediğini görebilmek için mahpusların ihtiyaçlarına da kısaca değinmek gerekmektedir.

Hapishanelerin mahpuslara ücretsiz olarak verdiği şeyler; 3 öğün yemek, musluktan akan su ve aydınlatmadır. Mahpuslar bunların dışında kalan diğer tüm ihtiyaçlarını kendileri karşılamak durumundadır. Bu durumun hapsedilen kişileri ne ile karşı karşıya bıraktığını görmek için bir sıralama yapmakta fayda var. İşme

9. Hapishanelerde çalışma, bir başka ifadeyle “işçi mahpuslar” konusunda yanlış anlaşılmaya mahal vermemek adına CİSST’in şu kriterlerini dile getirmek gerekmektedir: 1- Çalışmak zorunlu olmamalıdır, 2- Çalışan mahpus ile çalışmayan mahpus arasında bir statü farkı oluşturulmamalıdır, 3- Maaşlar sendikaların da katılımıyla yeniden belirlenmelidir, 4- Çalışan mahpusların sigortaları emekliliği de kapsayacak şekilde yeniden düzenlenmelidir, 5- İş güvenliği ve işçi sağlığı açısından uzman denetimlerine açık olmalıdır.

suyu, tuvalet kağıdı, ped, pul, telefon kartı, jilet, nevresim, kağıt, defter, kalem, TV, su ısıtıcısı, süt, yoğurt, meyve, sebze vb gibi ihtiyaçlar, mahpuslar tarafından haftalık olarak kantinden satın alınmalıdır. Aksi takdirde hapishane idaresi bu ihtiyaçları karşılamamaktadır. Kişiler prize taktıkları her aletin kullandığı elektriğin bedelini de ödemek zorundadırlar.

Ağırlaştırılmış müebbetin en az (indirim yapılmamış olarak) 30 yıllık bir infaz süresi olduğu göz önüne alınırsa, bütün infaz süresi boyunca ihtiyaçlarını karşılayabilecek maddi birikimi olan bir mahpusu tasavvur etmek güç. Dolayısıyla bu kişilerin temel ihtiyaçlarını karşılayabilmeleri için maddi bir desteğe ihtiyaçları bulunmaktadır.

Bir bardak çaya bir kestane bir dematese bir kurusoganla hasret kalmama acısını anlayabiliyor musunuz?
Bazı şeyler empati ile anlaşılabilir ama bazı şeylerde bire bir yaşamadan asla anlaşamaz.

(B.E İzmir 1 No'lu F Tipi - 2000'den beri hapishanede - 2000'den beri hücrede - tahliye umudu var.)

Ağırlaştırılmış müebbetlerin çalışmıyor olmaları onları daha da zor bir duruma sokmaktadır. Zira bu durum, onları, ekonomik olarak başka kişilere ya da hapishane idaresine bağımlı kılmaktadır. Bazı mahpuslar hapishanede ürettikleri ürünleri (boncuk ve yünden) hapishane idaresi ya da tanıdıkları aracılığıyla dışarıda satarak para kazanmaya çalışsa da; sonuç olarak elde ettikleri gelir ihtiyaçlarını karşılamaktan oldukça uzaktır. Ayrıca bu tür işler uzun vadeli olarak sürdürülememektedir.

"Adli arkadaşlar burada çoğunlukla boncuk gibi el işi ürünler yapıyor. Çanta, anahtarlık, tespih, bileklik, kolye vb. gibi. Bu yaptıkları ürünleri idareye veriyorlar. İdare bunları adliye sarayı vb. gibi yerlerde bulunan 'sergi yerlerinde' sergileyip satıyor. Bu satılan ürünlerden kimin yaptığı satılmışsa, parası mahkumun hesabına yatırılıyor. Çevremden kalanlardan takip edebildiğim kadarıyla bu kişiye 50 ile 100 TL arasında aylık gelir getiriyor. Bunlar dışında kendi çevresinde bulunan durumu iyi olan adlilerin özel siparişlerini yapıyorlar. Bireysel ilişkileri üzerinden dışarıda satabiliyorlar.

(...) Adlilerde durum böyle. Siyasilerde ise parası gelmeyen olursa, gelen arkadaşları onunla paylaşıyor. (...) Diğer yandan siyasiler de boncuk ip vb ile yapılan el işleri yapıyorlar. Bu ürünleri ise aileleri arkadaşları aracılığıyla satıyorlar." (K.H.Ç Sincan 1 No'lu F Tipi – 98'den beri hapisanede – 2005'ten beri hücrede – tahliye umudu yok)

"Günümün 21 saatini oturup yatmakla geçirmekteyim. Bir televizyonum vardı şu an televizyonum da radyom da yok. Geçimimi sağlamak için gece gündüz boncuk işleri yapmaktaydım. Ancak gözlerim tamamen bozulduğu için geçimimi sağlayan boncuk işlerini de 9 aydır yapamamaktayım" (B.E İzmir 1 No'lu F Tipi – 2000'den beri hapisanede – 2000'den beri hücrede – tahliye umudu var.)

Ailesi ile iletişimi olan kişiler, çoğunlukla, tamamen ailelerinin ekonomik durumuna bağlı oluyor. Bu durum hem mahpusları

hem de bu kişilere destek olan aile ve diğer çevrelerini oldukça olumsuz etkilemektedir.

" Süt, peynir, yoğurt, meyve, sebze gibi temel ihtiyaçlarımı kendi paramla almak zorundayım. Ailem aşırı derecede yoksul olduğundan ziyarete dahi gelemiyorum. Ayda yüz lira gibi cüzi bir miktarla yaşamak zorundayım. Bunun içine elektrik, posta, gazete, kantin giderleri de dahil. Tüm ürünlerin fiyatları o kadar pahalı ki anlattamam. Çoğu zaman gazete alamıyorum. Bu da dışarının sosyal-politik gelişmelerinden iyice kopmama neden oluyor. 'Normal gönderi' olan mektuplar ancak bir ayda yerine ulaşıyor, hatta hiç ulaşmıyor. Bu nedenle APS ya da taahhütlü göndermek zorunlu oluyor ancak ayda 4-5 adet taahhütlü göndersem otuz lira tutuyor." (S. Kırıklar/Buca F Tipi Hapishanesi – 98'den beri hapishanede – 2005'ten beri hücrede – tahliye umudu yok)

Para, bir mahpusun barınma, yemek ve aydınlatma dışındaki temel ihtiyaçlarını karşılayabilmesi için kaçınılmaz bir zorunluluk (Verilen yemeğin yenilemez olduğu durumlarda yemek ihtiyacı için de zorunlu). Hatta "hapishanede her şey demek" diyebiliriz. Temizlik, giyecek, kantinden alışveriş yapabilmek, idarenin verdikleri dışında yiyecek alabilmek, işitmek, görmek, mektup ve telefon yoluyla iletişim kurabilmek... Birçok kişi için televizyon ve radyo ses işitmek için önemli bir yer teşkil ediyor. Ancak ekonomik olarak hiç bir geliri olmayan kişiler bu imkâna da sahip olamayabiliyor.

"Şu an size mektubunuzun cevabını geciktirmemin sebebi de altı üstü 1 liralık pul bulabilmek için önüme

gelenden rica minnet istedim ve sonunda biri pul verdi de öylelikle size mektubumu yazabiliyorum. Size bir şey sormak istiyorum. Her gün 24 saat boyunca televizyonsuz ve radyosuz bir odada ve de çayınız ve kahveniz olmadan, ve de iç çamaşırlarınız olmadan ne kadar yaşayabilir ve nereye kadar dayanabilirsiniz. Bana şayet cevap yazarsanız, bu soruma cevap verin. Ben 1 yıldır böyle yaşıyorum.” (B.E İzmir 1 No’lu F Tipi – 2000’den beri hapishanede – 2000’den beri hücrede – tahliye umudu var.)

Bir diğer yandan, çalışmamak, ağırlaştırılmış müebbetlerin yalnızlaştırılmasının da bir parçasıdır. Zira başka bir mekânda bulunma ve çalışarak sosyalleşme ihtimalleri de ortadan kaldırılmıştır. Üretme ve kendi ihtiyaçlarını giderme imkânından bile yoksun bırakılmış olan ağırlaştırılmış müebbetlerin katı bir yoksunlaştırma, etkisizleştirilme ve yalnızlaştırılmaya maruz kaldıkları dile getirilmelidir.

AĞIRLAŞTIRILMIŞ MÜEBBET VE TAHLİYE

Tahliye Umudu Olmadan Ömür Boyu Hapis Yatmak

"Ağırlaştırılmış müebbet cezası hakkında düşüncemi şöyle izah edebilirim: Bu ceza dünyanın en gaddar ve en zalim cezasıdır. Ve bu cezaya insani, vicdani, ahlaki ve hukuki hiçbir yanı olmayan bir ceza olarak bakıyorum. Örneğin, müddetnamemde '5268 s. y. uyarınca idam cezasından çevrili Ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası ölünceye kadar infaz' yazılıdır. Bu ne demektir? Bu tekrardan doğaya, topluma, sevdiklerine... bir bütün olarak yaşama kavuşma özleminin, hasretinin, aşkının ve umudunun katledilmesidir. Artık 'Sen bir ölüsün ve bu dört tarafı beton duvarlarla örülmüş tabutluk hücrede can vereceksin.' manasının beyne kazınmaya çalışılmasıdır. Bu bir insanı yavaş yavaş, dirhem dirhem, saniye saniye, saat saat, gün gün... eriterek, çürüterek, acı çektirerek, işkenceyle öldürmektir! İşkence derken bilinen kaba

dayak, askı, elektrik verme, aç bırakma vb fiziki işkenceden bahsetmiyorum. Kastettiğim zamana yaydırılmış ince bir işkencedir. Ki en büyük işkence hem mekânsal olarak bir insanı bedensel olarak çürümeye tabi tutmak; hem de psikolojik olarak ve bazı yasalarla bireye, insani, ahlaki, vicdani, maddi, manevi, siyasi, kültürel ve tüm inanç değerlerinden vazgeçmesini dayatmaktır. (...) Bu ceza ayının avını kokuşturarak yemesine benzer. Çünkü ayı avını yakaladığında -eğer aşırı aç değilse- hemen yemez. Tıpkı bizi bu hücrelere gömen sistem gibi, o da avını bir yere gömer ve kokmasını bekler. Ta ki av kokuşup çürümeye yüz tuttuğunda gömdüğü yerden avını çıkarır ve iştahla yemeye başlar. Dolayısıyla ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasının nihai hedefi budur. Zira bu cezayla amaçlanan bireyi sadece özgürlüğünden yoksun bırakıp cezasını infaz etmek değil, tüm yaşam dayanaklarından mahrum bırakmaktır. (...) Böylece bu cezayla cezalandırılan insanı düşünemez, sorgulayamaz, hissedemez, idrak edemez bir robot ve ucube haline getirip nesneleştirmektedir. Sonuç itibarıyla bu hale gelmiş ya da getirilmiş bir insan biyolojik olarak canlı kalabilir ama insani erdemlerden arındırılmış hayvani güdülere hapsedilmiş; ruh, beyin, yürek olarak öldürülmüş; çürümeye yüz tutmuş ve kokuşmuş bir ceset haline gelmiştir. Artık her türlü işte kullanılır; harcanabilir, alınıp satılabilir... bir eşya durumundadır. (S.G Kırıkkale F Tipi 1992'den beri hapisanede - 2005'ten beri hücrede - tahliye umudu yok)

Müebbet ve ağırlaştırılmış müebbet hapis cezalarının infazı ömür boyu sürer. Ancak kişi Türk Ceza Kanunu'nun "Devletin Güvenliğine Karşı Suçlar", "Anayasal Düzene ve Bu Düzenin İşleyişine Karşı Suçlar" ve "Milli Savunmaya Karşı Suçlar" başlıklarında düzenlenen "suç"ları örgütlü olarak işlediği için hakkında ağırlaştırılmış müebbet hükmü verilmişse koşullu salıverilme hükümleri uygulanmaz. Zira Türkiye hukukunda, verilen cezaların belli bir kısmı infaz edildikten sonra kişinin kalan infaz süresi bir nevi askıya alınarak serbest bırakılması öngörülür. İnfazın kalan süresi boyunca herhangi bir suç işlenmesi halinde; yeni ceza, askıya alınmış cezaya eklenerek infaz edilir.

Ancak bu uygulamanın "terörle mücadele yasası çerçevesinde ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası alan kişiler" için uygulanmayacağı kanunla¹⁰ belirtilmiştir.

10 5275 Sayılı CEZA VE GÜVENLİK TEDBİRLERİNİN İNFAZI HAKKINDA KANUN'un 107. Maddesinin 2. fıkrasına göre:

Ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasına mahkûm edilmiş olanlar otuz yılını, müebbet hapis cezasına mahkûm edilmiş olanlar yirmi dört yılını, diğer süreli hapis cezalarına mahkûm edilmiş olanlar cezalarının üçte ikisini infaz kurumunda çektikleri takdirde, koşullu salıverilmeden yararlanabilirler.

Maddenin daha sonraki fıkralarında, birden fazla ağırlaştırılmış müebbet, müebbet, ya da süreli hapis cezasına mahkûm edilmiş kişilerin, koşullu salıverilme için hapisanede geçirmesi gereken süreler belirtmiştir.

Maddenin son fıkrasında ise:

"5237 sayılı Türk Ceza Kanununun İkinci Kitap, Dördüncü Kısım, "Devletin Güvenliğine Karşı Suçlar" başlıklı Dördüncü Bölüm, "Anayasal Düzene ve Bu Düzenin İşleyişine Karşı Suçlar" başlıklı Beşinci Bölüm, "Milli Savunmaya Karşı Suçlar" başlıklı Altıncı Bölüm altında yer alan suçlardan birinin bir örgütün faaliyeti çerçevesinde işlenmesi dolayısıyla ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasına mahkûmiyet hâlinde, koşullu salıverilme hükümleri uygulanmaz." denmektedir.

Kanunun açıklaması şudur; bu kişiler, **hayatları boyunca hapis-haneden çıkamayacaklardır. Ya da: Bu kişilerin hapisten çıkma umudu yoktur.**

"Zindandan çıkışımızın tek bir biçimi var, ölmek! Yani öldüğümüzde ancak cenazemiz zindandan çıkabilir." (S.G Kırıkkale F Tipi 1992'den beri hapisanede - 2005'ten beri hücrede - tahliye umudu yok)

"'İçerde ölmek' duygusu çok kötü bir duygu. Çok saçma geliyor insana. Siyasi mahkumlarda bir amaç uğruna mücadele edip direnmek kültürü esastır. İntihar bir yenilgidir. Yoksa erkenden ölmek aileyi erkenden rahata kavuşturur. Çünkü sadece sen hücrede değilsindir. Seni her an, her saniye, her dakika hücrede hisseden annen, baban ve ailenin, sevdiklerinin tamamı hücrededir. Ve onlar da sadece bir gün o kapıdan soğuk bedenini alacaklarını biliyorlardır. Bunu bir mahkumun bilmesi ağırdır. Hani ailenin acı çekmediğini, seni sevmediğini bilmek güzel olurdu. Ama her gün onların seninle harap olduğunu bilmek insana acı veriyor. İnsana en zor gelen yanı budur. ... arkadaşı yazmıştım. 24 yıldır içerde. 6 yıl sonra tahliye oluyormuş. 30 yıl... Koca bir ömür. Normal müebbet alan bir mahkumun bile sana acıyarak bakması tuhaf bir şey." (B.G Sincan 2 No'lu F tipi - 2009'dan beri hücrede - tahliye umudu yok)

"'Ağır müebbet ile ilgili ne düşünüyorsunuz' diye belirtmişsiniz. Yok sayılmak geliyor aklıma ilk düşününce..." (Z.A Sincan Kadın F Tipi - 96'dan beri hapisanede - 2010'dan beri hücrede - tahliye umudu yok)

Durumun hukuki boyutuna ve teknik terimlere bakmadan, bir süre durup düşünmekte fayda olabilir. Hayatınızın geri kalan kısmını geçirmek zorunda olduğunuz yerin bir hapisane olması; ve tüm o yoksunlukla ömrünüzün sonuna kadar yaşayacak olmak nasıl bir duygu yaratır?

"Bazen kendimi bir kapalı kutuya konulup uzayın boşluğuna bırakılmış gibi hissediyorum.

Dışarının hayatından kopuk olduğumuz için belki de bize ne yapıldığının farkında değilizdir. Belki de üzerimizde deneyler yapılıyor. Tecrit ve izolasyon işkencesine karşı insan ne kadar direnebilir, bunu anlamaya çalışıyorlar. Ve galiba hiçbir istemleri şahsımızda başarıya ulaşmadığı için, giderek öfkelenedikleri için koşullarımız giderek zorlaşıyor." (H.K Sincan 2 No'lu F Tipi – 2003'ten beri hapisanede 2005'ten beri hücrede - tahliye umudu yok)

"Ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası, içinde yaşam düşünülmeden, ölme ve öldürmeye endeksli düşünülen (...) bir cezai uygulamadır. İdam edilemeyen insanı daha beter cezalandırma ondan en ilkel biçimde, en ilkel tarzda intikam alma biçimidir. Yani ölüm durağı olarak düşünülen bir uygulamadır. Günlük yaşam, ne yaparsan yap kendi içinde monotonluğu barındıran, gün geçtikçe sıkıcılığı artan bir yaşamdır" (A.T Kocaeli 2 No'lu F Tipi – 1992'den beri hapisanede – 2005'ten beri hücrede – tahliye umudu yok)

"Hep birbirinin tekrarıymış hissiyatını veren günlük yaşamın değişmezliği bir monotonluğu getirmekte. Buna karşı bilinçli ve dirayetli bir yaklaşım gösterilmedi mi, zaman can sıkıcılığı yaratır insana. Bundan dolayı hayat, hücrede bir zamansızlık halidir ve hep geçmişe dönüktür. Çünkü böylesi bir zamanda gelecek, koca bir sise gömülmek istenmiştir hücreleri yaratanlarca ve yaşam, insanın kendi biriktirdiği anılara sarılmakla geleceğe bakmaya çalışır. (M.A Rize Kalkandere L Tipi – 95'ten beri hapisanede – 2005'ten beri hücrede – tahliye umudu yok)

"Bana göre ağırlaştırılmış müebbet cezası zamana yayılmış idam ya da ölüm cezasıdır. İdam cezası birkaç dakikada uygulanırken bu her gün uygulanıyor. İnsana, geleceğe, özgürlüğe çıkacağına dair umudun zerresini bile vermiyor. Adeta kişiye şu mesajı veriyor: 'Nasıl da bir daha çıkamayacaksın, özgür olamayacaksın, yani buradan sağ çıkamayacaksın. Dolayısıyla da yaşamının bir anlamı yok. Hazır tek başınasın kendi işini kendin bitir.'" (M.S Kırıklar Buca 2 No'lu F Tipi – 2011'den beri hapisanede – 2013'ten beri hücrede – tahliye umudu yok)

Zira düşünmeye kadar tek bir kilitte hücrede tutulmaktayız. Buna dış mekara konulmak desem bilete yerleşebiliriz. Çünkü bulduğumuz hücreler de bir mekara kadar dir. Zaman belli olmayan bir tecrit ortamıdır.

(Y.Ö Tekirdağ 2 No'lu F Tipi – 2005'ten beri hapisanede – tahliye umudu yok)

Tahliye umudu olmayan kişiler için ağırlaştırılmış müebbet hapisanede ölmek anlamına gelebiliyor. Birçok kişinin belirttiği üzere müddetname¹¹ üzerinde bulunan “ölünceye kadar” ibaresi, ağırlaştırılmış müebbeti özetleyen şey (Her ne kadar son dönemlerde bu ibare yerine ömür boyu ifadesinin kullanıldığını görmeye başlasak da bu değişimin kalıcı olup olmadığını bilmiyoruz).

“İdam cezası kaldırıldığı için ölünceye kadar hücrede tutulma cezası getirildi. Aslında ağırlaştırılmış müebbet cezasını bir mektupta anlatmak oldukça zor. Şöyle ifade edeyim: Müddetnamede büyük harfle ÖLÜNCEYE KADAR yazılıyor. Yani, sözün bittiği nokta! (E.A Bolu F Tipi - 99'dan beri hapisanede - 2009'dan beri hücrede - tahliye umudu yok)

Avrupa'da Tahliye Umudu Olmayan Müebbet

Tahliye umudu olmayan müebbet cezalarının hak ihlali olduğuna yönelik AİHM'in yerleşik içtihatı oluşmuştur. Buradaki umut vurgusu oldukça önemli çünkü AİHM, Kıbrıs (Kafkaris v. Kıbrıs [BD], no. 21906/04, 12 Şubat 2008), Bulgaristan (Iorgov v. Bulgaristan (no. 2), no. 36295/02, 2 Eylül 2010), Birleşik Krallık (Vinter ve Diğerleri v. Birleşik Krallık [BD], no. 66069/09, 130/10 ve 3896/10, 9 Temmuz 2013. - Harkins ve Edwards v. Birleşik Krallık, no. 9146/07 ve 32650/07, 17 Ocak 2012), Hollanda (Murray v. Hollanda, no. 10511/10, 10 Aralık 2013)

11 - Mahpusun tahliye tarihinin yazıldığı kağıt.

Türkiye (Öcalan v. Türkiye no. 2) gibi ülkeleri tam da “umut” a vurgu yaparak AİHS md. 3'te belirtilen işkence ve kötü muamele yasağının ihlali yönünden mahkum etti.

Belçika, ömür boyu hapsi öngören bir kanuna sahip değildir. Mahkeme, Trabelsi v. Belçika kararında; başvuru Trabelsi'nin, Belçika devletinin tahliye umudu olmayan ömür boyu hapis cezası riski ile karşılaşacağı ABD'ye teslim edilmesini AİHS md 3'ün ihlali olarak değerlendirdi.

AİHM'in yerleşik görüşü, “serbest kalma ümidi olmadan müebbet hapis cezasının ölünceye kadar sürmesinin”¹² bir hak ihlali olduğudur. Mahkeme'ye göre ;

“Sözleşme'ye taraf devletler, müebbet hapis cezasıyla ilgili olarak, de jure ve de facto hükümlüye “serbest kalma ümidi sunmalı” (prospect of release - espoir d'être libéré) ve bu amaçla, infazın herhangi bir aşamasında “cezanın yeniden gözden geçirilmesine” (possibility of review – possibilité de réexamen) imkân veren bir sistem oluşturmalıdır.”¹³

Mahkeme'nin kararlarına göre; bir yetişkinin ömür boyu hapis-hanede kalması AİHS'e aykırı değildir. Hak ihlalini oluşturan, kişinin hapis-hanede kalmasını gerektiren koşulların devam edip etmediğini değerlendirecek bir denetleme sürecinin olmamasıdır. Mahkeme'nin yerleşik önerisi; cezasının 25 yılını infaz etmiş ömür boyu hapse mahkum edilmiş kişinin, yetkin ve efektif bir denetim mekânizmasına tabi tutulmasıdır.

12 <http://tbbdergisi.barobirlik.org.tr/m2014-115-1423>

13. (Vinter ve Diğerleri v. Birleşik Krallık [BD], yukarıda belirtilen, §§ 119-122; Murray v. Hollanda, yukarıda belirtilen, § 56.)

Kriminoloji açısından, bir kişiye, belli bir cezai hüküm vermenin amaçları arasında rehabilitasyon, topluma kazandırma gibi kavramlar yer almaktadır. (Buradan devam etmeden önce yukarıda yazılı kavramlarla ilgili tartışmaların da bulunduğunu belirtmek gerekmektedir.) AİHM'in yukarıda belirttiğimiz kararlarında da vurgu yaptığı üzere kişinin ömür boyu tahliye edilmemesi halinde ölümüne kadar hapiste kalacağı, bu durumda da infazın rehabilite etme ve topluma kazandırma ayaklarının gerçekleşemeyeceği belirtilmiştir. Bu da “cezalandırmanın” amacına uygun bir cezadan bahsedemeyeceğimiz anlamına gelir.

AİHM'in temel kararlarından olan “Vinter ve Diğerleri v. Birleşik Krallık”ın başvurucusu Douglas Vinter'in, karardan önce The Guardian gazetesine yazdığı mektupta belirttikleri¹⁴, tahliyesiz ömür boyu hapis cezasının en zayıf noktasına da işaret ediyor:

“Birkaç haftadır ayrı ünitelerde kalıyorum. Kaldığım yerde ölümcül olmayan bir bıçaklamaya karıştım. Bu kadar ciddi bir suçu ne kadar kolay yazabildiğimi görüyorsunuz değil mi? Çünkü hakim bana ömür boyu hapis cezası verdiğinde, ne kadar ağır olursa olsun tüm kanunları çiğneyebileceğim görünmez bir yetki de verdi. Ve kanun bana dokunamaz. Ben kanunun üstündeyim. Valiye, soruşturma için para harcamamasını, sadece koleksiyonum için bir müebbet daha vermesini söyledim. Artık hiçbir anlam ifade etmiyorlar.”

Aynı mektubunda; önünde sağlıklı yaşayacağı 50 yılın kalp krizi ile bir an önce sona ermesi için dua ettiğini belirten bir kişinin

14 <http://www.theguardian.com/law/2012/dec/05/whole-life-prison-sentence-human-rights>

duygularını görmek gerekiyor. Vinter'in amacını bilemiyoruz, ancak o, bu ifadeleriyle, tahliye umudu olmayan ömür boyu hapsin aslında kendisi ile çeliştiğini açıkça ortaya koyuyor. Kişilerin suç işlemesini önlemek için verilen en ağır ceza; tüm suçları işleyebilme mantığı kazandıran bir dokunulmazlık zırhına dönüşüyor.

Türkiye'deki tahliye umudu olmayan ağırlaştırılmış müebbetlerin kendilerini tanımladıkları yer Vinter'dan oldukça uzak. Bu kişiler, hapiste bulunmaları ile sonuçlanan fillerini politik ve toplumsal amaçlar için yaptıklarını beyan etmektedirler. Tam da bu nedenle, tahliye umudu olmayan ömür boyu hapis cezasını sürdürmektedirler.

Burada vurgulamak istediğimiz önemli bir nokta da, Türkiye hukuk sisteminin, "devlete karşı işlenen suçlar" ile "kişilere karşı işlenen suçlar" arasında çok ağır sonuçlar oluşturan kategorik bir ayırım yapmasıdır. En ağır cezalandırma, devletin kendisine yönelik "suç" olarak nitelendirdiği fiillerde karşımıza çıkıyor. En basit ifadeyle; devletin kendisine yönelik koruma refleksinin, vatandaşlara yönelik refleksinden çok daha ileri ve yıkıcı olduğunu söylemek mümkün.

Türkiye'de yalnızca siyasi mahpusların, tahliye umudu olmayan ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası ile karşı karşıya olması, bir başka sonuç daha doğuruyor. Bu kişiler belli toplumsal ve politik amaçlar uğruna gerçekleştirdiklerini belirttikleri fiillerden dolayı hapsedilmişlerdir. Dolayısıyla bu toplumsal ve politik amaçlar, hapisane sistemi ve karşı karşıya kaldıkları infaz koşullarına bakışlarını etkilemektedir. Buna ek olarak hapsedilmelerine sebep olan politik ve toplumsal amaçlar halen bir umut olarak var ola-

bilmektedir. Ömür boyu hapsedilme karşısında anlamını yitirmeye yüz tutmuş yaşam, politik zeminde bir anlam sahibi olabiliyor. Bu nedenle, yaşadıkları koşullardan bahsederken sık sık şikayet etmek istemediklerini belirtiyor ve uzun uzun içerdeki yaşamlarını nasıl kurduklarını anlatıyorlar.

Bu durum da, içinde buldukları hapisane koşullarının ve özellikle tahliye umudu olmayan ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasının tartışılmasını engelleyen toplumsal duyarsızlığın kırılmasını zorlaştırıyor. Kimsenin duymak istemediği bir sorun daha da az dillendirilmiş oluyor. Ancak meselenin, hak temelli bir bakışa ve tartışmaya ihtiyaç duyduğu aşikar.

AİHM şimdiye kadar "Öcalan/Türkiye", "Kaytan/Türkiye" ve "Gurban/Türkiye" kararlarında Türkiye'nin Sözleşme'yi ihlal ettiği yönünde karar verdi. Bu kararlarda, tahliye umudu olmayan hapis cezalarına ilişkin eski kararlarına atıf yapan Mahkeme, ömür boyu hapis cezalarında infazın devam etmesi için meşru bir sebebin varlığını araştırarak ve kişilerin tahliyesine karar verebilecek bir mekanizmanın olmamasını, ihlalin sebebi olarak vurguladı.

Türkiye'nin de içinde bulunduğu Avrupa Konseyi üyesi ülkeler arasında tahliye umudu olmayan müebbet hapis cezası Birleşik Krallık, Hollanda, Bulgaristan ve Türkiye'de hukuken ve fiilen uygulamaya sahip. Birçok ülke müebbet hapis cezasını tamamen yasalarından kaldırmışken (Norveç, Karadağ, Portekiz, İspanya, Sırbistan gibi) geriye kalan ülkeler ise var olan müebbet hapis cezalarında değişen yıllarla tahliye ihtimalini öngörüyor.

Dikkat çekici bir diğer unsur ise; Avrupa'nın en yeni ülkeleri olan

eski Yugoslavya ülkelerinde tahliye umudu olmayan müebbet hapis cezasının bulunmaması. Bu ülkelerin yasalarının Avrupa Birliği standartlarına uygun olarak düzenlendiğini söylemek mümkün. Dolayısıyla Avrupa'nın önemli bir kısmında kişilerin tahliye umudu olmayan ömür boyu hapsine karşı bir ortaklaşma olduğu söylenebilir. Türkiye'nin de bu ülkeler arasına dahil olmasının mümkün ve önemli olduğu açıktır.

AİHM'in kararlarında hapsedilme süresine ilişkin bir üst sınır tayin etmemesi şaşırtıcı değildir. AİHM'in tüm Avrupa Konseyi üyesi ülkelere yönelik bir mahkeme olduğu ve yetkisinin ihlali tespit etmek ve tazminata hükmetmek olduğu göz önüne alınmalıdır. AİHM, ülkelerin egemenlik yetkisine müdahale etme konusunda politik ve dikkatli bir tutum sergilemeye gayret etmektedir.

Soykırım, insanlığa karşı işlenen suçlar, savaş suçları ve barışa karşı işlenen suçların görüldüğü Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin statüsünü ve kurallarını tanımlayan Roma Statüsü'ne göre; kişilere azami 30 yıl; suçun ağırlığı ve sanığın şahsi durumunun elvermesi halinde müebbet hapis cezası verilebilir. Ancak 110. Maddeye göre ömür boyu hapis cezası alan kişilerin cezalarının indirilip indirilmeyeceği, 25 yılın sonunda mahkeme tarafından gözden geçirilmelidir. Mahkemenin incelediği davaların ağırlığı göz önüne alındığında Roma Statüsü'nün de tahliye umudu olmayan hapis cezasını yasalarından çıkarmış olması önemlidir. Türkiye, Roma Statüsü'ne taraf değildir.

Tahliye umudu olmayan ömür boyu hapsin, insan hayatını silikleştiren ve nefes almaktan ibaret hale getirebilecek bir rejim oldu-

ğunu fark etmek gerekiyor. Burada bahsettiğimiz durum kişileri hapsedeninin ötesinde bir cezalandırmadır. Ceza içinde ceza insan hakları hukukuna ve hapisanelere ilişkin birçok uluslararası düzenlemeye aykırıdır.

Tahliye Umudu Olan Ağırlaştırılmış Müebbetler

Tahliye umudu olmayan mahpuslar için ağırlaştırılmış müebbet olmak ölüm anlamına gelirken; tahliye umudu olanlar için ise bambaşka bir sorun oluşturuyor: tahliye olmak.

Tahliye olduktan sonrasına ilişkin kaygıların oldukça yüksek olması, tahliyenin kendisini korkutucu kılmaya başlayabiliyor.

Lezamin
bitmesine 6 ay kaldı. Tahliye tarihim yaklaştıkça uykularım kaçmaya başladı, sürekli Soru-İşaretleri ile cebelleşiyorum, en can alıcı soru ise: Ben çıkınca ne yapacağım, ne olacağım. 20 sene sivil hayattan tecrit edilirdikten sonra dışarıya nasıl adapte olacağım, topluma entegre olabileceğimim. Bu ve bunlara benzer sorular nedeniyle cevap arayışına koyuldum.

(M.A.U Muğla E Tipi - 96'dan beri hapisanede - 2005'ten beri hücrede - tahliye umudu var.)

Tahliye umudu olan ağırlaştırılmış müebbetler için tahliyenin kendisi bir sorun haline gelirken, hapsedildikleri süre zarfında dışarıya için hazırlık yapmalarına da imkân yaratılmadığı, ceza infaz sistemi içerisinde bu konuda yeterli çalışmanın olmadığı görülüyor.

"Bu ve benzer sorular nedeniyle cevap arayışına koyuldum. Lakin en yakınımda olan Kurum Amirleri ve Memurları da bu konuda bir donanıma sahip değil, ne

de olsa cezaevini ilgilendiren bir durum değil gibi görünüyor. (...) Cezası az kalan bir ağırlaştırılmış müebbet mahkumu olmak hiç de kolay değil. Kaza cezaevi hakkımız yok. Açık cezaevi hakkımız yok, cezanın bitmesine yakın sivil hayata alıştırma, adaptasyon, entegrasyon gibi hiç bir ön hazırlık yok. Bu kadar çok ceza ile nasılsa çıkamazlar, içeride ölümler diye herhalde, bizleri tamamen gözden çıkartmışlar. 3,4,7,8 veya 10 sene gibi ceza alanlar Kaza veya Açık Cezaevlerine gidip az kalan günlerini tamamlıyor. Denetimli serbestlikten faydalanıyor, toplantı ve seminerlere katılıyor. Bir şekilde sivil hayata hazırlanabiliyor. Ama biz 20 sene 4 duvar arasında cezamızı tamamlıyor ve belki tamamen asosyal, ruhsal dengeleri bozuk bireyler olarak toplumun içine salınıveriyoruz. Yani anlayacağınız ben dışarı çıkmaktan çok korkuyorum." (M.A.U Muğla E Tipi – 96'dan beri hapis-hanede – 2005'ten beri hücrede – tahliye umudu var.)

Kitap boyunca aktardığımız gibi ağırlaştırılmış müebbetlerin izolasyon koşulları birçok mahpusun ilişkilerine zarar vermektedir. Görüş ve telefon gibi iletişim koşullarının çok uzun yıllar boyunca sınırlı olması ya da hapsedilmenin kendisi kişilerin yakın ve geniş ailesi ile ilişkilerine zarar veriyor. Aile ile ilişkilerin sınırlanması bir yana ağırlaştırılmış müebbet hükümlülerinin hiçbir arkadaş ile görüş yapma imkânı olmadığını dolayısıyla arkadaşlarıyla ilişkilerinin mektup hariç tamamen sonlandırıldığı da hatırlanmalıdır. Dolayısıyla hapisteki yalnızlık yerini tahliye sonrası yalnızlık ile karşılaşma kaygısına bırakıyor.

Uzun yıllar hapiste kalan bir kişinin, maddi olanaklarının ve birikiminin olamayacağı beslenme, barınma gibi en temel ihtiyaçlarını karşılayamayacağı da aşikardır.

"20 senedir cezaevinde yatan bir insandan çıktığının ertesi günü çalışmasını beklemek, henüz sivil hayata adapte olamamışken, doğru mudur bilemiyorum. Ancak durum benim için öyle görünüyor. Varımı çoğumu tükettim, son 10 senedir hiçbir gelirim yok. Anne ve babam yok, eşimden ayrıldım, gidebileceğim bir evim yok. Hiçbir şeyim kalmadı ve yalnızım, sosyal bir güvencem yok. (...) Normalde tahliye olan insanlar evlerinin yolunu tutar, ailelerinin yanına giderler ama benim öyle bir seçeneğim yok. çünkü ailem yok. Diğer yandan cezaevinde tanıştığım kişilerin yanına gidebilirim ancak yine dönüp dolaşacağım yer cezaevi olur. Evet ... olayın özü bu." (M.A.U Muğla E Tipi - 96'dan beri hapisshanede - 2005'ten beri hücrede - tahliye umudu var.)

CİSST'e mektup yazan mahpusların aktardıkları, en azından hapisshanede bulunan bir kişi için tahliyenin ne kadar endişe verici olduğunu gösteriyor. Bu durum uzun süre hapisshanede kalan birçok kişi için önemli bir sorun teşkil edebilir. Ancak ağırlaştırılmış müebbetler için önemli bir nokta daha var: İletişim.

Uzun yıllar tek başına yaşayan, neredeyse kimseyle iletişime girmeyen bu kişilerin, yıllar süren durağanlık ve sessizlikten sonra her şeyin hızla değiştiği ve iletişimin giderek daha fazla öne çıktığı çağımız dünyasına dahil olmaları bekleniyor. Ve tahliyelerinden önce dışarı çıkma ve dışarıyı deneyimleme şansı bulamıyorlar.

" Bu cezanın yatarı zaten 30 yıl; hiç olmazsa son 5 sene ya da birkaç sene kala bu insanlar da açığa çıkabilsinler de; kendilerine gelsinler. İnsan olduklarını hatırlasınlar. Böyle bir gelişme, onları hayata daha umutlu bakmalarını sağlayabilir. " (B.T Bakırköy Kadın Kapalı – 2002'den beri hapishanede – 2011'den beri hücrede – tahliye umudu var)

SONUÇ

Bu kitapta, ağırlaştırılmış müebbet mahpuslarının yaşadığı sorunları anlatmaya çalıştık. Aktardığımız sorunlar, doğrudan bu infaz rejimini sürdüren kişilerin paylaşımlarına dayanmaktadır. Türkiye hukuk sisteminde birkaç maddede karşılığını bulan bu “olağanüstü infaz rejimi”nin nasıl hayatlar ve zorluklar inşa ettiğini paylaşmaya ve bu konuda atılması gereken adımların aciliyetine vurgu yapmaya çalıştık.

Ağırlaştırılmış müebbet infaz rejimi bir bütün olarak kaldırılmalı, bütün ayrımcı maddeler mevzuattan çıkarılarak, bu kişilerin infaz koşulları diğer tüm mahpuslarla eşit kılınmalıdır. Ancak bu yapılan kadar, yukarıda dile getirdiğimiz talepler doğrultusunda “iyileştirmeler” gündeme alınabilir. Bu taleplerimiz yaşanan koşulların anlık ve güncel sorunlarına yanıt aramaya yöneliktir.

Fakat Türkiye’de, STÖ’lerin ve meslek örgütlerinin de yer aldığı geniş katılımlı ve kapsayıcı tartışmalar ile hapisane koşullarının

gözden geçirilmesi; -hapishanelerin sivil denetime açılması dahil-yasal, mimari, yapısal ve idari yeni düzenlemelerin gerçekleştirilmesi gerektiğine inanıyoruz.

Talepler

Ağırlaştırılmış müebbet infaz rejiminin bir bütün olarak kaldırılması kaldırılana kadar:

- Ağırlaştırılmış müebbetlerin “tek kişilik oda”larda tutulması uygulamasından vazgeçilmesi
- “Tek kişilik oda”larda tutulma uygulaması kaldırılana kadar, hücrelerin daha yaşanılabilir hale getirilmesi; hareket alanı yaratacak şekilde büyütülmesi, hücrelerin doğrudan güneş alacak şekilde düzenlenmesi, mutfak ünitesinin eklenmesi, daha iyi havalandırma koşullarının sağlanması ve mahpusların çamaşırlarını kurutabilmesi için imkân yaratılması.
- Tahliye umudu olmayan ağırlaştırılmış müebbet düzenlemesinin kaldırılması. Tüm mahpuslar için uluslararası birçok örneğinde görülebileceği gibi azami 25 yılın sonunda tahliye koşullarının gözden geçirilmesi
- Kişilerin hapsedilmesine ilişkin kanuni bir üst sınır konması, ceza sürelerinin kişilerin özgün koşullarının gözetilerek tayin edilmesine ilişkin düzenleme yapılması
- Ağırlaştırılmış müebbetlerin daha çok mahpus ile iletişim kurabilmelerinin önünün açılması, sosyalleşmeleri ve kendilerini

geliştirebilmeleri için imkân yaratılması

- Havalandırma sürelerinin, hapisane idarelerinin inisiyatifine bırakılmadan uzatılması ve diğer mahpuslarda olduğu gibi gündüz saatlerinde mahpusun erişimine açık hale getirilmesi
- Havalandırma alanlarının büyütülmesi ve mahpusların toprağa erişiminin sağlanması
- Aynı havalandırmayı kullanan kişi sayısının artırılması ve bu kişilerin hükme göre belirlenmesinden vazgeçilmesi
- Mahpusların sosyal ihtiyaçlar nedeniyle sevk talep etmeleri halinde, bu taleplere itibar edilmesi ve uygulamaya geçirilmesi
- “İyi hal”e ilişkin hukuki kesinlik içeren bir düzenlemenin yapılması
- Ağırlandırılmış müebbetlerin sosyal aktivitelere katılmasına yönelik düzenlemenin, hapisane idarelerinin inisiyatifine bırakılmayacak şekilde düzenlenmesi
- Ağırlandırılmış müebbetlerin, iyileştirilmiş çalışma koşullarına dahil olmalarına imkân verilmesi
- İnfazın tek kişi ile sürdürülmesi halinde hasta ağırlandırılmış müebbetlere refakatçi hakkı tanınması
- Ağırlandırılmış müebbetlerin psikolojik durumlarına göre acil önlemler alınması, ruh sağlığı problemleri yaşayan kişilerin, hücrede tutulmasına derhal son verilmesi,

- Ağırlaştırılmış müebbet infaz rejiminin etkileri üzerinde çalışabilmek için akademi ve sivil topluma imkân verilmesi,
- Ağırlaştırılmış müebbetlerin, infaz eşitliği sağlanarak diğer mahpuslar gibi her hafta görüşe çıkmasının sağlanması, birinci derece akraba sınırlamasının kaldırılması ve diğer mahpuslar gibi belirledikleri 3 arkadaş ile görüşme imkânının sağlanması
- Görüşçüler ile tek tek görüştürme uygulamasından vazgeçilmesi
- Görüşlerin diğer mahpuslardan ayrı yapılması uygulamasından vazgeçilmesi
- Ağırlaştırılmış müebbetlere, diğer mahpuslar gibi haftalık telefon görüşü yapma hakkı tanınması ve telefon görüşmelerinin ücretsiz olması
- Ağırlaştırılmış müebbetlerin tahliye tarihlerine uygun olarak dış dünya ile adaptasyonlarını sağlayacak imkânların yaratılması, açık hapisanelere sevk ve denetimli serbestlikten faydalanmalarının önünün açılması
- Hapishanede buldukları dönemde, istekleri halinde mevcut sisteme uygun meslek edinme eğitimlerine katılmalarının sağlanması
- Ağırlaştırılmış müebbetlerin tahliye sonrasında ihtiyaç duymaları halinde barınma ve iş konularında desteklenmesi

KAYNAKÇA

1. 5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu (Yürürlükten Kaldırılan) 765 Sayılı Türk Ceza Kanunu 5275 Sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun 2006/10218 Karar Sayılı Ceza İnfaz Kurumlarının Yönetimi ile Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Tüzük
2. 2015 tarihli Birleşmiş Milletler Mahkumlara Uygulanacak Muameleye İlişkin Standart Asgari Kurallar/ Mandela Kuralları <http://www.penalreform.org/wp-content/uploads/1957/06/ENG.pdf>
3. 2006 tarihli Avrupa Cezaevi Kuralları, <http://www.coe.int/t/DGHL/STANDARDSETTING/PRISONS/EPR/EPR%20Turkey%20-%20Avrupa%20Cezaevi%20Kurallar%C4%B1%20ve%20Yorumlar%C4%B1.pdf>
4. 2015 tarihli CPT Standartları, CPT'nin Genel Raporlarının Önemli Bölümleri

5. <http://www.cpt.coe.int/documents/tur/2015-06-inf-eng.pdf>
6. CPT Türkiye Genel Raporu, Haziran 2013, <http://www.cpt.coe.int/documents/tur/2015-06-inf-eng.pdf>
7. Uluslararası Psikolojik Travma Sempozyumu/ The Istanbul Statement on the use and effects of solitary confinement, http://solitaryconfinement.org/uploads/Istanbul_expert_statement_on_sc.pdf
8. Hükümlü ve Tutukluların Ziyaret Edilmeleri Hakkında Yönetmelik
9. Ceza İnfaz Kurumları ve Tutukevlerinde Hükümlü ve Tutukluların Dışarıdaki Yakınlarıyla Telefonla Görüşmeleri Hakkında Yönetmelik
10. Kıbrıs (Kafkaris v. Kıbrıs [BD], no. 21906/04, 12 Şubat 2008),
11. Bulgaristan (Iorgov v. Bulgaristan (no. 2), no. 36295/02, 2 Eylül 2010),
12. Birleşik Krallık (Vinter ve Diğerleri v. Birleşik Krallık [BD], nos. 66069/09, 130/10 ve 3896/10, 9 Temmuz 2013.
13. Harkins ve Edwards v. Birleşik Krallık, nos. 9146/07 ve 32650/07, 17 Ocak 2012),
14. Hollanda (Murray v. Hollanda, no. 10511/10, 10 Aralık 2013)

15. Türkiye (Öcalan v. Türkiye no. 2)
16. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 3. Maddesi ve İndirimsiz Müebbet Hapis Cezaları, Öncü Mehmet, TBB Dergisi, 2014, <http://tbbdergisi.barobirlik.org.tr/m2014-115-1423>
17. Simon Hattenstone ve Eric Allison, The Guardian, 5 Aralık 2012 <http://www.theguardian.com/law/2012/dec/05/whole-life-prison-sentence-human-rights>
18. Uluslararası Ceza Mahkemesi Roma Tüzüğü <http://sorular.rightsagenda.org/Uploads/UCM%20MEV/Roma%20Stat%C3%BCs%C3%BC.pdf>

Sonsuza Hükmetmek Ağırlaştırılmış Müebbet Hapis Cezasının Sosyo-psikolojik Kökenleri Üzerine Düşünmek

Eser SANDIKCI¹⁵

Sevgili Murat Yurtgöl'ün anısına

Bir insanı tüm ilişkilerinden, toplumdan, doğadan-dışarıdan -kopturarak dört duvarla sınırlı mekâna -içeriye- kapatmak suretiyle **hapis etmek**; bu kapatmayı sonsuza dek, ölünceye değin sürecek **müebbet** zamana yaymak; bu ebedi kapatılma sürecinde kişinin kapatılan mekândaki sınırlı sosyal yaşamını daha fazla, daha da fazla, en fazla şekilde sınırlandırmak suretiyle **ağırlaştırmak**.

Sosyallik ile birlikte var olabilen, gelecek tahayyülleri olan, zaman ve mekân üzerinde kendi kontrolünü kurmayı arzu eden bir varlık olan insanın ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasına mahkum

---

15- Toplumsal Dayanışma İçin Psikologlar Derneği (TODAP)

olması, insan tarafından deneyimlenebilecek en zor yaşantılardan biri olduğu tartışmasız. Bu yaşantının psikolojisi üzerine “dışarıdan” söz söylemeye çalışmak ise yaşantının ağırlığı karşısında sözü, söyleyenin boğazına düğümleyebilecek zorlukta bir çabaya denk düşüyor.

Ağırlaştırılmış müebbet cezasının birey üzerindeki sosyal psikolojik etkilerini tartışabilmek için bu cezayı uygulayan iktidarın aklını ve cezanın nasıl bir toplumsallığın ve düşünsel-ruhsal yapının ürünü olduğunu anlamak gerekiyor.

Neden Hapishane?

Batı’da yaklaşık üç yüz yıldır hapishaneler bireyin kapatılarak cezalandırmasını sağlayan bir kurum olarak kullanılmaktadır. Hapishaneler ilk ortaya çıktığında, çok da “anlamlı” bulunmadığını, yaşlı hukukçuların suçluların neden dört duvar arasına kapatıldığı sorusunu kendilerine ve diğer hukukçulara sorduklarını hukuk tarihi belgelerinde görebiliyoruz.

Hapishaneler kapitalist üretim ilişkilerinin geliştiği bir dönemde doğuyor ve hapishanelerin ortaya çıkmasında -ilginç bir şekilde- kapitalist rasyonalitenin etkili olduğunu görüyoruz. Kapitalist üretim ilişkileri gelişebilmek için emek- gücüne ihtiyaç duyuyor. Bu dönemde “çalışma” kutsal bir değer olarak yüceltiliyor. Kirlardan kentlere gelen ancak işçileşmek istemeyen ve fabrikalarda çalışmayı reddeden insanlar hapishanelere kapatılıyor , “çalışma” ideolojisi zorla benimsetilmeye çalışıyor ve çalışmayı kabul edene kadar hapishanede eğitime tabi tutuluyorlar. Dolayısıyla “ıslah etme”,

“topluma kazandırma” gibi gerekçelerle meşrulaştırılmaya çalışılmış olan hapishanenin tamamen iktisadi yapıya koşut bir kurum olarak tasarlanmış olduğunu görüyoruz. Ancak zamanla hapishaneler sadece “suçlu”lara özgü bir kuruma dönüşüyor. Artık hapishanenin amacı hem toplumu “iç”i arındırmak, steril kılmak, hem de “dış”lananı ıslah etmek, rehabilite etmek haline geliyor.

Hapishane, modern zamanın modern bir kurumu olarak doğuyor. Hapishanenin tarihi, aynı zamanda modernizmin dolayısıyla da işkence ve baskının rasyonelleşmesinin tarihidir. Hapishane önceki cezalandırma koşullarına göre bir ilerleme olarak görülmekte, hukuki bir reform olarak, suçluyu eğitime, topluma kazandırma gibi ütopyik açılımları da olan bir modernite teşebbüsü olarak değerlendirilmektedir.

Neden Ağırlaştırılmış Müebbet Hapis Cezası?

Modernizmin kurumu olan hapishaneleri ve de müebbet cezasının siyasal ve toplumsal işlevini anlayabilmek için, modernist akli ve çağın ruhunu en ari şekli ile yansıtan toplama kamplarına bakmak faydalı olacaktır.

“Batı’nın siyasal modeli şehir değil, ‘toplama kampı’dır. Atina değil Auschwitz’dir” der Giorgio Agamben.

Psikiyatrist Serol Teber, Lifton ve Markusen’a atıfla “Auschwitz ideolojisi”nden bahseder. Bu ideolojinin özünü; modern toplumların çekirdeğini oluşturan merkezi bürokrasilerin, önlerine çıkan engelleri, sorunları tartışma, karşılıklı görüşme ve anlaşma yolu-

la çözümlenmeye çalışmak yerine, tam tersi bir tutumla, bunları yok ederek çözüme politikası belirlemektedir.

Büyük akılcı yöntemlerle, aygıtlarla donanmış modern devletler için önlerine çıkan “sorunları” çözmek ve anlamak yerine onları yok etmek çok daha ekonomik ve akılcı gelmektedir.

Auschwitz toplama kampı, bu tür bir akılcılığın simgesi olmuştur. Toplama kampları ve benzeri kurumlar, modern devletlerin sürdürdükleri en akılcı ve hemen aynı zamanda en akıldışı aşamayı sergilerler. Bu kurumlar aracılığıyla, modern devlet aygıtları kendilerine karşı gördükleri birey-insanı, yeni bir kalıba dökebilme için, uyguladıkları çıplak terörle, onu ya tümüyle ortadan kaldırmışlar, yok etmişler ya da insanların tarihsel, tinsel kültürel birikimlerini, kişiliklerini parçalamayı amaçlamışlardır.

Buralarda, insanlar ya hemen yok edilmişler, ya da “tutuklu” paydası altında, kitleleştirilmişler; tüm, özgünlükleri, orijinallikleri, bir kerelikleri yok edilmiş; dünyadan, tarihten ve insanın bizzat kendisinden yalıtılmışlar, şeyleştirilmişlerdir...

Bugün hapisanelere ve en ağır ceza olan ağırlaştırılmış müebbet hapis uygulamasına baktığımızda Auschwitz ideolojisinin yaşatılmakta olduğunu görmekteyiz. İktidar tarafından, insanın en temel var oluş tarzı olan zaman ve mekân üzerinde tahakküm kurulmakta ve birey ilişkisiz bırakılmaktadır. Müebbet cezalarında, diğer hapis cezalarından farklı olarak zamansal tahakküm sonsuza endekslenmiştir. Ebedi olarak zamana iktidar tarafından hükmedileceği ilan edilmiştir. Bu cezalandırma sisteminde amaç, toplama kamplarındaki rasyonalite ile benzerdir. “Sorun” atfedileni,

“suçlu” görüleni imha etmek ve yok etmek amaçlanmıştır. İnsanın varoluşu hedef alınmıştır. Bu cezalandırma süreci ile iktidar tarafından zamansal, mekânsal ve ilişkisel tahakkümle bireyin ölümüne kadar sürdürülebilir yok oluş süreci planlanmaktadır.

İnsan Nasıl Yaşar?

İnsan yaşadığı sürece içinde bulunduğu varoluşuna kast eden tüm zor koşullara rağmen var olma mücadelesini sürdürmeye çalışmakta, var olma enerjisini yeniden üretebilmektedir. Deneyimin «içerisi»nden, Dostoyevski ve Frankl'ın yaşamsal deneyimlerinden, yok oluşa karşı var olma pratiklerinden hayat bulan eserleri, insana ve baş etme kapasitesine dair bizlere çok fazla şey sunuyor.

Dostoyevski'nin *Ölümler Evinden Anılar* (1860) adlı eseri, hapis-haneler üzerine ilk öz yaşam öyküsel çalışmalarından biri olarak tanımlanır. Dostoyevski sıklıkla, « ben Omsk cezaevinin, oradaki kürek mahkumu insanların öğrencisiyim: cezaevi içimde bir şeyleri öldürmüş, ama birçok da yeni şeyler uyandırmıştır» diye yazmıştır. Dostoyevski'nin Omsk cezaevinde tespit ettiği yaşantılar, «insan manzaraları» yine onun sıklıkla söylediği «insan bulunduğu her bir yere alışır» tanımlaması oldukça önemlidir.

Auschwitz de dahil farklı toplama kamplarında uzun yıllar kalan psikiyatrist Victor Frankl; kamptan çıktıktan sonra yazdığı çalışmalarda; sıklıkla Nietzsche'nin sözünü anar: “Yaşamak için bir Neden-i olan kişi, hemen her Nasıb'a dayanabilir.” Frankl, yaşamın her durumda, hatta en acınası durumlarda bile potansiyel bir anlam taşıdığını savunur. Toplama kampı sürecinde yaşananlarla

baş etmede içsel yaşama yoğunlaşmanın, tinsel dünyanın, sanatın ve mizahın rolünü vurgular.

Bitirirken;

Toplama kamplarından hapisanelere siyasal iktidarlar ortak bir akılla, geçmişlerinden öğrenerek baskı ve tahakküm mekanizmalarını geliştirmişlerdir. Binlerce yıllık iktidar mekanizmalarından aktarılan birikimin üzerine hayata geçirilen ve yok etmeyi hedefleyen “sonsuz dek kapatarak cezalandırma” yöntemine karşı, “mağdurların” da tarihsel birikimlerinden ve deneyimlerinden öğrenerek var olma mücadelesini daha güçlü sürdürebilme potansiyelleri bulunmaktadır.

Kaynakça

1. Fyodor Mihayloviç Dostoyevski, Ölüler Evinden Anılar, İş bankası Yayınları 2015
2. Giorgio Agamben, Tanık ve Arşiv- Auschwitz'den Artakalanlar, Dipnot, 2010
3. Işık Ergüden, Hapishane Çağı- Kapatılan İnsan, Versus, 2007
4. Serol Teber, Toplama Kampı Sendromu- Ruhun Ölümü, Sorun Yayınları, 1993
5. Victor Frankl, İnsanın Anlam Arayışı, Okuyanlar, 2014

ANLATILIZMAYAN

Anlarımız; işte cennet ^{İNFA} ve cehennemimiz.

ÖRÜ

Hücrede bir adam varmış derler. Belki gerçek ten düşünürler, belki dokunup geçerler. Her durumda yaşam sürmek zorundadır.

Hücredeki tek anlamın ruh halini anlamak kolay değildir. On boş günlük hücre yaşamının her ayrıntısı artık tek düze hale gelmiştir. Hani gözle rinin feri sönse de görme yetini yitirsen bile, kat adında nereye varacağını bilirsin.

Bir İNSAN gün ya da günler içinde ne yapar? Yatma - kalkma, yemek, mektup yazma ve bekleme saati, banyo saati... Zaman, dilimlenmek gibi parçalara ayrılmıştır. Mektup bekleme saatinde gözün ister istemez kapıdaki dikdörtgen demir kapaya yönelir. Acaba?!

Acaba bir dost emek harcayıp da, anım saygıya da yazmış mıdır? Bu yazısız ilişkiler eşğinde yazmış ve üstelik pul geçirtilip postaya da vermiş midir? Zarf, kağıt ve pul ile bezeyip dışarının selâhını, kargasasını, seslerini, tazunu, dumanını... CANLILIGINI, biraz cık da olsa benim hücreme yollamış mıdır? Bugün gri ortamına bir renk, bir selâm, bir gülümseme, bir anım sanma hayecanı katılacak mıdır acaba?

Bir mektup, bir zarf, bir kitap, bir salâmın anlamı, etkisi bu denli büyüktür burada. Çünkü hücre küçüktür. Bir fişin yüceliğine sığmaya-
cağı kadar küçük: İNSAN yüceldilese daha da küçüktür hücre.

Hücrede her şey küçüğe görünür. İnsan, Tv, radyo, sinek ve arı vizitisi, kokular... Evet özellikle de kokular. Akşam yemeğinde nehut mu yoksa yeşil mercimek mi olduğunu, kendin bile ayırtıncında anlamadan anlarsın; kokusundan.

İnsanın burnu, kulağı, duyguları hassaslaşır hücrede. Korkunun, endişenin, neşenin, cehaletin, kitaliğin kokularını ayırt etmeyi öğrenirsin.

Sanki dünyanın sırtında, karnında bir stetoskop dayamışsın da dinliyorsunmuş gibi hissedersin.

Almak, dönmek istediğin sesler, kokular azalmış, yok olmuş; istemediklerin tümleşmiş, yoğunlaşmıştır hücrede, hücrelerinde. Seni kısıtlıyor.

Kötü kabuğun ile bedeninin hücreleri bütünleşmiştir. Her soluk alışında kaburgalarınla birlikte duvarlar da esner sanki. Dünyayı sırtında taşımak taşınadır.

Sıkça soluk almakta zorlandığın olur. Talasla derin nefesler almaya çalırırsın; altına takılıp çekilmekte olan bir balık gibi; Havanın çalınmıştır!

Duvar fluorescent lambanın ışığı batır gözlerine. Işıksızlık da batır. Tüm dünya bir olur senin etine batır. Yüksek sesler batır, sessizlik de batır. Yokumazsın artık kulak sınırlarından, baş dönmesindey. Onlarla dost

olmuşsun. İremcek beslemeye başlarsın. Av ararsın ona vermek için.

Bir an işin isitir seni; az sonra kısıtlı sürede de olsa, bulutları görüp, bir nesneye benzetme oyununu oynayarak olman. Çocuk yanına sığınır, umutla. Sek sek yakulamaca, çelik çomak oynarsın kendinle. Çelik de sen olmak da. Yek enstrümanın kendi bedeni'dir artık.

Kalitesiz, yazmayan tükenmezle mektup öyle, şiir... yazmanın ayrintılarını yazmak işin otururmuş, mera sandalye arantısı bozuk olan yerine. İlk yarım saatte sonra seni bekler; bel, sırt ve boyun ağrıları. Ayakların donar beton da. Kantın malı köçer bir hatta yaramaz. Seni asıl üşüten ise yalnızlığının ağardır. YALNIZ İNSAN sek öşür sek.

Saç traşını pematikle kendin yaparsın kafanın arkasını göremezsin haliyle. Her zaman kirpik, kısa-uzun killar kalır. Kim görecektir baş ver der geçersin.

Sırtında yaraya merhem sürmen gerekmektedir. Elim yetişmez yardım edecek bir "EL" yoktur. Dünyada sana en uzak yerdir o sırada kendi sırtın!

Hücrenin içindeki çöp torbası kalemaya başlar. Raseli nereye baçarırsan kaçar, yanında karıncales onu bulur. Senin gidecek geri çekilecek bir yerin yoktur.

"Yok ağlu yok" lara çarpıp kafan sürekli. Yaralanırsın, kaçarısın, kanın pıhtılaşır. Kendi ağzını, burnunu dağıtırsın. Sonra da kendin toplarsın.

Kimse duymamıştır, görmemiştir bunları. ANLATMAK KOLAY DEĞİLDİR! Anlamak ise daha zor.

Hücredeki tek adam; ne derli yazsa, anlatsa kendini; o derli çöğaları anlatamadıkları...

İZMİR 2 NOLU F TİPİ
CEZA İNEAZ KURUMU
GÖRÜLDÜ
1001

